

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

DEN ÆLDSTE GENERATION
I LOLLAND-FALSTERS STIFT

Helene Strange:

Den ældste Generation i Lolland-Falsters Stift

2. Samling

50 Levnedsskildringer

HELENE STRANGES BØGER:

<i>Oluf Ruder</i>	1910
<i>Skærlunde Kro</i>	1912
<i>Priergaardsslægten, 1. Del</i>	1922
<i>Priergaardsslægten, 2. Del</i>	1923
<i>Inger Prier, 1. Del</i>	1923
<i>Inger Prier, 2. Del</i>	1924
<i>Jomfru Mossin</i>	1925
<i>Fra Nordfalster til Stillehavet</i>	1926
<i>Søren Sværke</i>	1929
<i>I Fædrenes Spor</i>	1931
<i>Den ældste Generation, 1. Samling</i>	1933

Lars Abrahamsen, Fejø.

I de gamle Bymandslove hed det, at Bylavet i Almindelighed og Oldermændene i Særdeleshed skulde sørge for, at der fandtes en »Staahest« til Hopperne, Tyr til Køerne, Or-

ner til Søerne, Væddere til Faarene og Gaser til Gæssene, saa Besætningerne paa alle Omraader kunde vedligeholdes. Høns og Ænder blev der ingen Regler givet for igennem Bymandsvedtægterne. Det blev Folks egen private Sag, om de vilde lade det Smaakræ formere sig eller dø ud.

Hingsten var naturligvis det allervigtigste Dyr i hele Flokken og var ligesom Bytyren fra først af almindeligvis Byens fælles Eje. De mindre Avlsdyr kunde sommetider tilhøre en eller anden af de mest velhavende eller mest fremskridtsvenlige indenfor Bymændenes Kreds, men hvor det ikke var Tilfældet, maatte selve Byen som Helhed tage Affære.

Paa Fejø har man i gamle Dage kun haft én Hingst for hele Øen, men en Tyr i hver By. Størsteparten af forrige Tidens Føltillæg var noget »Smaaskidt«, men senere er Hestebestanden blevet forbedret, saa der har været mange store og gode Heste der paa Øen. Som Stamfædre

for flere af disse staar nogle præmierede Hingste, som Lars Abrahamsen i sin Tid har anskaffet. Ligeledes har han haft en Tyr, der var den første, som tog en Præmie hjem til Fejø. I det hele har Lars Abrahamsen altid været meget interesseret i Kreaturer og lagt mange Heste til. Ligeledes har han selv drevet Kreaturhandel og været Opkøber til andre, særlig en Handelsmand fra Mecklenborg, der har købt mange af Øens Føl.

Lars Abrahamsen er født 25. Juli 1841 paa Fejø. Faderen var Gaardmand, saa Lars Abrahamsen havde fra sin Barndom Lejlighed til at se og bedømme Kreaturer. Som ung aftjente han sin Værnepligt til Søs, og under Krigen var han med en Marine-Patrolje, der laa Vagt mellem Flensborg og Kiel. Han maatte være inde omtrent et Aar. Tjenesten var ikke særlig streng, men Kosten var daarlig, saa han hentede sig der Grundlaget til en Mavekatarrh, som han har lidt meget af. Som alle andre gamle Veteraner er han Dannebrogsmænd og var med til den store Veteranfest i København, hvilket for ham som for de fleste andre blev en hel Oplevelse.

I 1871 overtog han sin Fædrengaard, der var paa 27 Tdr. Land og boede her indtil 1917. Han flyttede da ned i et lille Hus ikke langt fra Havnen og bor der efter sin Kones Død sammen med sin eneste Søn. Efter Alderen er han forholdsvis rask og kan endnu se at læse uden

Briller, hvis det skal være.

Mens han var Barn, kostede et Føl 30—35 Rd., senere steg de lidt efter lidt. Især bedredes Prisen, da først der kom Tillæg efter de gode Hingste. Da den mecklenborgske Hestehandler første Gang var paa Øen og bød 180 Kr. for et Føl, havde Ejeren nær gaaet bag over. Saa høj en Pris var man den Gang ikke vant til at høre. Lars Abrahamsen handlede stadig til han var langt oppe i Aarene, og endnu kommer der af og til nogen hos ham og forhører sig om Øens Salgsheste.

Saa gammel han end er, søger han stadig at følge med i det, der foregaar paa Hestehandlens og Hesteavlens Omraade, og naar først Talen kommer til at dreje sig om hans Yndlingsdyr, liver han straks op og bliver som ung paany.

Har han i sin Barndom og Ungdom hørt og set de smaa Priser paa Heste og andre Kreaturer, kom han

jo ogsaa til at opleve de vanvittige Krigspriser, der jog alt i Vejret til en fabelagtig Højde. Øens dyreste Hoppe med et Føl kom da op paa 4200 Kr.! Det var mere end der før kunde have vanket for alle Besætningerne paa Fejø. »Der er kommet store Penge ind til Øen igennem Hestene,« siger Lars Abrahamsen, »men nu er de fleste røget ud igen til Biler!« Som gammel Hesteopdrætter og Hestehandler elsker han ikke Bilerne, og de ca. 50 forskellige Slags Bilkøretøjer, som nu hører til paa Fejø og jager om paa de Veje, hvor før de smaa usle Krikker og senere de bedre Heste travede rundt, følger han ikke med absolut venlige Blikke. For ham som for mangfoldige andre indenfor den ældste Generation staaer det saadan, at Folk i Almindelighed og Bønderne i Særdeleshed havde været bedre tjent med at holde sig til Hestene i Stedet for til Bilerne.

Laurits Møller, Paarup.

Som saa mange andre Smaa-byer, der har staaet som et Slags Knudepunkt for Jerubane og Skibsfart, har Bandholm særlig i tidligere Tid været noget for sig selv, idet den ikke har følt sig som et Led med Landet og heller ikke været »By« nok til at blive lig med Købstæderne; den har derfor staaet og vippet som med et Ben paa hvert Sted og alligevel ingen Steder hørt til eller været hjemme. Bandholmerne saa gerne Landboerne over

Hovedet. Var disse end i mange Tilfælde langt mere velhavende end Bandholmfolkene, saa var de dog kun »Bønder« — højst Gaardmænd og Gaardmandskoner; men i Bandholm havde man adskillige Madammer og forskellige Jomfruer, saa det virkede betydeligt højere og opadstræbende. Man kunde derfor ikke saadan uden videre mænge sig med Landsens Folk. Desværre skulde der ogsaa gøres mange fortvivlede Krumspring for at komme paa Højkant med Maribonitterne, som var dem, Bandholmerne helst vilde trykke sig lidt op af og søge at efterligne; men der havde man ikke alene Madammer og Jomfruer, men ogsaa haade Fruer og Frøkener, som sad og vippede fornemt paa

deres Pinde og ikke vilde rangere i samme Rækkefølge som de smaa Bandholm damer. Altsaa maatte man her være sig selv nok, danne sin egen Klike og leve alle Smaabyers Historie om og om igen.

Laurits Møller, der er født 22. Maj 1851 i Bandholm, kender en hel Del til Byen baade fra Fortid og Nutid og kan fortælle mange smaa Træk herfra.

Som Barn var Havnen og Stranden hans som saa mange andre Børns Yndlingsplads. Om Sommeren plaskede de barbenet ude i Stranden og snakkede om den mærkelige Kilde inde i Havnen, der gav fersk Vand midt i det salte. Naar der var Is, vidste de ogsaa, at flere mærkelige Huller ikke kunde fryse til, men det glemtes ofte, og ikke sjældent dumpede en eller anden i en saadan »Mærkelighed«.

Laurits Møllers Fader var Bager, og Sønnen kom først i Lære hos ham, men tog siden til Nykøbing for at uddanne sig videre. I 1870 aftjente han sin Værnepligt som Marinesoldat. Foruden Søfolk var Bagere den Gang temmelig sikre paa at blive udtaget til Marinen, og Laurits Møller kom saa med »Rolf Krake« ud paa Opmaalinger i indenrigs Fart. Efter endt Soldater-tjeneste bestyrede han en Tid Bageriet for Moderen, da Faderen var død. Der bagtes baade Rugbrød, Sigtebrød og Hvedebrød, men Fintbrødet var mere solidt end Nutidens. »Naar man fik en Toskillings-Basse, havde man et helt Maaltid«, siger Møller, »Konditor-kagerne nu er mest Luft.«

Det var da meget sjældent, at en Landsbybager bagte Kransekage, og de nu saa almindelige 10 Øres Kager beskæftigede han sig heller ikke med. I Tiden, hvor Laur. Møller var Bestyrer i Bandholm, kom Møntforandringen, og Overgangsti-

den fra Specier, Daler, Mark og Skillinger — med de sidste inddelt i Toskilling, »Jensterskilling« (1 Skilling) og Halvskilling — til Kroner og Øre var meget bsværlig for mange Forretningsfolk. Navnlig de ældre var meget »harm« over Forandringen med alt det nymodens Væsen, og Moderen var »særlig gal paa Ørepengene!«

Bagerne paa Falster og Lolland holdt omtrent straks ved Indførelsen et Møde i Nykøbing, hvor det vedtoges at gaa fra To- og Fireskillingsbrødet til Fem- og Tiøre, men der maatte mange Steder lirkes længe, før man figtig kunde faa Befolkningen med.

I Laurits Møllers Ungdom var der ingen særlige Gilder for de unge i Bandholm, men der holdtes af og til et Klubbal i »Klubben« og i »Egehuskubben« var der om Vinteren gerne Kanefart med Dans. Der var ogsaa en »Læseforening« i Reersnæs, som havde en Del Søgning. »Læsning« var der dog ikke meget af. Det meste blev til Spinning og Kortspil hos en Høkerenke.

I 1885 købte Laurits Møller Paa-rup Mølle og Bageri, som han drev til 1923. For 4 Aar siden kom han til Bandholm Alderdomshjem, hvor han nu opholder sig. I Begyndelsen af Mølleriet blev der »toldet«, og dertil benyttedes et »Toldkar« af Kobber. Ved Bageriet var der megen Byttehandel. Da Bønderne holdt op med Hjemmebagningen, leverede de Rug til Bageren og fik saa Brød i Stedet. Af en Tønde Rug kunde blive nogle og tredive Brød. Tilsidst blev det almindeligt at levere et Pund Brød for hver Pund Rug — i større Leveringer ogsaa 18 Pund Brød for et Lispund Korn.

Smaafolk kom ligeledes med deres Høstkorn, for saa hele Aaret rundt at kunne faa Mel og Brød og

Gryn, saa der blev paa den Maade meget Regnskab at føre baade som Møller og Bager. Nu gaar al den Slags lettere ved blot at købe og

sælge uden andet indviklet Mellemsregnskab, saa her er det hele nemmere end i Markens og Skillingernes Tid.

Kirsten Christiansen, Nykøbing F.

Mangfoldige Timer af mit Liv har jeg siddet hos de gamle og igennem Snakken med dem ligesom ført tilbage til en Verden, der i mange Maader er vidt forskellig fra

den Tid, vi nu lever i. Ikke mindst gælder det Forholdet mellem Husbondsfolk og Tyende. Nu er det jo blevet almindeligt, at de unge tjenestesøgende fæstes i maanedsvis og farer rundt fra et Sted til et andet for ligervis som en Bi eller en Hveps at summe omkring i Luft og suge lidt Honning først hos en Blomst, saa hos en anden. Alt det har sine Fordele og skal ikke her kritiseres. Hvis jeg var ung og skulde tjene mit Brød ved Husarbejde, vilde jeg i hvert Fald i første Omgang gøre akkurat det samme som Nutidens Ungdom — og har da forresten ogsaa i mine yngre Dage praktiseret noget lignende.

Men for de gamle vilde alt dette have været en Vederstyggelighed. De Tidens ordentlige Tjenestefolk blev i aarevis i deres Pladser og groede fast baade i Gaarde og Huse, saa Herskabets Sorger og Glæder ogsaa blev Tyendets.

Noget af alt dette kan man faa at høre om hos *Kirsten Christiansen*. Fra sin Konfirmation og til hun var langt op i Aarene har hun haft forskellige Pladser, først paa

Landet, senere i Byerne; i Begyndelsen som almindelig Tjenestepige, siden som Kokkepige og Husbestyrerinde.

Kirsten Christiansen er født 9. Januar 1853 og glider dermed paa Mandag ind i den ældste Generation. Hendes Forældre var Husfolk og boede i Sdr. Kirkeby. I Hjemmet var 11 Børn, saa der var mange Munde at mætte og mange at faa fra Haanden. Inden Kirsten blev konfirmeret, var hun ogsaa en Tid ude som Barnepige og maatte da have sit Sovested i en stor Klædekiste, hvis Laag hun altid var bange for skulde falde ned og lukke for hende.

Som ganske ung tjente hun paa Kimergaarden i Tjæreby og maatte da i 13 Uger passe Kimers syge Kone, der døde fra 10 Børn, kun 39 Aar gammel. Saa fast var den lille Tjenestepige knyttet til sin gode Madmoder, at hun endnu som 80-aarig faar Taarer i Øjnene ved at mindes det triste Dødsfald.

Hos Pastor Graa i Idstrup tjente hun i ca. 7 Aar som Kokkepige, og fra Tjenestetiden i Præstegaarden strømmer Minderne i stort Tal. Ikke alene omfatter hun Præsten og Fruen med megen Hengivenhed, men ogsaa den store Flok af Børn, Svigerbørn og Børnebørn har hun ned gennem Tiderne fulgt med den største Interesse.

I Præstehjemmet i Idstrup levedes der et typisk gammeldags hyggeligt Præstegaardsliv, hvor Slægt og Venner samledes baade hellig og søgn og nød godt af Præstefolkenes

vidtstrakte Gæstfrihed. At der var 20 til Bords og 20 Senge i Brug, var intet usædvanligt. I sit Hjem var Pastor Graa en meget livlig Mand, og Folkene var aldrig bange for at komme til ham, naar der var et eller andet i Vejen. Fruen var 16 Aar yngre end Præsten og kun 20 Aar gammel, da hun som anden Hustru gik ind som Stedmoder til 4 Børn. Af sin gamle Tjenestepige faar Fru Graa det Skudsmaal, »at hun var en enestaaende Kone baade som Hustru, Moder, Stedmoder og Madmoder«. Hun var ogsaa ualmindelig dygtig og flittig i sit Hus, men i en forholdsvis tidlig Alder blev hun knuget af Gigten, saa hun hverken kunde røre Haand eller Fod. I Præstegaarden voksede bl. a. de to senere saa kendte Sønner Thomas og Frederik Graae op, og af Svigersøner var der de ogsaa bekendte Nykøbing-Navne Overretssagfører Andreassen, Dampmøller Bay og Direktør Brammer. Den sidste var Søn af Biskoppen i Aarhus og døde meget tidlig. Hans unge Enke og 5 smaa Børn tyede ud til Idestrup Præstegaard, og hun døde der et halvt Aar efter Manden.

Kirsten Christiansen kom saaledes ogsaa her til at opleve tunge Dage; og saavel Sorg som Glæde gav øget Arbejde baade med Bagning, Slagtning og Vask og meget andet. Paa de store Vaskedage kom der to Vaskerkoner og begyndte Kl. 1 om Natten eller Morgen, som det blev kaldt, og holdt saa ud til ca. 8 om Aftenen. Næste Morgen begyndtes Kl. 7, og man skulde da være færdig til Middag. Vaskerkonerne tjente her hver 2 Kr. Kokkepigen vaskede med og havde det i Tilgift til det øvrige Dagværk. Saadan var Tiden, og som

Tidens Børn tænkte ingen paa, at den Slags kunde være anderledes. Sin sidste faste Plads havde Kirsten Christiansen som Husbetyrerinde for Fabrikant Baagø, Nobels Tobaksfabrik, Nykøbing, og blev der i omtrent 9 Aar, indtil Hjemmet ved Fabrikantens Død ophævedes. Ogsaa her havde hun meget at tage Vare paa. Paa god gammeldags Vis havde Lærlinge og nogle af Svendene baade Kost og Logi hos deres Principal, saa der var gerne en halv Snes Stykker i det daglige. Fabrikant Baagø, der var ugift, gav desuden 5 gamle Koner — mest forhenværende Tobaksarbejdersker — Lov til skiftevis at hente Middagsmad, og et fattigt Barn spiste med i Køkkenet, saa der skulde store Gryder over Ilden.

Ved sin Død havde Hr. Baagø testamenteret en Sum til nogle af sine gamle Arbejdere, og Kirsten Christiansen nyder ogsaa godt af en lille Livrente, han havde tilstillet hende. Efter Fabrikantens Død lejede hun sig en lille Lejlighed og begyndte saa at gaa ud som Kogerske og Sygeplejerske. En Mængde Børn har hun været med til at tage imod, naar de har set Verdens Lys, og flere af dem har hun holdt over Daaben. Ikke mindre end 13 Gange har hun været Gudmoder. Da hendes sidste Gudbarn blev døbt, var hun 72.

Nu pusler hun mest rundt i sine to smaa Stuer og sysler med de mange Minder fra de svundne Dage. Og Hukommelsen er ualmindelig god. Kun faa husker Dato og Aars-tal for Fødselsdage og Dødsfald og andre større Begivenheder indenfor Bekendtskabskredsen saa godt som Kirsten Christiansen.

Jakob Hansen, Nr. Alslev.

Som tidligere omtalt blev gamle Dages ordentlige Tjenestefolk længe i deres Pladser, og flere af dem gik senere som gifte og ældre ud og ind som Arbejdsfolk paa de Gaarde, hvor de havde tjent i deres Ungdom. Mellem Husbond og Tyende var der ofte knyttet et Venskabsbaand, som varede for hele Livet, og mange af de gamle Tjenere følte sig stærkt bundet til det Sted, der havde givet dem Brødet og til Gengæld faaet deres bedste Arbejdskraft!

Som et godt Eksempel paa dette Forhold staar *Jakob Hansen*, og hvis han ikke helt kan slaa Rekorden for lang og tro Tjeneste, naar han i hvert Fald højt op derimod, idet han lige fra Skoledreng og til sit Giftermaal tjente paa et Sted og derefter fortsatte som Arbejdsmand og Høstmand paa samme Gaard, saaledes at han ialt kom til at høste i 55 Aar paa de samme Jorder. Vist kun saare faa kan gøre ham det efter — om der som nævnt i det hele taget er nogen, der kan.

Jakob Hansen er født 17. Marts 1848 i Lommelev. Der var mange Søkende i Hjemmet, saa i Lighed med andre Smaafolks Børn maatte Jakob tidlig ud for at tjene sit Brød. Vejen for ham gik til Nr. Kirkeby, hvor han saa trak sit Læs gennem de mange Aar indenfor de samme Rammer, men under forskellige Ejere. Hans Husbond gennem den længste Aarrække var afdøde Sognefoged Peder Keis.

I sin lange Tjeneste- og Arbejdstid maatte Jakob Hansen selvfølge-

lig deltage i alt forefaldende Arbejde paa Gaarden og var her baade rask og dygtig til sin Gerning, men særlig kom han dog til at staa som »Saamand og Hæsmand«.

Kun 17 Aar gammel maatte han i Gang med Saaningen, og da han havde et særdeles godt Haandelag hertil — hvad ikke alle havde — blev han snart betroet at tilsaa hele den store Avling. Fra sidste Halvdel af Tredserne og til Saamaskinernes Tid var inde, saae han ca. 50 Tdr. Land med Korn om Aaret. Blev det hele lagt sammen under et, vilde der blive en ordentlig Flade. Og mange Fjed er der taget Ager op og Ager ned for at faa Kornet spredt. Ikke altid var der Raad til at gaa med Sko eller Støvler, saa Vandringerne maatte gøres med Træsko, hvad der ikke gjorde Gangen lettere. De sidste Omgange henimod Fyraften kunde ogsaa nok falde lidt tunge, naar det var over 12 Timer siden, der var begyndt. Saaslumpen plejede at være paa 3 Skp. og hver Kast — hver Haandfuld — spredte 2—3 Alen. Mange Slumpe skulde paa Nakken, og mange Haandkast skulde foretages for at faa Kornet til hvislende at flyve ud i Rummet og falde som de burde paa de ca. 50 Tdr. Land. Naar Kornet kom op, viste det sin Saamands Dygtighed, og der var ikke mange »Møster«, hvor Jakob Hansen havde saet.

Som han var en Mester til at saa, var han det ogsaa til at sætte Hæs, og alle de mange Somres Høst er som gaet igennem hans Hænder, enten gemt hen i Lader og paa Stænge eller sat i større eller mindre Hæs udenfor Gaarden; og det hele var som limet sammen. Der var ingen store Fordybninger i »Stuerne« eller Negenes Lag; de laa jævnt og glatte hen, saa de ikke

tog mere Plads end højst nødvendigt. Da Jakob Hansen blev gift, fik han et Hus med 2 Tdr. Land til ved Neble Smedien. Sin lille Jordlod passede han for det meste de hellige Dage og efter Fyraften.

Som Vejmand paa Hovedlandevejen — mest Strækningen Nr. Alslev-Højmøllen — arbejdede han i 26 Aar, saa ogsaa her holdt han godt ud.

I sit lange Liv har han paa forskellig Vis været ude for lidt af hvert, ogsaa af de Ting, der har været ret uhyggelige; bl. a. har han to Gange været med til at trække Lig op af aabne Brønde, og som ganske ung Dreng fandt han en Mand, der havde taget sig selv af

Dage oppe paa et Stænge. Heldigvis har Jakob Hansen altid haft gode Nerver og kunde derfor ogsaa række Haand til det, der i saa Henseende krævedes af ham. Flere svære Sygdomme har han gennemgaaet, men naar de har været overstaaet, har han kunnet tage fat, hvor før han slap.

Hans Kone døde for 13 Aar siden, og han solgte da det gamle Hjem og flyttede til Nr. Alslev hos sin Plejesøn, Tømrermester Laurits Sommer. Her har han ogsaa altid haft et eller andet at pusle med, indtil han begyndte at skranke. Leddiggang laa jo aldrig for den gamle Vejmand.

Jens Pedersen Brusen, Askø.

Som Askø's ældste Beboer staa gamle *Jens Brusen*, der er født paa Øen 29. Januar 1841. Faderen var almindelig Arbejdsmand, og Hjemmet yderst fattigt, saa Børnene maatte før det meste nøjes med tørt Brød! Om Sommeren og Efteraaret kogtes der gerne Hyldevand, som de dypede Brødet i. En Gang maatte Faderen ogsaa sætte sit Faar i Pant hos Præsten for at laane lidt Brødkorn.

Jens Brusen konfirmeredes af Pastor Brummer, der var »en grov Karl til at slaas og drikke og holde Kærester«. En Gang kom han i stort Slagsmaal med en Sømand om en Pige og blev her banket ret eftertrykkelig igennem. Hr. Brummer var Præst paa Askø i 6 Aar og blev herfra forflyttet til Jylland. Inden

sin Afrejse skænkede han et Par Alterstager til Kirken.

Forøvrigt er der flere andre Askø-Præster, hvortil der knyttes »visse Bemærkninger«. — Øen har fra den katolske Tid været Anneks til Femø og Fejø, og først ved Reformationen fik den sine egne Præster. Om den tredie hedder det, at han fik Embedet ved at gifte sig med Formandens Enke, hvilket jo heller ikke i de Tider var noget usædvanligt Grundlag for en Præstekaldelse.

Om Nr. 9, Hr. Carsten Dreier, fortælles der, at han var ualmindelig stor og stærk, men meget nærsynet. Hans Degn var derimod lille og spinkel, og naar de havde været ude til Bøndergilderne, tog Præsten Degnen paa Nakken, for at han skulde sige ham, hvor Vejen var reneest. Til sidst blev de dog Uvenner, og Degnen flygtede til Fejø, fordi han var bange for at komme i Lag med Hr. Dreiers Næver.

Nr. 12 i Præsterækken, Hr. Niels

Guldberg, havde først været Kapellan i Næstved, men »øvede her saa mange grove Laster«, at han sendtes til Askø som Præst, men det forbedrede ham ikke, og efter kort Tids Forløb blev han afskediget. Da hans Efterfølger, Niels Gregorius Stub, skulde indsættes og steg op paa Prædikestolen, fulgte Hr. Guldberg med og begyndte at prædike sammen med Hr. Stub. For at gøre en Ende herpaa, gik Provsten ogsaa derop, og for en Stund raabte de alle tre i Munden paa hinanden, saa det var særdeles opbyggeligt for Menigheden. Tilsidst kom dog Hr. Guldberg ned.

Hr. Rasmus Værn, som var Præst paa Øen fra 1784 til 1790, skal have været en »afgjort Fuentimmerhader«. Han har anlagt en Høj i Præstegaardshaven og baaret Jorden dertil i en Skæppe. Hans Eftermand, Hr. Jørgen Mortensen, blev under sit 10aarige Ophold paa Øen saa fed, at han til Slut maatte bære sin Mave i et Bælte.

Efter sin Konfirmation tjente Jens Brusen et Par Aar paa en af Hjemøens Gaarde og fik her 14 Rigsdaler for det første og 18 for det andet samt født et Faar. Søn drog ham dog mere end Landbruget, og han kom derefter ud at sejle med et Fartøj fra Bandholm. I Begyndelsen var han kun i indenrigs Fart, men senere kom han udenlands — Norge, Sverige, Tyskland, Frankrig og Rusland. Paa en Tur til Island kændrede de i Atlanterhavet. En Tid drev Skibet for »Guds Vejr og Vind«, men de fik det dog vendt, saa de kunde drive hjemad imod København igen og kom tilbage efter 2½ Maanedes farefuld Sejlads, alle i god Behold med Undtagelse af Rormanden, der druknede ved den Bredsø, der slog Skibet om. Jens Brusen skulde ellers have af-

løst Rormanden et Øjeblik før Katastrofen indtraf, men han havde hjulpet Kokken med Kullene og var derfor blevet forsinket i at møde i rette Tid ved Roret. Dette frelste hans Liv. I 1861 aftjente han sin Værnepligt til Søs, og under Krigen var han med »Thedis«, der laa mellem Kiel og Lolland. Skibet havde 350 Mand og 40 Kanoner. Nogle særlige Slag kom de ikke med i, men de blev ordentlig »høvlet igennem med Eksissen«!

For de unge Søfolk var der af og til Lejlighed til at deltage i de hjemlige Fastelavns-gilder paa Askø. Karlene maatte betale-Musiken og de forskellige Drikkevarer, medens Pigerne sørgede for Stue og Lys. Der blev ogsaa redet Fastelavn og Katten slaet af Tønden. Gilderne varede da i to Dage, og den sidste Dag mødte Pigerne med Middagsmad i Gildehuset. Her vankede saa Saltmadsfad og sød Suppe. Som Helhed gik alt fredeligt og fornøjeligt ved Gilderne, men Splid har der ellers fra hel gammel Tid tilbage været nok af paa Askø.

Jens Brusen var ude som Sømand, til han kom ind i 40. Hyren var nu for det meste 50 Kr. om Maaneden. Søfolkene skulde da altid holde sig selv med Kopper og Tallerkener, Knive, Gafler og Skeer. Maden fik de paa en Træbakke. Da han holdt op med at gaa paa Langfart, købte han sig et lille Fartøj og begyndte at fiske. I over 30 Aar fortsatte han med Fiskeriet, men saa vilde Øjnene ikke staa ham bi om Natten, og tilsidst maatte han lægge op. Derefter blev det til Smaapuslen hjemme ved Hus og Havn, og endnu kan han klare sig selv og følger med i det, der foregaar hjemme paa Øen og interesserer sig ligeledes for adskilligt ude fra. Hørelsen er ikke helt god, men naar

først de 91 er passeret, og Krondiamantbryllup staar for Døren, kan

alt jo heller ikke være som i de unge Dage.

Jørgen Rasmussen, Fejø.

Som bekendt er Fejø den største af Øerne i Smaalands-havet, men ligesom Femø har den heller kun to Byer, her Østerby og Vesterby, saa de fire Verdenshjørner er repræsenteret

igennem de to Smaaøers Bynavne. Østerby har Præstegaard, Skole, Posthus, Telegrafstation, Brugsforening, Andelsmejeri og Gæstgivergaarden »Landbolyst« med Teatersal. I Vesterby findes Skole, Telefoncentral, Elektricitetsværk og »Dommergaarden«, der tidligere har været Birkedommerbolig — saa det ene vejer næsten det andet op, men Østerby staar dog alligevel som Hovedstaden, hvilket den for en stor Del kan takke den nærliggende Havn for.

En af de nærmeste Naboer til denne Havn er forhenværende Gaardejer Jørgen Rasmussen, som er født der paa Øen 5. Juni 1850 og straks blev kaldet for »en Grundlovsmand«. Som gammel Fejøbo har han selvfølgelig interesseret sig stærkt for sin lille Fødeø og en hel Del af dens Historie og fulgt godt med i det, der er passeret i hans Tid.

Om Havnen fortæller han bl. a., at en Dag for ca. 50 Aar siden, da det var usædvanlig stærkt Lavvande, blev der for Alvor taget fat paa dens Udgravning. Alt Sandet gravedes op med Spader og kørtes bort paa Hjulbøre, saa det kan siges, at

Havnen er blevet til ved Haandkraft. Det var intet ringe Arbejde, man her gik i Lag med, men alle har været glade herfor. Havnen er overtaget af Kommunen, og har i Aarenes Løb været en god Indtægtskilde for Øen. En væsentlig Part i dens Anlæggelse og store Uddybning har iøvrigt den gamle Grev Knuth paa Knuthenborg. Han havde nemlig adskillige Gange opfordret »Fejbattingerne« til at anlægge en saadan Havn. Selv vilde han saa betynde en Sejlrende ind dertil imod at blive fritaget for at give Bropenge, saalænge han havde Postsejladsen; og saaledes blev det senere ordnet. Fra Havnen er der et Par Gange om Dagen Forbindelse med Femø, Askø og Bandholm. Ved »Sletterne« er der ligeledes et Overfartssted til Femø og ved »Vasen« Færge til Kragenæs. Det sidste Sted er et Privatforetagende og Anlæggelsen har medført en hel Del Splid imellem Befolkningen.

Til Fejø hører baade Vejvø og Skalø, og alle tre Øer danner til sammen et Sogn, der styres af et Raad paa 7 Medlemmer. Det samme Antal har Femø, medens Askø kun har 5 Sogneraadmedlemmer. Fejøs nordligste Punkt er Skovnakke og det sydligste Avernakke. Paa det sidstnævnte Sted findes en Eng, som Præsterne i gamle Dage plejede at leje. Den blev derfor kaldet Præsteengen, og som Betaling for Græsningen skulde Præsterne give en Tønde Øl, der altid blev drukket 2. Pinsedag og hed »Pinsæl«.

I Jørgen Rasmussens Barndom og Ungdom blev der merglet meget

stærkt paa Fejø, hvor der fandtes udmærket Mergel, der gik som i Bøgedal under Jordoverfladen. Til at transportere Merglet rundt brugtes nogle Mergelkasser, andre kørte med deres Lundstikkervogne. Helt op til 1880 havde man endnu paa flere af Gaardene en Lundstikker. Deres Smørelse var Blanktjære.

Nu om Dage er der anderledes Befordringsmidler paa Fejø, og i Øjeblikket findes der ca. et halvt Hundrede Biler. Paa Femø har de kun 5 Luksusbiler og 1 Lastbil. Askø kan møde med tre i det hele.

Jørgen Rasmussen har trolig holdt fast ved Fejø, og med Undtagelse af at han i 1872 sejlede som Marinesoldat har han tilbragt sine Dage paa Fødeøen. Som ung arbejdede han hjemme paa Fædrengaarden og senere fik han egen Gaard at drive. Han havde her meget let ved at holde Tjenestefolk, og i al den Tid, han og hans Kone var ved Gaarden, havde de kun 3 Piger og 2 Karle, saa der var ingen Skiften hverken hver halve eller hele Aar. Nu bor de i en Villa, som er bygget paa et Stykke af Jorden fra deres tidligere Gaard, og her har de fejret deres Guldbryllup for 8 Aar siden.

I sine yngre Dage var Jørgen

Rasmussen meget politisk interesseret og tog flere Gange til Valg, før han havde Stemmeret. Hans Valgsted var jo Maribo saa det var ofte besværligt nok at komme dertil, særlig naar Valgene faldt om Vinteren. Men hvor der er Vilje, piejer ogsaa at være en Vej, og Jørgen Rasmussen skulde nok vide at sætte igennem, saa han kunde være med ved Valgene.

»Da var det ogsaa Politik, der var til at blive klog paa,« siger han, for enten hørte man til Højre eller Venstre og troede paa Fæstning eller ikke, og der kunde man tage sit Standpunkt; derimod nu er det hele saa indviklet med alle de mange Partier, saa det er ikke til at følge med i.«

Grundet paa al denne politiske Indviklethed er Jørgen Rasmussen blevet hjemme ved de sidste Valg, skønt han nu har let nok ved at møde, da han bor tæt ved Valgløkalet. Men saadan gaar det jo med flere end ham. Mange iblandt de ældre indtager samme Standpunkt. Hvor meget Splid og Spektakkel, der end kan være inden for Nutidens Politik, mangler der dog noget af den fængende Glød, som særlig var til Stede i Provisorietiden.

Vilhelmine Hjorth, Rødby.

For nogle Mennesker spiller Slægten og Forfædrene en stor Rolle, og med Pietet værner de om Minderne, de har taget i Arv fra de gamle; andre staar derimod ligegyldige overfor det og dem, de ikke selv har kendt. Forældre og højst Bedsteforældre er dem nok. Hvem der har været længere forude, har de ingen Interesse for. Fhv. Lærerinde Frk. Vilhelmine Hjorth hører til dem, der véd meget om sin

Slægt og Familieforhold og kan paa mødrene Side føre sin Stamtavle tilbage til ca. 1500. Stamfaderen hed Jens Smed eller Smith og blev den første Præst efter Reformationen i Jellinge ved Vejle. Han havde ikke mindre end 12 Sønner, der alle blev Præster, og i 10. Led af denne mægtige Præstefamilie staar Frk. Hjorth. Alle hendes Forfædre her har været Præster og gifte med Præstedøtre. Hendes Morfader hed

Mejer og var i ca. 40 Aar Præst i Rødby.

Frøken Hjorth selv er født 25. Juni 1847 i Assens-Klakring i Jylland, hvor Faderen var Præst; men han døde allerede Aaret efter, og hans unge Enke stod da tilbage med 4 Børn i Alderen fra 8 til 1½ Aar. Hun havde Ret til at blive boende en Tid i Præstegaarden, men Krigen var nu brudt ud, og Vennerne raadede hende til straks at rejse og søge hjem hos Forældrene. For Familien blev det en streng Rejse. Midt om Vinteren maatte de i en aaben Dæksbaad sejle til Bandholm, for derfra med Vogn at køre til Rødby. Her kom de til at bo i et lille Hus ligeoverfor Præstegaarden. Det ældste af Børnene var en Dreng, der meget tidlig var paa det rene med, at han vilde være Læge, og da Tiden kom, at han skulde begynde sine Studeringer, rejste Moderen og den største af Døtrene med ham til København. De to yngste Smaapiger blev tilbage hos Morfaderen, der nu var Enkemand; deres første Skoleundervisning fik de i Rubbelykke Præstegaard, hvor den kendte Pastor Clausen, der var en Slægtning til dem, da var Præst. Da den gamle Pastor Mejer tog sin Afsked, købte han et Hus i Vestergade. Den lille Vilhelmine flyttede med, og ikke længe efter sin Konfirmation begyndte hun her at holde Skole og fortsatte hermed paa samme Sted i over 50 Aar. Igennem den lange Tid har mange af Rødby Borgere faaet Begyndelsen til deres Kundskaber lagt hos Frk. Hjorth, og at hendes Skolevirksomhed strækker sig langt tilbage ses bl. a. deraf, at en af hendes gamle Elever nu faar Aldersrente og en anden er kommen i Kloster. Naar Folk er inde i Tredserne, er det en Sjældenhed, at de kan besøge deres Barnheds Lærerinde — og som tilmed

endnu har sit Hjem i Morfaderens gamle Hus, hvor hun begyndte sin Skole.

Da Frk. Hjorth var ung tilbød den senere saa kendte Frk. Natalie Zahle hende fri Undervisning i sin Skole, men Frk. Hjorth kunde ikke rive sig løs fra Morfaderen og det lille Elevhold, hun havde faaet. Hun valgte derfor at blive og fortsætte, hvor hun var, og har saaledes været knyttet til Rødby fra sin spæde Barndom og til nu op i sin høje Alderdom. Kun en Gang har hun i længere Tid været borte fra Byen. Det var efter at en tiltagende Hæshed havde tvunget hende til at opgive Skolegerningen, at hun i ca. et Aar tog Ophold i København for at pleje en syg Søster — Moder til Amtmand Ølgaard, Bornholm. Da Søsteren var død, vendte hun atter tilbage til den lille By, som hun kender ud og ind. Men ikke alene Søsteren i København har hun ydet Hjælp under Sygdom og da Døden nærmede sig; for flere andre af Slægten har hun ofret sig og næsten været som et Samlingsmærke for hele Familien. Morfaderen plejede hun til det sidste; hendes eneste Broder døde som ung Kandidat, og Moderen tog derpaa tilbage til Rødby hos Datteren og blev der til sin Død. To gamle Tanter havde ligeledes igennem flere Aar deres Hjem hos hende, og sidst kom en ugift Søster til. Frk. Hjorth har set dem alle gaa bort og er nu ene tilbage. Den eneste af Slægten foruden hende er Søstersønnen, Amtmand Ølgaard, som hun omfatter med stor Kærlighed og følger med største Interesse, og at han er naaet saa vidt frem, er en af hendes bedste Glæder.

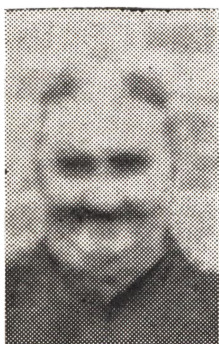
At Frk. Hjorths milde, venlige Sindelag ikke alene har vist sig overfor Familien, men ogsaa givet sig Udslag overfor fremmede, ses bl. a. af det, at hendes nuværende

Pige og Hjælper har været hos hende i 12 Aar og er Datter af en af Frk. Hjorths tidligere Tjenestepiger, som havde været i Pladsen i 4 Aar.

Nu lever Frk. Hjorth mest i Mindeerne om Slægten og alle dem, der

gik bort, og hvor hun vender sig i det gamle Hjem med de gamle Møbler og Billeder, møder der hende som et Stykke Fortid. Alt har her sin Historie.

Line Johansen, Femø.

I 1557 blev der givet den Befaling, at Femøboerne skulde søge til Nørre Herreds Ting og altsaa møde i Stubbekøbing,

hvis der var en eller anden Tvi-stighed, de vilde have afgjort ad

Rettens Vej. Det var en efter de Tider uhyre Rejse, der forestod dem, dersom de havde noget at besvære sig over eller paa anden Vis skulde have noget retsligt ordnet, og en gammel Skribent bemærker ogsaa, at den hele Ordning maaske var et godt Middel til at forebygge Processer.

Tilstanden blev imidlertid ikke særlig paradisisk, og i 1570 havde megen »Klammeri, Banden, Skørlevned og andre blodige Synder« taget Overhaand paa Øen; og 1574 foreholdt Provsten Beboerne, at Begravelser ikke maatte være en »Gækkehandel« og fordømte, at de levede efter »den gamle Djævels Vis« og endnu ikke havde glemt de katolske Ceremonier. Senere irettesatte han dem ogsaa, fordi de snakkede højt under Prædiken. En ung Karl blev saa gal over alle disse Formaninger og Irettesættelser, saa han raabte op ude paa Kirkegaarden. »Kunde jeg faa fat paa den bugede Provst, saa skulde jeg kryste hans Øjne ud af hans Nakke!« En Mand, der hed

Anders Høg, blev 1577 brændt paa Øen som »Troldkarl«, men Beboerne var saa »forgiftede« af hans Trolddom, at Provsten atter maatte derover for at holde en Formaningstale til dem. Siden hen er det vist saa gaaet bedre. Som de gamle Femøboere i forrige Tider skulde søge udenfor Øen, naar de havde et eller andet, de ønskede retsgyldigt ordnet, saaledes kan der endnu være nogen, som staar under fremmed Overhøjhed. Bl. a. er der gamle Line Johansen. Hendes Mand var svensk, og da han ikke ved sin Død havde faaet dansk Indfødsret, saa hører hans Enke derfor i visse Henseender ind under Sverige.

Line Johansen er født 8. Juni 1849 i Bandholm, men kom senere til Femø, hvor hun blev gift med en Arbejdsmand. Livet blev for dem som for de fleste andre Arbejdsfolk trangt og besværligt, og Smalhans var en kendt og næsten stadig Gæst i det lille Hjem. Der var 5 Børn, og de maatte ofte nøjes med tørt Brød og sur Æblegrød. Manden tørskede til den sædvanlige »Pundskæppe« mod at faa hver 20. Skæppe Korn. Han ryddede ogsaa mange Pile og fik her hver 3. eller 4. Pil. Konen hjalp ham med at faa dem savet og flækket. Det var strengt Arbejde for et Kvindfolk at slide i det seje knudrede Pilebrænde, og der kan nok siges, at det paa den Maade kom til at varme mindst et Par Gange.

Deres første Hus var meget gam-

melt og utæt med Klinevægge og Lergulv. De havde et Faar, og det hændte, at naar det fik Lam tidlig om Foraaret, var der saa koldt i Stien, saa de nyfødte Lam ikke kunde nære sig derude: man maatte derfor tage hele Familien ind i Stuen for at redde Lammene. Men den Slags var jo ikke noget usædvanligt. Det maatte man ogsaa tit i Bøndergaardene. Da tog man ikke den Slags saa nøje, men hjalp sig, som man bedst kunde.

Line Johansen har ogsaa gaaet ud at vaske og stod her en hel lang Dag ved Vaskebaljen for at tjene sine 2 Mark. Og Fortidens Vask var ikke Legeværk. Det grove hjemmelavede Lærred var særlig som nyt stift og haardt at have imellem Hænder, og man gik længe med det, for der skiftedes, saa det var ikke helt umotiveret, naar det endelig havnede i en Vaskebalje. Ludpulver kendte man ikke, og Sæben skuede der spares paa, saa for det meste blev der vasket i Askelud — helst af Bøgeaske. Vaskemaskiner kendtes selvfølgelig heller ikke, og selv et Vaskebrædt var ukendt og blev efter Fremkomsten skyet som Pesten af mange af de ældre Husmødre. Helt ind i 80 var der adskillige, som mente, det sled for meget paa

Tøjet, naar det blev gnedet op og ned paa et Vaskebrædt; man skulde nøjes med at »gnubbe« det imellem Hænderne. Det var noget, som nok skulde gaa ud over Fingrene, og den skarpe Askelud forbedrede ikke Sagen, saa det var ikke alene de trætte Lemmer, som hentedes paa en Vaskedag, men hullede Fingre fulgte saa godt som altid med, og de sved slemt og kunde være stive og ømme længe efter. Naturligvis kan en Vaskerkone endnu komme til at »vaske Hul«, men det er for ingen Ting at regne imod det, som forrige Tiders Vask kunde give.

Line Johansen blev for 26 Aar siden ramt af et apoplektisk Slag, saa hun har forlængst maattet opgive ikke alene det strenge, men ogsaa i alt væsentlig det lettere Arbejde. Et Aarstid efter at hun var blevet lammet, døde Manden, og Skæbnen har i det hele taget ikke været hende blid. For en arbejdsvant Natur er det trist at skulle sidde uvirksom hen i saa mange Aar, og langvarig Sygdom slider jo ogsaa haardt paa et Menneske. En Datter er nu hjemme hos hende, da hun ikke længere kan være alene, og Tiden kortes saa med lidt Læsning og med at tænke paa Livet i gamle Dage.

Maren Jørgensen, Sønderby.

Femø har tidligere været Krongods under Nykøbing Len. Efter Folkemunden skal Øen fra allerførste Begyndelse være dannet af 5 store Høje, som senere, da Vandstanden er ble-

vet lavere, tilsammen er kommet til at danne en Ø og derfor faaet Navnet Femø. Ligeledes skal den være ejet af en Grevinde, som skulde svase 2 Hjorte om Aaret i Skat til Kongen. Øen havde da store Skove, som Vildtet kunde leve i. Under den sidste Verdenskrig blev der paa Femø, som saa mange andre Steder, skaaret Tørv i Moser, som ellers havde ligget urørt hen i umindelige Tider, og her blev da opgravet baa-

de tykke Egestammer og flere Hjortegevire; disse Mosefund bevidner altsaa, at der er noget om Snakken saavel om Skove som Hjorte. Paa Øen har der ligeledes været opsamlet en hel Del Oldsager fra Stenalderen, og i Nørreby har før været 3 Stendysser.

Om Mosefund og Overlevering fortæller gamle *Maren Jørgensen*, af hvem vi i Dag bringer et yngre Billede. Hun er født i Nørreby 7. September 1850. Hendes Barndom og Ungdom formede sig som de fleste af hendes jævnliges, og i Lighed med alle andre Bønderpiger maatte hun arbejde haardt baa^c: inde og ude. Adskillige Fornøjelser faldt dog ogsaa af, ikke mindst under de forskellige Arbejder. Datidens nøjsomme Ungdom knnde vinde nogle muntre Timer ud af selve Sliddet, saa snart der blot var lidt særskilt paa Færde, saa de arbejdede i Fællesskab og derved kom lidt ud af de sædvanlige Folder.

Iblandt det, der saaledes skabte Glæde, var ogsaa Valkegilderne. Paa Gaardene havde man altid travlt med at spinde, saa man kunde faa vævet et nyt Stykke Vadmel til Jut og faa det hjem til Valkning. I Halvhelligdagene mødte saa Lavets unge Karle for at hjælpe til, naar det skulde valkes. Et stort Kar med kogende Vand blev sat i Køkkenet, og her dypedes Vadmelsstykkerne, hvorefter de blev valket paa det lange Bord inde i Hverdagsstuen. Det var et meget strengt Arbejde, og Valkerne fik røde opkogte, næsten halvtskoldede Hænder og Arme under Valkningen, men det kunde ikke være anderledes, og enhver tog fat med godt Humør og var glad til for at kunne være med i Arbejdet. Lidt god Mad og Drikke vankede der jo altid ved disse Lejligheder, og hagefter morede de unge sig paa forskellig Vis, saa det var en hel Høj-

tid at komme med til Valkegilde. Senere lod Folk deres Vadmel stampe: det blev derved finere, men samtidig gled de gamle Valkegilder ud, hvilket paa en Maade var et Tab for de unge.

Maren Jørgensen blev siden gift med en Sømand, men han døde ret tidlig, og hun har nu været Enke i 35 Aar. Hendes Liv har ikke været nogen Dans paa Roser, og hun har i rigt Maal lært baade Fattigdom og Sygdom at kende. Særlig har Gigten været hende en haard Gæst og krogen hendes Fingre omtrent helt sammen, saa hun næppe kan tage med dem; men alligevel søger hun saa vidt muligt at klare sig selv og gøre sig nyttig med et og andet.

Med det groveste Arbejde — luge Roer og lignende — holdt hun ud saalænge der var mindste Mulighed for, at hun kunde komme igennem dermed.

Hun har 4 Børn, og den ene Søn bor tæt ved hendes Hus. Han er gigtsvag og daarlig som Moderen. »Gigten har han arvet efter mig, og det er det eneste, jeg har kunnet give ham, saa det er et sørgeligt Arvegods,« siger den gamle.

Trods sin haarde Skæbne er Maren Jørgensen ikke blevet bitter paa Tilværelsen, men synes, at Livet alligevel har forskellige Goder, som det er værd at være taknemlig for; bl. a. er der Aldersrenten. Naar hun tænker paa, hvordan Fattigfolk havde det i hendes Barndom og yngre Dage og sammenligner det med Forholdene nu, saa er hun klar over, at Tiden i saa Henseende er langt bedre end den før har været. Da de gamle og svage maatte skotte sig selv og ikke havde andet end Fattighuset og et Par ugentlige Omgangsdage hos Bønderne at fortroe sig ved, blev alt dog langt haardere end nu.

Maren Jørgensens Aldersrente er

ikke stor. »Men vi skal være fornøjt, og vi er fornøjt,« siger hun.

Heldigt for den, der kan se saaledes paa det hele!

Bodil Jessen, Rørbæk.

For Radsted Beboere har Hardenberg ned gennem Tiderne staaet som det store imponerende Magttegn, der enten direkte eller indirekte har haft Betydning saavel for det fælles

Hele som for mangfoldige enkelte. Fra Herregaarden udgik ogsaa den Pragt, som Bønderne almindeligvis fik at skue i deres Liv, og paa Herregaarden maatte Fæstere og Arbejdere ofte slide sig baade stive og skæve for at friste en kummerfuld Tilværelse.

Hardenberg hed fra først af Krænkerup og nævnes allerede paa Dronning Margrethes Tid. I de forløbne Aarhundreder har den tilhørt forskellige mægtige Adelsslægter, bl. a. Gøjerne, der sad som Ejere her i ca. 200 Aar. Senere kom der Braher og Rosenkrantz. En af de sidste, Hr. Palle Axelsen Rosenkrantz — forøvrigt kaldet »den store« — grundlagde sammen med sin tredje Hustru, Fru Elisabeth Lunge, et Hospital i Radsted. Det fik Navnet »Trøstens Bolig« og havde til at begynde med Plads for 6 Fattiglemmer. Siden steg Antallet, saa de i Begyndelsen af forrige Aarhundrede kom op paa 20.

En Søn af Hr. Palle øgede Hospitalets Indtægter saaledes at der hvert Aar fra Grevskabet blev leveret 35 Tdr. Mel, 26 Tdr. Malt, 3 Lispund Humle, 17 Tdr. Byg til Gryn, 52 Lpd. Oksekød, 6 Lpd.

Smør, 4 Lpd. Ost, 1½ Td. Ærter, 1 Td. Salt, 3 Tdr. Sild, 3 Tdr. salt Torsk, 3 Lpd. Bergfisk og 2¼ Lpd. tør Fisk. Desuden 8 Faar og 16 Lam, men heraf skulde Skindene leveres tilbage, naar Dyrene var slagtet.

Til at varme sig ved fik Lemmerne 20 Favne Brænde og 10,000 Tørv. Af Mælk vankede der fra 1. Maj til 1. November 4 Potter sød og 8 Potter sur om Ugen. Naar de var 20 om at dele den ugentlige Ration Sødmælk, kunde der ikke blive ret meget til hver, og at der slet ikke blev givet Mælk om Vinteren, taler jo sit tydelige Sprog om, hvordan det i det hele stod til med Mælmængden i Vintertiden.

Bodil Jessen, der snart kan passere de 90, er en af dem, der husker meget baade om Hardenberg og Hospitalet. Hendes Fader var i sin Tid Køkkenkarl paa Slottet og boede som saadan i Køkkenkarlshuset, hvortil der hørte en lille Jordlod, saa der kunde holdes en Ko og et Faar. Paa en lille Snip blev der hvert Aar saaet Hør, og sammen med Faarets Uld dannede det saa Grundlaget for Familiens Klæder. Selve Pengelønnen var for Køkkenkarlen som for alle andre Arbejdsfolk kun saare ringe, saa der var ikke meget at købe ind for.

Hardenberg ejedes da af Grev Rudolf Holck. Han var ikke meget hjemme, men opholdt sig mest i Udlandet, saa Arbejderne saa kun lidt til ham. Hans Moder, Grevinde Ida Augusta, var gift tre Gange. Hendes sidste Mand var en Italiener, og ved sin Død boede hun i Italien. For alle Rasted Beboerne

var det en stor Begivenhed, da hendes Lig kom til Hardenberg, og hun blev begravet mellem sine to første Mænd. Bodil Jessen husker endnu, hvor storslaaet og imponerende det hele virkede.

Af andre forskellige Ting fra Hardenberg mindes hun ogsaa de mange sjældne Fugle, som fandtes i Bure rundt om i Haven, og her laa ogsaa en mægtig Eg, hvis Stamme i Gennemsnit kom over Mandshøjde. Gennem flere Aar byggede Uglerne Rede i den faldne Kæmpe.

Fra Hospitalet husker hun ogsaa, hvorledes der i hendes Barndom og Ungdom var ansat en »Hospitalskone«, der skulde forvalte en Del af de tilsendte Fødevarer, som var bestemt for Hospitalslemmerne; men adskilligt af de gode Sager gik i forkerte Halse, og der skumledes stærkt om, at naar der bryggedes, saa gik det første og bedste Bryg til Konens Venner og Bekendte, medens Lemmerne kunde nøjes med det tynde Drikke. Ligeledes kom de gamle heller ikke til at godte sig med alle de fede Lammelaar, som var leveret fra Godset. Adskillige af dem »fik Ben paa til at gaa andre Steder hen«.

Da Bodil Jessens Fader døde, maatte hendes Moder flytte ud af sit lille Hus og derefter se at tjene sit Ophold ved at vaske, karte og spinde. Greven havde som en Slags Pension tilstaaet hende et Læs Brænde om Aaret. Ved Alderdomslovens Indførelse bevilgede Sogneraadet hende 20 Kr. i Understøttelse,

men ordinerede samtidig, at hendes Brændsel skulde gives til andre, da hun ellers vilde blive altfor flot aflagt, saa i Grunden hjalp denne humane Lovgivning ikke hende stort. Forøvrigt levede hun i 25 Aar som Enke. Sin sidste Tid tilbragte hun hos Datteren.

Bodil Jessen kom som ung Pige ud at tjene og havde bl. a. Plads hos en Doktor Ravnkilde i Saxkjøbing. Naar der var Selskab, bød Fruen hende altid Østers, som hun vidste, at Bodil ikke kunde lide og derfor ikke rørte; derimod var Fruen ikke nær saa flot med Kødet, men skar Mærker i Stegen, saa hun kunde kontrollere, hvis der var nappet en Bid!

Ved sit Giftermaal kom Bodil Jessen til at bo i Rørbæk, og her har hun fejret sine mange forskellige Brylluper, saa hun nu er naaet over Krondiamanten og stiler imod Jernet. Naar hun dertil, kommer Festen til at staa paa Alderdomshjemmet, hvor hun nu opholder sig, og hvor forøvrigt ogsaa den sidste Festlighed stod.

Til sin Konfirmation fik hun et Korsklæde med Tønder Kniplinger; de er senere syet om til en lille Kappe, som Bodil Jessen til daglig gemmer i en sjælden Kappekurv, men ved festlige Lejligheder kommer Kappen paa og ses ogsaa her paa Billedet. Den fikse Kappe vidner tillige om de tønderske Kniplingers store Holdbarhed og den Omhu, hvormed deres Ejerinde her har behandlet dem i ca. 80 Aar.

Hans Petersen, Saxkjøbing.

I tidligere Tider fandtes der mange forskellige Vægtere rundt omkring i Landet. Særlig var der Købstædernes Vægtere, som skulde vandre frem og tilbage i Gaderne og for hvert Timeslag

syngede de gamle kendte Vægtersvers,

Hvorlænge det er siden, at Vægtere og Vægtersvers er afskaffet her paa Sydhavsøerne, husker jeg ikke, men jeg har da i hvert Fald aldrig hørt dem her. Ribe er vistnok den af alle de danske Købstæder, som holdt længst ud med den gamle Skik, og da jeg i Slutningen af 90 opholdt mig der en Tid, fik jeg Lejlighed til at høre nogle af de sidste Vægtere syngede. Til at begynde med vaagnede jeg, hver Gang den noget ensformige og monotone Sang lød udenfor mit Vindue, men meget hurtigt vænnede jeg mig dertil og sov sødelig uden at forstyrres af Sangen i Bevidstheden om, at Natvægteren ikke var en Forstyrrer, men en Vogter af Freden. I det hele vaagede Vægterne jo over Byen paa samme Maade som Politibetjentene gør det nu i vore Dage. Tegnet paa deres Magt og Værdighed var den saakaldte Morgenstjerne, og som Betjentene nu har deres Stave, havde Vægterne deres Knippel.

Af andre Vægtere var der ogsaa Taarnvægterne, der hørte til paa Slotte og Borge og som i Lighed med deres Kolleger i Købstæderne skulde vogte paa Ild og Lys og hastig slaa Allarm, hvis en Fredsforstyrrer nærmede sig.

Endelig har der ogsaa været Vægtere indenfor andre og mindre Om-

raader, bl. a. Fængsler o. l., saa til- sammen dannede de en ikke helt ringe Stab, der tjente deres Brød ved at vaage, naar andre sov.

Nu hører man saa godt som aldrig, at nogen er Vægter. Ikke saaledes at forstaa, at der ikke bliver holdt Vagt om Natten — tværtimod. Der er nu flere til at vaage end nogen Sinde før, men vedkommende kaldes ikke længere for Vægtere. I denne Navneforandringens Tid har disse Folk faaet andre Navne og bliver titulerede for Nattevagt, Portnere, Opsyn o. s. v.

Som en af de gamle Vægtere staa *Hans Petersen*, men han hører ikke til dem, der har skullet gaa syngende paa sin Runde eller drabeligt blæse i Basun, hvis der var et eller andet i Vejen — nej, han skulde liste saa stilfærdigt rundt som vel muligt, og hver Time trække sit Kontrolur, saa det herigennem kunde konstateres, at han havde været vaagen og stillet paa alle Afdelingerne, som det var ham paalagt.

Og i 34 Aar var han saa Vægter paa Saxkjøbing Plejeanstalt og vaaget over, at de dér anbragte baade sjælelige og legemlige Stakler forholdt sig i Ro paa Sovesale og i Celler. Som Helhed er alt dog gaaet vel i alle de mange Aar, og kun enkelte Gange har der været noget i Vejen af Betydning.

Hans Petersen er født 20. November 1849 i Rørbæk, hvor Faderen var Arbejdsmand. I sin Ungdom tjente Hans Petersen paa forskellige Bøndergaarde, og straks efter at han var gift, havde han noget Jordarbejde ved Aalholm, men blev saa 1888 Vægter paa Anstalten ved Saxkjøbing. Her skulde han møde Kl. 9 om Aftenen og blive til 5 om Sommeren og 6 om Vinteren. Lønnen var 39 Kr. og nogle Øre pr. Maaned.

Her stod den igennem mange Aar, men begyndte saa senere at stige for tilsidst under Krigen at komme op paa 120 Kr.

Da Hans Petersen kom til som Vægter, bestod Opsynet kun af 3 Mænd og 3 Kvinder. Paa den kvindelige Tvangsafdeling var der ikke mange; derimod var Tallet paa de mandlige Tvangsarbejdere altid temmelig stort.

I Begyndelsen hørte der ikke ret meget Jord til Anstalten, men de havde dog en stor Eng, saa der kunde holdes en 5—6 Køer og en Hest. Til at passe det hele var der en Avlskarl, og Tvangsfangerne maatte jo arbejde med; men de blev aldrig overlæst og havde det godt, naar blot de stillede sig ordentligt og ikke gjorde sig utilbens.

Inden Hans Petersen gik om Morgen, skulde han kalde paa Folkene, og naar han kom hjem, tog han om Formiddagen ud paa Arbejde hos Bønderne. Om Eftermiddagen var det hans Sovetid, men tit blev Hvilestunderne kun faa og smaa, og den gamle Vægter har holdt Øjnene aabne i mange af Døgnet's Timer.

Hans første Chef var Inspektør

Hansen, der var hans overordnede i 4 Aar. Resten af Tiden faldt under den lige afgaaede Inspektør Nielsen, som var Hansens Svigersøn. Den gamle er ogsaa spændt paa, om den konstituerede Fuldmægtig Nielsen kommer til at arve Stillingen efter Faderen, saaledes at der ligesom bliver et Familiedynasti paa Anstalten. Igennem den lange Aarrække, Hans Petersen har gaaet Vagt derude, er han jo som blevet knyttet fast til alt det, der hører Anstalten til. Han har ogsaa altid været en stor Børneven, og med megen Interesse følger han Familien Nielsens Børn, som han har kendt fra ganske smaa og set vokse op og flyve ud. En Frk. Elisabeth mindes han med særlig Venlighed.

Hans Petersen har selv haft 5 Børn, hvoraf de 4 er døde, de 3 som voksne. Sin Kone mistede han for ca. 14 Aar siden og bor nu sammen med sin eneste Datter og Svigersøn. Ved sit 25 Aars Jubilæum som Vægter blev han overrakt flere nyttige Ting, som han endnu glæder sig over.

Fra Anstalten lyser mange Minder for den gamle Vægter.

Ole Clausen, Femø. r. l.

Som Helhed kan Postbudene glæde sig ved stor Popularitet ude iblandt Befolkningen, og særlig Landposten bliver ikke sjældent om Vinteren rakt en gratis, velvillig, hjælpende

Haand. Naar det er Sne og Frost, stiller Beboerne paa Ruten ofte et Køretøj til Raadighed for Postman-

den, saa han kan komme helskindet og rettidig frem. Altsammen saare prisværdigt, men man kan jo godt forstaa, at adskillige andre Bestillingsmænd, Haandværkere, Arbejdere o. s. v. kan skumle lidt over, at der ingen gratis Hjælpsomhed stilles til Raadighed i deres Erhverv. Tidligere har en saadan Postmand-Hjælp heller ikke været kendt. De første, som travede om med Folks Breve og Aviser uden dog egentlig at blive kaldt for Postmænd, blev der ikke taget megen Notits af enten det saa sneede eller tordnede. Mund-

heldet: »Er du Guds Søn, saa hjælp dig selv,« har de gamle Postbærere i Virkeligheden lært at kende saa godt som nogen. Ikke mindst paa Smaa-øerne, hvor Posten almindeligvis blev bragt ud om Aftenen, har de maattet tage mange haarde Ture. Saaledes fortæller Ole Clausen, hvordan hans Fader i sin Tid i Mulm og Mørke og Frost og Sne stavrede rundt paa Femø med de forskellige Postsager. Posten blev fra først af bragt i en Jolle fra Fejø til »Sletterne«, hvor Postmanden saa hentede den. Senere kom den med »Grisen«, som Damperen kaldtes, fordi den »skreg« i Stedet for at tude. For at naa rundt til de forskellige Beboere skulde Postmanden over en Mose, og om Vinteren, naar Vandet stod højt, trak han altid — selv om det saa var Frost — Hoser og Træsko af og vadede gennem Vand og Grødis med de bare Ben.

Det var en skrap Konfekt at gaa i Lag med en Vinteraften, og tit var Klokkerne baade 11 og 12, før Turen var endt. Mens Ole Clausen var Barn maatte han af og til hjælpe Faderen, og Moderen hjalp ogsaa til, saa de fik ligeledes lært alle Postbud-Besværlighederne at kende. Det slog dog ingen af dem tidligt ned. Faderen blev nemlig 93, Moderen 83, og Ole Clausen selv er nu inde i de 80, saa det maa snarere have hærdet dem.

Som 6—7 Aars Purk kom Ole Clausen ud for at vogte Gæs og senere Kvæg, for derigennem at tjene sin Føde. Efter Konfirmationen tog han i Møllerslære og var først nogle Aar i Saxkjøbing og siden i Torkildstrup for saa igen at komme tilbage til Femø, hvor han arbejdede paa Møllen fra 1876 til 96. Lønnen var til at begynde med 300 Kr. om Aaret samt Kosten. I de sidste Aar fik han 650 Kr. paa egen Kost. I 1879 giftede han sig, og der blev

snart mange Munde at mætte i Hjemmet. Ikke mindre end 15 Børn kom i Aarenes Løb til Verden i Møllersvendens Hus; de 3 døde som smaa, men de 12 levede og blev voksne. Senere er en død, men de 11 har de endnu. »Saa stor en Flok faar ingen i vore Dage«, siger Ole Clausen, »for nu lægger Folk af at faa Børn.«

Foruden Børnene havde hans gamle Forældre ogsaa en Tid deres Ophold i Huset, og en ældre syg Kone, som de havde købt deres første Hus af, var hos dem i 7 Aar. Saa der var nok at holde Hænder i og sørge for. Skønt Ole Clausens Kone ellers nok kunde have fuldt op at gøre med at passe Hus og Børn og syge og gamle, søgte hun alligevel at tjene lidt til Hjælp ved Siden af, og til at begynde med syede hun Kludesko.

Senere kom hun i Gang med en lille Handel. Tilfældet vilde nemlig, at hun skulde bruge en Slags Farve, som var at faa paa Fanø. Da den blev hende tilsendt, skrev Købmanden, om hun ikke vilde være Agent for ham, og da hun gerne vilde i Lag med noget, der kunde smide lidt mere af sig end Kludeskoene, saa blev Resultatet at hun fik nogle forskellige Smaating anbragt i sin lille Forstue og begyndte her sin Handel. Den første Dag handlede hun for 1 Krone. Siden steg det, og der er nu i Tidens Løb oparbejdet en hel god lille Manufakturforretning. I Fjor kunde der fejres 40 Aars Forretnings-Jubilæum, saa det kan jo heller ikke være for tidligt, naar de to gamle snart tænker paa at trække sig tilbage og overlade Handelen til en Datter. Selv bliver de boende i deres nuværende Hjem, som de fik bygget, da det begyndte at gaa lidt fremad for dem, og hvor de saa fik indrettet en større Butik og bedre Plads

til de mange Børn. Alle er forlængst fløjet ud af Reden og spredt over et godt Stykke af Danmark. En er i Amerika, og kun 2 er blevet hjemme paa Femø. Men ikke sjældent tropper nogle af de 22 Børn og Svingerbørn. 50 Børnebørn og 3 Børnebørnsbørn op og fylder Huset, saa de gamle er ved at blive øre i Hovedet baade af Forstyrrelsen og Glæden. Imellem Børnebørnene er der ogsaa et Hold Trillinger, saa der er endnu Vækst i den store Femøstamme.

For 3 Aar siden fejrede Ole Clau-

sen og hans Kone deres Guldbryllup, og trods det, at han i en længere Aarrække har været plaget stærkt af Gigt og er ret medtaget heraf, var han dog ikke mere forknøbt, end at han paa Guldbryllupsdagen bestilte Musikken til at spille igen ved Diamanthylluppet.

Lykkeligt, naar et langt Livs Slid — fra først af under trange Kaar med megen Sygdom og mange Børn — kan krones med et lyst og frejdigt Syn paa Tilværelsen helt op i Alderdommen.

Laura Gliese, Andemose.

Spøgelser var der mange af i gamle Dage, og om Aftenen og især i Mørkningsstunden »opbyggede« man sig ved at fremdrage alt det overnaturlige, der var sket paa Egnen, og som Forfædrene havde fortalt om. Fra Mund til Mund kunde alt dette blive ved at gaa mangfoldige Slægtled igennem og leve som paa Folkets Tunge til sene Tider. Baade ældre og yngre var dybt grebne af det hørte, og særlig stærkt Indtryk gjorde det paa Bønene ved at faa Kundskab om alle de overnaturlige Ting, der fandtes i den Verden, de ellers kun kendte saa lidt til. Det var jo mest de gamle, der fortalte, og som Helhed var de glimrende Fortællere og kunde som befolke Stuerne med Nisser og Trolde og Hekse og grufulde Spøgelser, saa Haarene af Skræk rejste sig paa Hovedet af Tilhørerne; mange turde daarlig gaa udenfor en Dør om Af-

tenen, naar først de havde hørt de gyselige Historier. Meget Mørkerædhed og oprevne Nerver og søvnløse Timer har Spøgelserne paa deres Samvittigheder, men paa den anden Side kan det heller ikke nægtes, at Sindene herigennem stemtes til Alvor og Respekt for mangt og meget af det forunderlige, som findes mellem Himmel og Jord, og som ingen, selv ikke de lærdeste, kan forklare.

Som alle andre Steder har det ogsaa spøget paa Fejø, og Laura Gliese kan fortælle adskilligt herom. — Ved Rejdbjerg har der saaledes været set et Bord dækket op med Guld og Sølv og andre kostelige Skatte, mere end det hele Fejø kunde betale. Vilde nogen prøve at befri Herlighederne, skulde det koste et Menneskes Liv. Altsaa noget lignende som Spaadommene og Truslerne vedrørende Kong Tut. Fire Mænd har ogsaa prøvet at grave derude, men alle blev syge, saa selvfølgelig vovede de ikke at gaa videre i Lag dermed.

Et Sted paa Øen kaldes »Skoven« uden at være det; her skal tidligere have ligget en Borg, der er ødelagt under Svenskekrigen, og ude om-

kring »Borgen« saas til Tider en »underlig Lysning« Ligeledes har der brændt Lys ved »Knejstegaarden«, og 3-4 sortklædte Damer har vandret rundt ved »Kønehuset«. Paa »Snipmarken« farede Folk vild ved Aftentide, og en hvid Hest har staaet der om Natten. Fra Fejø kan ogsaa noteres flere andre Mærkværdigheder: bl. a. har Øen tidligere været ganske fri for Rotter, og der fortælles, at en gammel Kone skal have spaaet, at »Fejbattingerne« skulde være forskaanet for de lidet elskede Gnavere indtil Slutningen af det 19. Aarhundrede. Forfædrene mente det var Jordbunden, Rotterne ikke kunde taale, og paa Lolland, hvor man har været rigelig velsignet med Utøj, søgte de at faa Fejøjord dertil for at fordrive »de store« med. Der skrives ogsaa herom, »hvis saa havde været, at Midlet kunde hjælpe, vilde Fejø kunnet sælge sin Jord i lige saa dyre Domme som en Apoteker sine Piller«. Uheldigvis for Fejøboerne maa selve Jordbunden ogsaa have forandret sig i den nyere Tid, saa nu er Rotter ikke mere en Sjældenhed derovre.

Man skal ogsaa tidligere have været fri for Rotter i Vendsyssel -- med Undtagelse af Frederikshavn, og Vendelboerne har haft det Mundheld, at Rotter og Grever kunde ikke trives iblandt dem.

Laura Gliese er født paa Fejø 31. Oktober 1851 og har bidt Mærke i,

at hun altsaa er kommen til Verden samme Aar og Dag som Kongens Moder -- afdøde Dronning Lovise. I hendes Barndom og Ungdom var det en fast Regel, at der Juleaften vankede Grønlangkaal, Risengrød og Æbleskiver. Grønkaal blev kogt i saa store Mængder, at der var noget at tage af hele Julen igennem. Anden Juledag -- og forresten ogsaa de to andre Anden-Helligdage Paa-ske og Pinse -- holdt de unge altid »Lystighed« i en bestemt Gaard. Der blev ogsaa skudt Nytaar ind og slaet Potter paa Dørene Nytaarsaften, og i Fastelavnen slog de Katten af Tønden. Begge Byers Ungdom gik af og til sammen til Gilderne, men det hed sig, at Østerby Piger ikke kunde lide, at Pigerne fra Vesterby kom med til Lystighed i Østerby. Der var nemlig da mange velhavende Vesterbyer, og dem kiggede Østerbykarlene efter, hvad der ikke behagede Byens egne Ungmøer.

Laura Gliese kom senere til København og var en Tid Syerske derinde. Hun fik da Lejlighed til at høre, at Fejø var et temmelig ukendt Begreb for Københavnerne. Er det noget paa Lolland, hed det stadig væk.

Efter sit Giftermaal kom hun tilbage til Fødeøen igen og bor nu som Enke ude paa »Andemøse«. Navnet her forklarer sig selv. Ænder og Moser staar godt til hinanden.

Christen Rasmussen, Saxkjøbing.

Iblandt de gamle Radsted Præster har der været adskillige, til hvem der knytter sig en hel Del Beretninger, som tidligere har levet i Folkemunde og som ogsaa kan

findes optegnet i forskellige gamle Skrifter.

Om en Hr. Poul Andersen Thirsted, der var den femte Sognepræst efter Reformationen, fortælles der, at han kunde snakke nogle Dage efter at han var død. Han skal da have sagt, at han var fordamt, og det samme vilde blive Tilfældet med Herremanden paa Hardenberg, den store Hr. Palle Rosenkrantz, der havde kaldet ham til Præst. Hr. Palle fik over dette saa stor en Forskrækkelse i Livet, at han skyndte sig at stifte Radsted Hospital, der tidligere er omtalt for derved, som det spydigt hedder, at skaffe sig et Fripas til Himlen.

Over Nr. 9 i Rækken, Hr. Christen Fischer, Præst dér fra 1702 til 1710, har der været og er maaske endnu et Epitafium i Kirken. hvor det oplyses, at nedenunder hviler den ærværdige, hæderlige og vel-lærde Mand Hr. Fischer — — men fra anden Side fortælles der, at hans Kone, der hed Maren Pedersdatter Stub og var en »hæderbaaren, dydig og gudfrygtig Matrone«, med hvem han i 29 Aar havde levet i et meget kærligt Ægteskab, skal have taget hans jordiske Rester med sig til Helgenæs, hvor han tidligere havde været Præst.

Hans Eftermand i Radsted Sognekald var Niels Clausen Lyndesøe. Han er særlig kendt for et Medika-

ment, han havde opfundet og blev kaldt »Hr. Niels Draaber«. De var sammensat af følgende Urter: Pimpernillerod, Angelica, Baldrian, Mestermandsrod, Teufelsabids, Entianrod, Tormentil og Alandsrod med et Lod af hver Del; desuden for 2 Skilling af Myrrha, Aloe og Rabarber. Det hele kom i en stor Flaske sammen med 1½ Pot fransk Brændevin og skulde staa i 8 Dage ved en varm Kakkelovn, men rystes en Gang daglig og derefter afsies. Alene et Fingerbøl fuldt heraf var nok til at give Sundhed og vække Appetit, mest naar det blev taget efter Morgenthevandet. Arbejdsfolk skulde dog gerne have dobbelt Portion.

Hos Pastor Dons, en af de senere Præster, tjente *Christen Rasmussen* i sin Ungdom. Til Præstegaarden hørte da en stor Avling, men Størsteparten deraf var forpagtet ud til 4 af Byens Gaardmænd. Kun var saa meget holdt tilbage, saa der kunde fødes et Par Heste og nogle faa Køer og Faar. Kusken maatte udføre, hvad der forefaldt ved Landbruget, og Kokkepigen malkede Køerne.

Pastor Dons var gift med en Søster til den i sin Tid meget kendte Doktor Struckmann i Nykøbing, og naar Præstefolkene skulde dér i Besøg, blev de kørt til Sundby for saa at sejle over Guldborgsund med Grækfærgen. Denne blev trukket af 3 Færgekarle, derimellem en, der hed Jens Eriksen og var i Besiddelse af særlig gode Kræfter. Hvis Kusken havde Lyst til at sejle med over til Nykøbing, maatte han gerne tage sig en Købstadtur, og blev da altid godt beværtet inde i Doktorens Køkken, saa disse Ture var efter de Tidens Forhold Begivenheder og Oplevelser, som der regnedes med.

Christen Rasmussen er født 22. December 1841 i Radsted og blev opdraget hos sin Farmoder, der havde en Gaard der i Byen. Som Dreng opnaaede han en Gang at komme til Marked og fik da 8 Skilling i Markedspenge. Med saa store Penge paa Lommen kunde »han slaa et ordentlig Slag«!

Efter Konfirmationen tjente han hos Bønder, indtil han blev Kusk hos Præsten. Hans højeste Løn her var 50 Daler om Aaret, men af og til vankede der som Tillæg en Otteskilling af Præsterne, der kom paa Besøg. Ved Krigens Begyndelse 1864 kom han ind som Soldat, men saa snart Feltlivet var forbi, vendte han atter tilbage til Radsted Præstegaard og blev her indtil Lølandsbanens Aabning. Pastor Dons hjalp ham da ind som Stationskarl paa Saxkjøbing Station. Her arbejdede han saa i 33½ Aar. Lønnen var til at begynde med 49 Kr. 19 Øre pr. Maaned. Hans Kone passede i nogle og tyve Aar Leddet ved Overkørslen og tjente dermed frit Husly i et Par Smaarum med Tagvinduer paa Stationen. I det hele var det en sur Fortjeneste at være Ledvogterske, især da Nattogene kom.

Foruden Christen Rasmussen var der kun en Stationskarl til ved Saxkjøbing Station. Tjenestetiden blev

derved lang, og Arbejdet strengt, da de kun havde saare faa Hjælpemidler til at lette det med; bl. a. maatte de altid flytte Jernbanevognene ved at sætte Ryggen under, naar der skulde skiftes over paa et andet Spor, og der var mere af lignende Art.

Ved Banens Indvielse var der stor Fest i Maribo, og Saxkjøbing Station var fint pyntet med Blomster og Flag, men Stationskarlene, som de den Gang benævntes for senere at blive tituleret for Portører, mærkede dog ikke noget til Festlighederne. Christen Rasmussens første Chef hed Cohn, men var der kun kort. I det hele har den gamle Stationskarl arbejdet under 4 forskellige Stationsforstandere.

Efter sin Alder er Christen Rasmussen endnu rask og rørig og holder sig godt. Som sikkert noget ret enestaaende for en Mand kan bemærkes, at han kun 2 Gange i sit lange Liv har været hos Barber for at blive raget. For Resten af Tiden har han selv besørget sin Barbering en eller to Gange om Ugen, ligesom han har haft Lyst og Lejlighed til.

I Tingene, der foregaar omkring ham, følger han helt godt med, og særlig interesseret dvæler han ved Forskellen mellem Nutidens Portører og Fortidens Stationskarle.

Stine Pedersen, Rørbæk.

Førlade sin Hjemegn falder endnu i vore Dage adskillige svært, men med Nutidens hastige Befordringsmidler er det ligesom Afstandene mindskes, saa der ikke længe, selv om det

drejer sig om et ret betydeligt Antal Mil, bliver saa langt imellem de forskellige Steder.

Men kan det end for en Del Nutidsmennesker være strengt nok at rive sig løs fra de kendte Egne og til alt og alle, som der hører til, saa er det dog som Helhed for intet at regne imod det, der gjorde sig gældende for de ældres Vedkommende. Skulde de blot drage over et Par Sogneskel, følte det, som var de dermed inde i noget ganske nyt og fremmed og mellem dem og det gammelkendte var der gravet et dybt Svælg, hvorover de kun en enkelt Gang i Ny og Næ kunde fare. Alle Broer var som brudt af. Kun Minderne havde de tilbage.

Og gjaldt Springet saa fra den ene Landsdel til den anden, maatte der næsten siges Farvel som for Tid og Evighed.

Stine Petersen, der er født 5. Jan. 1847 mellem Slagelse og Sorø, men som ung, nygift Kone kom til Rørbæk, kan af Erfaring tale med herom. For hende var Løsrivelsen og Adskillelsen fra Hjemegnen haard at komme over. Paa forskellig Vis søgte hun ogsaa at holde igen, saa hun kunde blive paa de Steder, hvor hun var vant til at færdes, og hvor hun havde al sin Slægt, men den unge Lollænder, hun havde stiftet Bekendtskab med, vilde tilbage

til Lolland, og hun maatte saa følge med ham til Rørbæk, hvor hun har boet siden, indtil hun nu som Enke er flyttet ind paa Alderdomshjemmet.

Hendes Forældre havde et Hus med Jord til, og som Barn maatte hun selvfølgelig gaa i Byens Skole. Læreren var gammel og fortrukken og havde den Ordning, at Børnene i mindste Klasse altid skulde staa op ved Væggen Dagen igennem med Undtagelse af, naar de regnede og skrev. Da maatte de dog sidde ned. Hele den øvrige Tid skulde de være som limet til Murene, og særlig de svagelige var ofte omtrent ved at forgaa af Træthed. Men der hjalp ingen Kærmod. De maatte holde Pinen ud og staa Ret som smaa Soldater, selv om de var ved at segne. Over hver Plads hang et Nummer, som de skulde stille under. Stine Pedersen havde Nr. 37. At Børn gennemgaaende higer efter at komme fra de nederste til de øverste Klasser, er en kendt Sag, og man forstaar nok, at Længslen her var dobbelt. Komme til at sidde ned i Undervisningstimerne, var et Gode, alle længtes efter.

Allerede mens Stine Petersen gik i Skole, lærte hun at spinde og havde hver Uge sine bestemte Rullefulder at faa fra Haanden. Da hun skulde flytte, fik hun dog ikke sin Barndomsspinderøk med sig, men maatte købe en ny, da hun kom til Rørbæk.

Efter Konfirmationen tjente hun en Tid paa en Gaard. Hendes første Aarsløn var 6 Rigsdaler, et Stykke hjemmelavet Hvergarn til en Kjole, Garn til et Par Hoser og Lærred til 2 Særke. I Ungdomstiden kom hun ikke til ret mange Fornøjelser. Et Skovbal f. Eks. kendte hun ikke som ung, og af Gilder var der kun,

hvad hun kom til hos Gaardmandsfolkene, som pløjede Forældrenes Jordlod. Til Marked i Slagelse har hun dog været med, men ellers kom de mest til Sorø, der ogsaa staaer for hende som Købstaden over alle Købstæder.

Da hun skulde drage fra Sjælland til Lolland, kørte hun med Toget til Korsør, hvorfra hun med en Dampers skulde sejle til Bandholm. For første Gang saa hun nu et Skib. Sejladserne gik meget godt, men Svigerforældrene, der havde faaet fat i et Køretøj for at transportere hende fra Bandholm, havde nær kørt løbsk paa Hjemvejen, saa Lolland gav hende straks en ordentlig Forskrækkelse i Livet.

Tilværelsen i Rørbæk blev for hende som for andre Arbejdsmands Koner slidsom nok, idet der ikke kom mindre end 10 Børn til Huse i Hjemmet, hvor desuden ogsaa Svigerforældrene havde deres Ophold; og Mandens Fortjeneste var til at begynde med kun 28 Skilling og

Kosten, men lidt efter lidt steg den til 1,16 Øre paa egen Kost, siden til 1,33 og tilsidst var den inden Krigen oppe paa 1,50, for saa endelig i Gullaschperioden, da Manden var blevet ældre og ikke kunde udrette saa meget som tidligere, at naa en for dem svimlende Højde. Hans Arbejde faldt i de forløbne Aar paa Dampmøllen og hos Købmand Fritz Rasmussen.

For at hjælpe lidt paa de magre Indkomster, gik Stine Petersen i sine yngre Dage ud at vaske og kunde her paa en Vaskedag fra 4 om Morgenen og til 7—8 Aften tjene 80 Øre. Børnene tjente ogsaa af og til en Skilling ved at have Bypladser, og ved gennemført Sparsommelighed kom det hele til at glide rundt. Selv kan hun nu efter den lange Arbejdsdag hygge sig i sin lune Stue paa Hjemmet; men i mangen en stille Stund glider Tankerne bort fra Rørbæk og Lolland tilbage til Hjemegnen mellem Slagelse og det skønne Sorø.

Maren Stine Nielson, Nørreby.

Femø Kirke ligger paa Vestkysten ikke langt fra Havnen og har ligesom Kirken paa Fejø været heliligt St. Nicholaus. I dens Korhvælving er der nogle Kalkmalerier fra det

16. Aarhundrede. Alterkalken har en lang Inskription, som fortæller, at den i 1659 blev røvet af svenske Krigsfolk og solgt i Nakskov, men i 1662 igen skaffet tilbage. Indtil 1537 var Femø Anneks til Fejø, men har siden haft sine egne Præ-

ster. Nr. 2 i Rækken efter Reformationen hed Anders Lauritsen og beskyldtes for at banke Beboerne. Til Gengæld klagede han over, at Sognefogden Hans Jyde havde mishandlet ham, saa der har ikke været helt idylliske Forhold i Hr. Anders' Tid.

Den ottende protestantiske Præst hed Hans Christensen Sejling og døde kun 38 Aar gammel den 21. November 1694. Samme Dag døde ogsaa hans Kone. Det menes, at begge var forgivet af en Bissekræmmer, der havde solgt dem et Pulver, som skulde hjælpe for en Daarlighed, de led af. Her var det altsaa den gamle Historie om den skrappe Kur, der jog Sygdommen paa Flugt, men

slog Patienten ihjel. Eftermandens Navn var Hans Casper Dreier, og han faar igennem de gamle Skrifter det Skudsmaal, at han var »en stor Praler«. Om den følgende, Hr. Christoffer Kloppenborg, hedder det i Gaaseøjne: »Denne smukke Pæstemand læste hver Dag i Biblen og skyede alvorlig Dands, Kortspil og verdslige Selskaber. Han havde en Del Opvakte, som maaske siden fattedes Sjøeleføde.« En anden, Hr. Abraham Becker, var en Apoteker søn fra Rudkøbing, havde fra først af været en »vild Krabat«. Han kom 1753 til Femø, hvor han »levede godt af sine Penge og kostelige Sager, indtil han formedelst fistuleuse Sygdomme Intet mere kunde udrette«. Han havde forøvrigt haft det Uheld, at hans ældste Barn kom til Verden 2 Maaneder efter Brylluppet.

Hans Eftermand var Hr. Johan Frederik Volkersen, der tidligere havde været Hører i Nakskov. »Og i sit kærlige Nakskov fandt han mange Velyndere paa Grund af sit insinuante Væsen og havde sin daglige og runde, lækre Føde hos Byens Indvaanere.« Her ved Femø Kirke, hvortil de mange forskellige og mer eller mindre heldige Præster i Tidernes Løb har været knyttet, har Maren Stine Nielson arbejdet som Klokkerkone i 30 Aar; og kan hun end ikke fortælle alt det, der i den henfarne Tid er passeret, har hun dog hørt og set adskilligt baade fra Fortid og Nutid. Hun har sørget for Vandet, naar de smaa Børn skulde døbes, og hun har set de fleste af dem blive konfirmeret og senere gift. Hun har ogsaa ringet Helligdage ind, og til Størsteparten af Øens Familier er der i hendes Tid gravet en Grav eller maaske flere. En gammel Klokkerkone har som fulgt Slægterne fra Vugge til Grav.

Maren Stine Nielson er født paa Femø 14. Maj 1852. I sin Ungdom

tjente hun som alle andre for en lille Løn, men i Tjenestetiden gik det jo alligevel forholdsvis godt trods det strenge Arbejde og de faa Skillinger, som vankede. Mere kom det til at knibe, da først hun blev gift. Manden, der var svensk af Fødsel, arbejdede som almindelig Arbejdsmand rundt om i Gaardene, men Fortjenesten var selvfølgelig kun ringe. Om Vinteren tærskede han til »Pundskæppe« og fik hver 20. Skæppe Korn. Mange drøje Plejelsslag skulde slaas, før der blev en Tønde, han kunde kalde sin. Og i Hjemmet var der foruden deres egne 7 Børn Maren Stine Nielsons Moder og en Søster med to Børn, saa der var mange Munde at mætte. Det blev en haard Kamp for Tilværelsen, men baade Mand og Kone sled af karsken Bælg for at holde det hele gaaende. Ved en utrolig Flid og Nøjsomhed lykkedes det dem ogsaa. Han var særdeles finger-snild og kunde lave mange forskellige Ting, og hun forstod at holde sammen paa det, de fik imellem Hænder. Saavidt det var hende muligt, gik hun ogsaa paa Arbejde rundt om hos Bønderne, og et Sted høstede hun i 25 Aar. Ikke altid blev hendes Arbejde betalt med rede Penge, men fik Fødevarer i Stedet, og disse var der jo ogsaa haardt Brug for.

Da Dampmaskinerne kom i Gang derovre, kunde en Arbejdskone tjene en hel Krone for at hjælpe til ved Tærskearbejdet i 12—14 Timer. Det var noget, som kunde smide noget af sig, og de fattige Koner var selvfølgelig glade for Kronen. Som Klokker og Graver fik de til at begynde med 10 Kr. om Aaret for at ringe Kirkeklokkerne de hellige Dage; de søgne skulde der da ikke ringes. For at grave en Grav til et voksent Menneske var Taksten 8 Kr. og 3 for en Barnegrav. En Fat-

tiggrav skulde graves for halv Pris, og for at faa passet disse Fat-tiggrave, som naturligtvis laa paa Kirkegaardens nordre Side, betaltes der 50 Øre pr. Grav om Aaret. For at holde Bøndernes Gravsted i Or-den var Fortjenesten 1 a 1½ til 2 Kr.

Efter 30 Aars Tjeneste ved Kir-

ken kunde Maren Stine Nielson ikke mere, og Billedet, som vi bringer af hende, er taget den sidste Dag, hun arbejdede der. Hun og hendes Mand fejrede for 4 Aar siden deres Guldbrillup, men han er senere død, saa Maren Stine Nielson har endnu en Grav at pusle om deroppe paa den gamle Kirkegaard.

Peder Rasmussen Møller, Orehoved.

I Fællesska-bets Tid, hvor Byernes Kreatu-rer græssede sammen i Van-ge, Skove og paa Overdrev, havde hver By eller Sogn en Mand til at ha-ve Opsyn med Dyrene. Nogle

Steder havde man endogsaa baade Fæ-, Faare- og Svinehyrder. Paa Falster er disse Kreaturpassere ikke blvet kaldt Hyrder, men Vogtere, og Vogternavnet er gaaet i Arv til de-res Efterkommere helt ned til vore Dage. Gamle Peder Møller er særlig i sine yngre Aar kaldt Peder Vogter, fordi hans Oldefader havde vogtet Kvæget paa Nr. Vedby Overdrev.

Disse Hyrder eller Vogtere blev antaget af Bymændene, og Stillingen var mere anset end en almindelig Arbejdsmands. De blev gerne bestilt og fæstet inden 14. Februar. Tjene-stetidens Begyndelse rettede sig ef-ter Vejrliget. Vogtningen varede ti! Mikkelsdag. I de fleste Byer havde man et særskilt Vogterhus, som Vogtere med Familie kunde bo i. Husene laa enten paa Gadepladsen eller ved et af Byens Led. Denne Frihellig var selvfølgelig en Del af Lønnen. Den øvrige Betaling var lidt forskellig i de forskellige Byer,

men gennemgaaende var den god efter de Tidens Forhold, saa der blev ogsaa sagt, at Vogterne ikke alene havde større Indtægter end andre Husfolk, men ogsaa større end Degnen — ja, det hele var næ-sten bedre end et lille Præsteembe-de, og nogle af Vogterne blev ret velhavende.

I Poul Bjerges »Vidder og Ved-tægter« fortælles om Præsten i Løs-ning, der en Gang sagde paa Prædi-kestolen, at Hyrdekaldet var bedre end Præstekaldet. Kort Tid efter døde Byhyrden, og Sognemændene tilbød saa galant Præsten »Embe-det«, men han vilde dog alligevel ikke tage derimod.

I Følge Tidens Skik fik de fleste Vogtere deres meste Løn i Natura-lie. Nogle Bylav gav den i 4 »Ter-miner« — St. Hansdag, Mikkelsdag, Nytaar og Paaske, almindeligvis var det dog at faa til Mikkelsdag og Jul eller St. Olufsdag (29. Juli) og Mikkelsdag. I en By paa Samsø var »Jule-Avenanten« sat til ½ Skp. Byg, et Brød og en Lejl godt Øl fra hver Gaard. Et andet Bylav gav som »Julerente« hver et Lammelaar, en Pølse, en Lejl fedt Øl, et Fjerdings-kar Malt og 2 Skp. Rug.

En tredie »Julefortæring« bestod af en lille Hvedekage, et Sigtebrød, et Stykke Grovbrød, en Krukke godt Øl, en Kande daglig Øl, et Stykke Faarekød, et Stykke Faare-

pølse, en lille Medisterpølse. 1 a 2 Pund Flæsk, en Snaps at drikke og en at komme paa Flaske, en Væge og et Lys.

Naar Hyrden gik ud for at hente Lønnen, havde han gerne Konen med til at hjælpe sig at transportere Varerne. Det hændte, at de var ved at komme op at slaas over Snapsene, hvor der var en at drikke paa Stedet og en at gemme paa Flasken. I Saksild, Jylland, var Betalingen bl. a. 1 Skp. Mel for hver 5 Køer og 1 Fjerding for hver enkelt Ko enten over eller under, tillige 1 Skp. Byg for hver 5 Køer samt et Læs Brændsel om Aaret af alle Gaardmændene. Ikke sjældent havde Hyrderne Ret til at malke en Ko til Middag fra Udbindingen og til Midsummer, og nogle Gange fik de Søndags-Morgenmælken.

Kosten skulde de have paa Omgang hos Gaardmændene. Hver Ko gav en Dags Kost. 4 Faar det samme. Blev der født et Lam i Marken, fik Vogteren et Æg til sin Mellemmad, naar det var et Vædderlam; men to, hvis det var en Gimmer. Sommetider var Taksten lidt højere, men for Lam født hjemme, vankede der intet; derimod blev der gerne givet $\frac{1}{2}$ Pund Uld i Tilgift af 4 Faar.

Hyrderne havde et Horn, som de blæste i til Samling, naar Kreaturerne om Morgenen skulde drives ud paa Græsningen, og gennem Hornet meldte han ogsaa Hjemkomsten om Aftenen; desuden var han udstyret med en lang Hyrdstav eller Ranglestok, som Karen Toksværd har skrevet om.

Peder Møller har gennem mange Aar haft sit Hjem i Nr. Vedby gamle Vogterhus, som fra først af har hørt ind under Kronen og tjent til Bolig for den nordfalsterske Vogter. Siden gik det over til at blive Ejendom og ejet af den sidste Vogters Efterkommere. Peder Møl-

ler var den tredje i Rækken. Ligesom Faderen og Farfaderen er han født der i Huset og boede der, indtil han som gammel Mand solgte det og senere flyttede op paa Orehoved Alderdomshjem.

Faderen var Arbejdsmand og Tøfelmager, og som 7 Aars Dreng maatte Peder Møller ud i Oldefaderens Bestilling som Vogter. Det var ofte et strengt Liv for et Barn, men det hjalp ikke at være forknyt, og Peder Møller gik paa med krum Hals. Efter at have tjent Bønder i nogle Aar kom han i Lære hos en Hjulmand i Alstrup og arbejdede siden ved Faget baade som Svend og Mester. I Læretiden kneb det stærkt med Skillingerne, og kun meget lidt var der til Fornøjelser. De store Ungdomsgilder var ham da ogsaa for dyre, men en Høker Geisner lavede saa »Markballe«, hvor det var muligt for de ubemidlede at være med. Her kostere det 1 Mark for at komme ind at danse, og for en anden Mark kunde der faas 2 Kopper Kaffe, saa for 66 Øre var der Lejlighed til at svinge sig en hel Nat og oven i Købet spendere Kaffe paa en Dame!

Ved sit Giftermaal overtog Peder Møller det gamle Vogterhus, hvortil der hørte 3 Tdr. Land. Her opførte han 1872 en Mølle og drev Mølleri til 1908. Da Møllen 1913 blev revet ned, rev det ogsaa i den gamle Møllers Indre. Denne Mølle, som han under vanskelige Kaar havde rejst og drevet frem, var hans Livs Stoltbed, derfor intet Under, at dens Fald gjorde ham ondt.

Peder Møller er født 19. Juli 1839, saa han nærmer sig betænkelig Midten af de 90, men endnu er han livlig og aandsfrisk som kun faa paa 70 og er stadig i Besiddelse af en glimrende Hukommelse. Kun Hørelsen kniber det lidt med, men han læser sin Avis uden Brillor, og

i Paasken tog han sig ene Mand en Tur til København for at besøge sine Børn. Da han var 77, lærte han at cykle og holdt ved dermed ca. en halv Snes Aar, og Træhaandværket

har han ikke glemt endnu, men sysler af og til med et eller andet »Pillearbejde«.

Og Nr. Vedbys Historie har i ham sin bedste Kender og Fortæller.

Frederik Jessen, Rørbæk.

Der er ikke ret mange her paa Falster og Lolland, som har haft vore to sidste Krige paa nært Hold. Vi har vistnok kun meget faa lolland-falsterske Veteraner tilbage fra 64 og i hvert Fald ingen fra 48. De faa iblandt os, der har personlige Minder nede fra de slesvigske Kampegne, er altsaa gamle tilflyttede Sønderjyder.

En af dem er *Frederik Jessen*, født 16. Oktober 1845 i Stenderup ved Nybøl i Sønderjylland. Faderen var Lærer, og Skolestuen blev under Trearskrigen flere Gange indrettet til Lazaret, saa de saarede her kunde faa den første foreløbige Forbinding og Forplejning, indtil de senere blev overflyttet til et Sygehus. Imens rasede Kampen bogstavelig talt udenfor Skolens Døre. I flere Dage paa Rad jagede Danskere og Tyskere skiftevis hverandre igennem Byen 3 Gange daglig. Tropperne, som laa her, var omtrent jævnbyrdige, saa de kunde holde hinanden Stangen til vedblivende at kæmpe i Stenderups Nærhed, og var det end ikke store Slag, her fandt Sted, var der dog mere end nok til at sprede Skræk og Rædsel ude iblandt Befolkningen.

Og inde i Skolehuset laa Lærerkonen i Barselseng, da Kampen ra-

sede værst. For Sovekammervinduerne var stoppet Sengedyner for at skaane den Syge for Synet af de kæmpende Soldater og for om muligt at skærme imod Riffelkuglerne, som pibendé fløj rundt omkring Murene. Det var Uhygge paa Uhygge overalt. Frederik Jessen var da for lille til at frygte Begivenhedernes Gang, men enkelte Træk har dog bidt sig fast hos ham fra de Tider, ligesom han ved senere at høre Forældrene tale derom har faaet et ikke ringe Billede af Krigens Gru. Efter at Krigen var forbi, blev Faderen forflyttet til Aabenraa, og her kom Frederik Jessen saa til at tilbringe det meste af sin Barndom og første Ungdom. I hans Skoletid fik Børnene 4 Timers dansk og 2 Timers tysk Undervisning daglig, og han har endnu ikke glemt hverken sin danske eller tyske Børnelærdom. Da han var konfirmeret, kom han i Bagerlære, og som ung Svend oplevede han Krigen 64. Paa Bageriet, hvor han arbejdede, bagte de næsten uafbrudt og fik kun meget lidt Søvn i den Tid, Kampen rasede i Sønderjylland.

Frederik Jessen, der stod som Optant, fik ogsaa Ordre om at møde paa Session, men da han ikke vilde være tysk Soldat, rejste han først til Hamborg og senere til Lybæk for saa endelig at sejle fra Kiel til Korsør. Paa Jagten efter Arbejdet i Danmark kom han i 1865 til Saxe-kjøbing. Hans første Ugeløn som dansk Bagersvend var 10 Mark samt Kost og Logi. De begyndte da

at bage Kl. 2 om Natten, fik derpaa en lille Middagsøvn og fortsalte da igen til et godt Stykke hen paa Eftermiddagen eller Aftenen, ligesom det kunde falde.

I 1868--69 laa han 16 Maaneder som Fæstningsartillerist paa Tre-kroner, og under den fransk-tyske Krig 1870 blev han en Tid indkaldt for at kunne være parat i Tilfælde af, at Krigen skulde føres op imod Danmark. Heldigvis kom vi da her til at staa udenfor, og Frederik Jessen kom hjem til Saxkjøbing igen. Han var imidlertid blevet gift og havde et Par Aar forpagtet et Bageri i Sønderjylland, men vendte atter tilbage til Lolland for derefter i 36 Aar at staa som Mestersvend paa Saxkjøbing Dampmølle. I den lange Aarrække arbejdede han under 5 forskellige Forpagtere. Hans sidste Arbejdsgiver var den kendte Frøken Laura Møller, en meget dygtig og mandig Dame, som nok i nogle Retninger kunde være noget striks og stejl at arbejde for, men som havde mange gode Sider og viste sine Folk adskillig Venlighed, bl. a. havde hun ved sin Død testamenteret en ret betydelig Sum til Uddeling imellem sine gamle Arbejdere!

Mens Frederik Jessen arbejdede paa Dampmøllen, byggede han sig et Hus i Rørbæk, som han grundet paa sin Kones Svagelighed solgte for et Par Aar siden og flyttede hen paa Alderdomshjemmet. I Ægteskabet har været 9 Børn, hvoraf de 4 er døde. Til den yngste Generation hører 18 Børnebørn og 22 Børnebørns-

børn, saa det er en artig Flok, naar alle bliver samlet. Som omtalt under Bodil Jessen har Ægteparret sidste Sommer fejret deres Krondiamantbryllup, og saavel fra denne som fra andre større Begivenheder, der er indtruffet i deres lange Levetid, har Jessen indført forskellige smaa Avisudklip og Notitser i en lille Bog, som senere kan give Slægten Oplysning om flere Ting vedrørende de gamles Liv og Levned. Som den største Mærkepæl for Frederik Jessen udenfor Familiens Kreds staaer Afstemningen i Sønderjylland. Sin Stemme skulde han afgive i Stenderup, hvor han ikke havde været mangfoldige Aar, og alt var ham derfor fremmed og nyt. Hans Rejse gik fra Lolland til Korsør, hvor ca. 250 stemmeberettigede Sønderjyder overnattede paa en Damper, som næste Dag førte dem til Sønderborg. Her var mødt en Mængde Køretøjer for at føre de tilrejsende til deres endelige Bestemmelsessted. Lidt Besvær voldte det mange af de gamle med at finde de rette Kuske, og i det hele komme ret i Baas, men efter en Smule Genvordigheder gled alt i Lave Frederik Jessen blev indkvarteret hos den kendte Frimenighedspræst Jørgen Eriksen og blev her vist megen Venlighed. Paa Afstemningsdagen var Vejret jo særdeles ubehageligt, men alt til trods blev selve Afstemningen som hele Turen en uforglemmelig Oplevelse for den gamle sønderjyske Optant.

Ole Rasmussen, Nr. Ørslev.

Kun faa kender sin Hjemby Historie som Ole Rasmussen kender Nr. Ørslevs, og baade mundtlig og skriftlig beretter han med stor Kynighed om Livet i ældre Tid. Skade, hvis ikke hans Oplysninger og Erindringer bliver bevaret for senere Slægter. Et stort Stykke Kulturhistorie vil derved gaa tabt.

Ole Rasmussen er født 18. April 1851 i Nr. Ørslev, hvor Forældrene ejede Myssegaarden. Som Barn var han altsaa Myssens Ole og skulde efter de gamle Regler senere være gaaet ind som Ole Myssen, men da han overtog Fødehemmet, var man kommet ind i en Periode, hvor adskillige Bønderfolk kastede deres gamle Kendingsnavne bort, og Ole Rasmussen fulgte disse og lod særlig efter Henstilling fra anden Side sit Familienavn glide fra sig og holdt sig til sit Døbenavn.

Ole Rasmussens Barndom svandt som de fleste andre Gaardmandsbørns med Skolegang og Arbejde i Hjemmet. Sin første Undervisning fik han af en gammel Kone, som han var meget glad for at være hos; derimod var han ikke nær saa begejstret for selve den almindelige Skole. At læse og skrive var dog hans største Lyst, og som ungt Menneske naaede han ogsaa at komme baade paa Hindsholm Højskole og Tune Landbrugsskole. Under disse Skoleophold og gennem Selvstudium tilegnede han sig en Kundskabsmængde og Færdighed i at føre Pennen, der ligger højt over, hvad der almindeligvis hører hans Slægtled til. I en længere Aarrække

har han ogsaa siddet som Sogne- raadssekretær og Sogneraadsfor- mand.

Foruden meget andet har han særlig syslet med sin Bys og sit Sogns Historie, og fortæller bl. a. om Nr. Ørslev, der længst tilbage er kaldt for Øslef og siden Nord- øslef, at den fra først af har haft 8 Boel og maatte under Absalon og Valdemar den Store stille med 8 Mand til Vagtskibene, som ude paa Østersøen skulde holde Øje med Venderne.

Efter Valdemar Sejrs Jordebog, der danner som Grundlaget for de falsterske Landsbyers Historie, var Nr. Ørslev ansat til 10 Mark 16 Skilling Skyld, hvilket viser, at Byen allerede den Gang havde en stor Del af sin Jord under Plov og at der har været saaet ca. 426 Tdr. Korn; men den gyldne Valdemars- tid efterfølges af en lang Række Nedgangsaaer, hvor kun Præster og Degne er vel aflagte, medens det stadig gaar tilbage for Bønderne. Saa ussel var det blevet, at der paa almindelige Bøndergaarde kun høstede ca. 30 Tdr. Korn, hvoraf der skulde svares Tiende og Landgilde, foruden at man skulde have til Brødkorn og Saakorn. Det sidste kneb det ogsaa stærkt med, og da Byen stod som Livgeding for Frederik den 3.s Enke, havde den kun en Udsæd paa 155 Tdr. og af Kreaturer var der ikke mere end 33 Køer, 31 Faar. 9 Svin og nogle He- ste.

Byen har været solskiftet, og ved Rebningen 1688 fik den 592 Tdr. Land i Agerskifterne. Engstykkerne blev ikke opmaalt. Hver Gaard tillagdes 70—80 Agre og li- gesaa mange Engstykker, saa det hele blev her som alle andre Ste- der under Fællesskabet noget ind- viklet; men Størsteparten af de

gamle strittede dog baade med Hænder og Fødder imod Udskiftning og Udflytning, og en af Nr. Ørslevs Bønder, som blev Udflytter, døbte ogsaa sin nye Gaard for »Taarebæk«.

Jordebogsoptegnelserne fra 1712 viser, at der da er 19 Gaarde og 8 Huse foruden Præstegaarden, og 1719 staar den med 150 Køer og 203 Faar. Svin er der ingen af. Grunden dertil er, at Oldenskovene er lukket, saa man ikke kan faa Oldensvin. Før Lukningen skulde der betales 29 Skilling om Aaret til den kongelige Kasse for hvert Svin, men Skovbetjentene plejede gerne at presse Betalingen noget højere op, saa der kunde blive lidt til deres egen Lomme.

Endelig kom saa den store Kamp-tid, hvor Bønderne med Gaardmanden Ole Villumsen i Spidsen kæmpede for at faa deres By og Gaarde til Selvejendom. Kampen varede i ca. 16 Aar, og Ole Villumsen maatte ikke mindre end 22 Gange til København for at faa Gaardkøbel ordnet. Efter de Tidens Forhold var en Tur fra Falster til Hovedstaden en Begivenhed af Rang, og de fleste Gange maatte Ole Villumsen tage Rejsen til Fods, saa man forstaar, at her har været noget af den hellige Begejstrings Ild til Stede. Energi og Udholdenhed har heller ikke manglet, og 20. Februar 1807 blev Scjren baaret hjem.

Om Ole Villumsen selv fortæller Ole Rasmussen ogsaa, og alene her er Stof til flere Artikler, som dog Pladsen forbyder at tage med. Kun skal lige bemærkes, at der er rejst en Mindesten for den gamle Bonde-

fører, og Stenen har sin Plads tæt ved Ole Rasmussens Hjem.

Ligeledes har Ole Rasmussen meget andet at berette baade om det, han har hørt og læst og det, han selv har oplevet i sit lange Liv. Der er Kirkestriden, og der er Højskolen, Indre Missionsbevægelsen og blandt meget andet ogsaa Mormonrøret. I hans Drengaar var der en Del Familier, som havde sluttet sig til Mormonerne, og der blev holdt flere Mormonmøder i Kalkgraven. Disse Møder var altid stærkt besøgt, ikke mindst af unge Mennesker, som gerne kom for at lave Fest. Til Tider gik det ogsaa meget livligt til, men det udartede dog ikke her som saa mange andre Steder, særlig i Falkerslev, hvortil der ligefrem valfartedes. Her tog man ogsaa en Gang og bandt et Reb om Livet paa Mormonpræsten og hejsede ham ned i en Brønd. En Ørslev-Kone, der var grebet af Mormonismen, medens Manden stod imod, klædte ham ved hans Død fuldstændig paa med Støvler og Tøj og det hele, fordi hun ikke vilde møde ham nogen i Zion!

Mangfoldige andre Beretninger fra Mormontiden som fra helt andre Omraader kan man faa at høre hos Ole Rasmussen, og livlig og interesseret følger han endnu med i meget af det, der foregaar ude i den store Verden. Som 80aarig Mand har han endogsaa skrevet et lille Skuespil »Dalens Folk«, som er opført i Nr. Ørslev. Det var meget at ønske, at han nu i sit Livs Aftenstund kunde faa Lejlighed til at nedskrive sine Minder fra de svundne Dage.

Amanda Petersen, Østofte.

Da Sukkerroerne for Alvor havde slaaet Rod i den fede lolland-falster-ske Muld, begyndte de svenske Røe-

piger i stort Tal at drage til Danmark for at luge Roer. Med deres rappe Fingre kunde de faa en Mæng-

de Arbejde til Side, og det var den Gang næsten som om Folk skulde være født svensk for rigtig at kunne gøre Besked i en Roemark. Efterhaanden har mangfoldige Danskere, baade Kvinder og Mænd, ogsaa faaet Øvelse i at rydde op i Roerækkerne, saa nu staar vi i saa Henseende ikke tilbage for de fremmede, men i Begyndelsen var det Svenskerne, som førte an. Siden er saa Polakkerne kommet til, og i mange Retninger var der megen Lighed mellem dem og deres svenske Forgængere, idet begge Parter har været dygtige Roearbejdere og meget nøjsomme i hele deres daglige Færd. Igennem groft Brød, Skummetmælk og en Mængde Kartofler og en Smule andet har de faaet det nødvendige til Livets Ophold, og Klæderne har de sparet paa, saa vidt det var dem muligt. Barbet kunde de gaa, hvor andre sled Strømper og Sko, og Handsker eller Vanter var for de fleste af dem et ukendt Begreb. Kvinderne fra begge Lande lignede ogsaa hverandre deri, at de ved Ankomsten mødte op med Tørklæde paa Hovedet og Sjal over Skuldrene. Hat og Overstykke lagde kun nogle af de forfængeligste sig til, naar først de havde været en Tid i Danmark.

Men som Følge af disse fremmede Roelugeres Flid og Nøjsomhed er der ogsaa sendt et ikke ringe Tal af gode danske Kroner til Sverrig og Polen. Saavel Svenskere som Polakker havde igennem deres haarde Slid og beskedne Fordringer til Livet ærlig fortjent deres Skillinger, og ingen skal misunde dem Fortjenesten, men alligevel er det særlig i disse Krisetider heldigt, naar vore egne Lugere kan magte Arbejdet, saa Pengene kan blive her i Landet og komme vore Landsmænd tilgode.

Amanda Peterson er en af de svenske Roelugere, der kom her til Danmark, og som groede fast med

det samme. Hun er født i Sverrig 13. Februar 1852. Faderen var Kusk hos en meget rig Patron, og som Barn fik hun paa Afstand et Kig ind i Rigdommens Herlighed, men derved blev det ogsaa. Hverken da eller siden fik hun denne Verdens Storhed paa nærmere Hold. Moderen døde i en yngre Alder, og Amanda Peterson lærte tidlig at skøtte sig selv. Rejse-lyst laa hende i Blodet, og som ung Pige drog hun til Tyskland, hvor hun blev i ca. 10 Aar. Siden vendte hun tilbage til Sverrig, og her fik hun og hendes Mand et Hus med et Par Tønder Land. Omkring Aarhundredskiftet fik hendes Søn Lyst til at rejse til Danmark, og 1902 fulgte Amanda Peterson og en 15-aarig Datter efter. De var 25 svenske Kvinder i Følge og kom sidst i April til Lungholm. Her skulde Moder og Datter luge Roer. Livet paa den lollandske Herregaard blev ikke nogen Dans paa Roser, men for Amanda Peterson var det dog langt bedre, end hun ellers var vant til. Fra Barnsben af havde Tilværelsen været haard for hende, og strengt legemligt Arbejde havde hun altid kendt — havde været med til at rydde Sten og Krat, bygge Stengærder og mere andet af lignende Art, saa Roelugningen blev som Legeværk for hende. Og Kosten i Danmark var mageløs imod den, hun plejede at faa i Sverrig og Tyskland — med tørt Brød og sur Sild, sorte Pandekager og aldrig Sukker i Kaffe. Og Fortjenesten ved Roelugningen blev igennem de lange Dages ihærdige Arbejde ogsaa god, saa hun fandt snart, at Danmark og særlig Lolland var bedre end noget andet Sted i Verden, saa hun besluttede at slaa sig ned der for bestandig. I en længere Aarrække havde hun forskellige Pladser rundt om paa forskellige lollandske Gaarde, og sin Alderdom tilbringer hun nu paa Østofte Kommu-

negaard. Her har hun det allerbedste, hun nogensinde har truffet i sit lange Liv, og hun kan ikke blive træt af at prise alt det gode, Danmark har at byde paa, meget mere end Sverrig.

Som de andre svenske Kvinder havde hun Hovedtørklæde, da hun kom til Danmark. Sin første Hat fik hun paa Lolland, og synes hun end nok bedst om den moderne Hovedbeklædning, staar de fine svenske sorte og gule Silketørklæder dog for hende i en særlig Glans. Dem skulde de have paa til Kirke, og over Kirketuren laa der en egen Højtid. Julemorgen maatte de gaa hjemme

fra Klokkeren 3—4 for at naa deres Sognekirke, men den lange Kirkevej gjorde intet Skaar i den hellige Julestemning.

Til hendes lyse Minder fra Hjemlandet hører ogsaa et stort Bryllup hun som ung var med til, og hvor Bruden ikke var smykket med Krans og Sløi som her i Danmark, men bar en Brudekrone saa skøn, at der vist næsten ikke fandtes Magen noget andet Sted. Og Traktering var der af fint Brød, forsk Kød, sød Ost og Rispandekage; og som »Føring« var der sendt store Æggekager. —

Jo da — da var der Fest i Sverig!

Rasmus Peder Andersen, Skovby.

I mangfoldige Byer har der fra gammel Tid været et dybt Skel mellem Gaardmændene og Husmændene — mellem Bønder og Husfolk, som det almindeligvis hed. Ikke mindst kom det frem

gennem Byens Styre. Bønderne havde deres Bylav, hvor Byens Sager drøftedes og afgjordes, og hvor der valgtes Oldemand og alt, hvad dertil hørte, men som Regel havde Husmændene ikke noget her at sige eller gøre. Bystævnen med en Sten for hver Gaardmand i Byen var Bøndernes Højsæde, gennemgaaende uden Plads for Haandværkere og Arbejdsfolk. Enkelte Steder kunde der være en Gade-Husmand med lidt Jord til som ved forskellige Lejligheder kom med ved en Sammenkomst, men det var udenfor Reglen. Oldemanden, som blev valgt for et Aar ad Gangen og som gerne valgtes

skiftevis — ret om med Solen — var som Helhed en Bonde, men hændte det, at den i Rækkefølgen, Loddet faldt paa, ikke var »formuende«, d. v. s. ikke havde Evner eller paa anden Vis ikke var i Stand til at udføre Hvervet, havde man Ret til at tage en kyndig »Stolbroder« til Hjælp. Efter Udskiftningen hændte det ogsaa, at det ikke alene var aandelig Uformuenhed, der gjorde sig gældende, naar man valgte en Stedfortræder, men mange af Udflytterne syntes simpelthen, de laa for langt borte, saa det var »reere« at tage en Mand inde i Byen til at udføre de forskellige løbende Forretninger. Ogsaa andre Grunde kunde være til Stede, saa man valgte som en lejet Oldemand.

Dette har f. Eks. været Tilfældet i Skovby. Her har Træskomand Rasmus Peder Andersen mindst ti Gange været Byens Oldemand og udført, hvad der ellers havde været en af Gaardmændenes »Tilfald«. De mange Valg viser, at Skovby Bønder har regnet med Træskomanden, der ogsaa i alle Henseenler var »for-

muende« nok til at kunne gøre Fyldest i Oldermands-Værdigheden.

Igennem mange Aar har man ikke haft Bystævne i Skovby, men naar Vejret tillod det, samledes Mændene ved Gadebrønden og »studerte« her de foreliggende Spørgsmaal. Om Vinteren søgte man naturligvis inden Døre, og da Forsamlingshuset kom, blev tildels hele »Oldermandskomedien« forbi.

Om alt dette og mere til kan R. P. Andersen fortælle op som ikke mange andre. Han er født i Nr. Alslev 18. Decbr. 1842, saa han har altsaa passeret de 90 og deraf tilbragt de 57 i Skovby! Som ung tjente han 10 Aar paa Navergaarden i Nr. Alslev. Hans Kone var der i 12 Aar. saa det gik dem som med mange af de Tiders Tjenestefolk, at de blev gamle i Gaarde. R. P. Andersens Løn var i det højeste 40 Rigsdaler om Aaret. I 64 blev han indkaldt som Soldat, men efter 8 Dages Ophold i København, hvor han ligesom flere andre stadig mønstrede ud i eget Tøj, hjemsendtes han igen, idet Freden da var sluttet. Han naaede saaledes ikke at komme i Trøjen og staar derfor heller ikke som Veteran. Siden lærte han at lave Træsko og bosatte sig som gift i Skovby, hvor han saa kom til at henleve de mange Aar, og hvortil han ogsaa føler sig knyttet fremfor noget andet Sted. »Skovbyerne har alle Dage været meget gode imod mig«, siger han; »ikke mindst var Bønderne det, derfor blev jeg ikke Socialist.« Paa Vestgaarden høstede han i 32 Aar.

Fra Oldermandstiden fortæller han bl. a., at det længst tilbage havde været Skik, at Mændene Mortensaften samledes til Gaasegilde i en af Gaardene og skulde saa betale deres Skyld til Byen. Denne har tidligere hørt ind under Stangerup Gods og stod ved Udskiftningen med 16 Gaarde, som hver skulde afgive en

Huslod paa 1½ Td. Land. Betegnende nok døbttes de udskiftede Lodder for Sibirien. Der blev ikke bygget paa alle Lodderne, idet flere af dem lagdes sammen, saa deres Ejermænd kom til at staa som Smaa-Parcellister. Til at begynde med rangerede de ikke i Bylavet sammen med Gaardmændene. De betalte heller hverken Skat eller Tien-der, men skulde svare en aarlig Afgift paa 8 Mark, som erlagdes ved Gaasegildet. Her mødte man om Eftermiddagen, og naar Husmændene havde faaet en Kop Kaffe, forlod de Lavet, medens Gaardmændene fortsatte med Gaasesteg og anden Gildestraktering. Efterhaanden som Tiden gik, syntes Bønderne alligevel, der burde rettes paa Forholdet, og forlængst afdøde Ole Boding var den første Gaardmand, der indbød Husmændene til at deltage i hele Gaasegildet, hvorefter det gled ind som en fast Regel.

Som Tegn paa Forskellen mellem før og nu nævner R. P. Andersen ogsaa, at han 3 Gange aarlig har indkrævet en Tiendskat paa ca. 50 Steder og fik herfor 10 Kr. om Aaret. I 1886 blev der installeret Andelstelefon hos ham. Fortjenesten var 10 Øre, naar der skulde sendes et Bud, ofte helt ud til Sognets Grænser. Nu vilde de fleste Børn meget betakke sig for paa den Vis at tjene en saadan Sum.

Fra sit lange Liv husker R. P. Andersen ogsaa meget andet, som belyser svundne Tiders Forhold, f. Eks. om den første Slags Dræning, man gik i Lag med paa Nordfalster. Her gravedes en Rende paa omtrent en Alens Dybde, en Mængde smaa Sankesten med Bøgeris imellem lagdes paa Bunden, hvorefter det hele dækkedes til med Jord igen; alt saare primitivt, men en Del Vand blev dog trukket herigennem.

I 1861 førtes Telegrafnen over Nr.

Alslev til Stubbekøbing, og selvfølgelig var det i de Tider en stor Begivenhed, da de mange Pæle med de mange Traade blev anbragt langs Vejene. Forøvrigt var selve Vejene den Gang meget elendige. Paa Stubbekøbing-Landevejen kom den første Stenbelægning 1865, indtil da var den kun gruset, saa ved Vintertid kunde man ofte næsten ikke komme frem paa den, siger Træskomanden.

Meget andet er der at faa at vide

hos den gamle Fortæller, der har en brillant Hukommelse. Legemlig rask er han ogsaa, men Synet har svigtet, saa han ikke længere kan se at læse, hvad han meget savner. Hans Kone døde et Par Maaneder før de kunde have fejret deres Guldbryllop, og han bor nu hos sin Søn, Landstingsmand Andersen, Horreby. Selve Omplantningen er han kommet vel over, men om Skovby kredser dog Tankerne baade først og sidst.

Rasmus Kristensen Knude, Fuglsang.

Om det gamle Herresæde Fuglsang siges der, at det fra først af har staaet paa en »lystig« Holm, og en af de første Ejere, der kendes, Hr. Absalon Andersen, som levede omkring 1420,

skal have ægget Bønderne til at drive Sørøveri. I Kong Hans' Tid har Godset tilhørt de adelige Nebber, senere Slægterne Rud, Krabbe, Daa, Gabel, Lehn og Walmoden for saa 1818 at komme i Familien Neergaards Besiddelse.

Ned igennem Tiderne har flere af de omliggende Byer været Fæstere under Fuglsang. Rasmus Kristensen, der er født 18. Oktober 1849 paa Knudegaarden i Thoreby, kan fortælle en hel Del fra Fæstetiden. Hans Fader havde ogsaa været imellem dem, der maatte gøre Hoveri hos »den rigtige gamle Neergaard« — altsaa Fru Neergaards Svigerfader, og om Sommeren tog de tit af Sted Kl. 3 om Morgen. Hver Bonde havde sit bestemte »Hovemaal«, d. v. s. Jordstykke, som de skulde

pløje, saa og høste for Herremanden. Det gjaldt derfor om at komme tidlig i Gang, saa de kunde blive færdige til at gaa i Lag med deres øget. Siden afløstes Hoveriarbejdet, til Gengæld svarede de saa »Hoveripenge«.

I Thoreby var der da 36 Gaarde. Alle gav høj Fæste, og af Knudegaarden, der var paa 35 Tdr. Land, skulde der svares 3½ Td. Byg, 3 Td. Rug, 3½ Td. Havre, 1½ Td. Hvede og 1½ Td. hvide Ærter. Fuglsang har ogsaa selv haft om et Slags Hoveri til Præsten i Thoreby, idet Godsejeren var forpligtet til at rive og køre alt Præstens Enghø ind; desuden skulde han lukke og vedligeholde 300 Favne Risgærde omkring Præsteengen. Til sidst afløstes ogsaa dette ved en Pengeafgift.

Rasmus Kristensen har det meste af sit Liv været som knyttet til Fuglsang, da han som nævnt fødtes i en af dets Fæstegaarde og siden kom til at bo i et af dets Lejhuse og arbejdede paa Gaarden i 38 Aar, deraf de 35 under Forpagter Frederiksen. Til Huset hørte 3 Tdr. Land. Jorden fik han pløjet med Heste fra Godset, og Pløjehyren betaltes gennem Høsthyren. Daghyren var i Be-

gyndelsen af 80 125 Øre paa egen Kost, siden steg den til 100—175. Dagen var fra 6 Morgen til 7 Aften med 1½ Time Middag, saa det var her som andre Steder lange Arbejdsdage; men der var rolige Forhold, og Rasmus Kristensen beklager sig heller ikke over de Tider, da han maatte tage sin Tørn paa Fuglsang. »Der har ogsaa altid været et flinkt Herskab«, siger han. Selv holdt han Bryllup samme Aar som Fru Neergaard blev gift med den senere afdøde Godsejer

I den første Tid, han arbejdede paa Gaarden, gjorde Forpagteren et stort Høstgilde, hvor alle Folkene mødte op med Koner og Børn og blev trakteret med god Mad og Drikke for tilsidst at slutte af med en Dans. Disse Høstgilder var her som paa alle andre Herregaarde et særligt Lyspunkt i Arbejdernes Tilværelse og noget, der kunde leves længe paa, men efter nogle Aars Forløb hørte de op. I Juletiden blev Folkene ligeledes indbudt til Juletræ hos Forpagteren; de beværtedes da ogsaa med Mad og Kaffe, og Børnene fik nogle Godter. Til Juletræsfesten samledes de i Stuerne, medens Spisningen og Dansen ved Høstgilderne fandt Sted i Mejerikælderen.

Rasmus Kristensen har ikke haft nogen stor Familie at skaffe Føden til, men der har alligevel været Besværligheder nok for ham, idet hans Kone næsten altid var syg, og selv fik han paa sine gamle Dage Koldbrand i sit ene Ben, saa det maatte amputeres bort. Et Par Maaneder efter døde hans Kone, saa det var en streng Tid at komme igennem. I ca 3½ Aar har han opholdt sig paa Thoreby Alderdømsheim, hvor han er glad for at være og roser Bestyrerinden, Frk. Mikkelsen, meget Noget af særlig Betydning kan han jo ikke udrette nu, men har dog

sin lille daglige Bestilling som Hjemmets Ringer og kalder sammen til de forskellige Maaltider.

Han er ogsaa glad for igen at være i Fødebyen og følger med særlig Interesse Livet paa Fødegaaarden. Den er stadig i Knudernes Eje, men grundet paa flere Ægtefællers Dødsfald og Giftermaal blev her »3 Kuld Børn, hvoraf de ældste og yngste ikke var Søskende«. Rasmus Kristensen hørte til det ældste Hold og var 35 Aar, inden han drog ud fra Hjemmet. Fra sin Barndom og Ungdom husker han, hvordan Bymændene om Sommeren samledes under Gadetræet ved den gamle Smedie for at drøfte de forskellige Anliggender indenfor Bymandslavet. Byen ejede Smedien, og naar Gaardmændene skulde have smedet, maatte de sende en Karl af Sted for at hjælpe til ved Arbejdet. Rasmus Kristensen har saaledes ofte været med til at trække Blæsebælg, trække Søm ud, rette Hestesko og meget andet, som laa for, naar Knudegaarden havde Smededag. Af andre Ting mindes han ogsaa, hvordan de unge Karle i Fastelavnen morede sig med at »slaa Katten af Fjerdings« og »trække Hovedet af Hanen«. Alle Karlene skulde være til Hest og rask ridende slaa et Slag paa Tønden, der var fyldt med Aske, som væltede ud over den, der var saa heldig at blive Kattekonge. Der, som i Farten kunde trække Hovedet af den døde ophængte Hane, skulde være Skænker ved det paafølgende Gilde.

Som alle andre Steder har der ogsaa i Thoreby været baade kloge Koner og Mænd, nogle for det gode, andre for det daarlige. Bl. a. har der været en Kone, som kunde kurere Folk, naar de fejlede noget, ligesom hun ogsaa kunde sende Grise en Sygdom paa Halsen bare ved at se paa dem. En Mand havde den

herlige Egenskab at kunne skaffe Smør, naar der var noget i Vejen med Kærningen, og en af Præsterne var skrap til at mane Spøgelser ned om Aftenen, hvis blot han havde sin

Bibel under Armen

I det hele er der mangfoldige Ting at tænke paa og beskæftige Tankerne med, naar man er kommet et godt Stykke ind i Firserne.

Hanne Jørgensen, Moseby.

Skov og Strand ejer gerne en uimodstaelig Magt over de fleste Mennesker og særlig over dem, der er født i Ly af Skoven eller med Udsigt til Stranden. For manges Vedkom-

mende er det saaledes, at hvor de end kommer hen, og hvor de end bliver, vil de længes efter den sagte Susen i Trætoppene og Bølgenes Skvulpen ude paa Søen ind imod Land; og hvis de kommer ind til Byerne, hvor de kun kan se Huse og Gader, Haver og Marker, er det ligesom de mangler noget, selv om de ellers har det bedre, end da de levede i Nærheden af Skov og Strand.

Hanne Jørgensen kan tale med herom. Hun er født 25. April 1852 i det lille Fiskerleje Hesnæs og havde som Barn her rig Lejlighed til at lære baade Skoven og Stranden at kende. Lege inde mellem Træerne og pjaske i Vandet hørte som med til det daglige Brød. Faderen var Fisker, og som 11—12 Aars Pige maatte hun med ham ud for at »slaa Kroge« under Møn, saa hun blev tidlig vænnet til at arbejde paa Søen. Til Tider kunde det næsten være helt festligt at komme med paa de forskellige Ture, men nogle Gange blev det ret besværligt, og hun har ogsaa oplevet, at Østersøen ret for Alvor viste Tænder.

Fra sin Barndom har hun ligeledes et levende Minde om en farefuld Sejltur, som hun paa anden Vis var ude paa sammen med Faderen. Hun havde en Tid ikke været helt rask, og Forældrene havde hørt, at der i Tjørnehoved paa Sjælland skulde bo en klog Kone, som kunde kurere for alle mulige Sygdomme; hende vilde de søge. Sejladsen derover gik meget godt, men for den lille syge Pige blev det en drøj Omgang hos Konen, som »læste over hende« i samfulde to stive Klokke-timer. Hvad der blev sagt, kunde Patientten ikke forstaa, men hun tvivlede jo ikke om, at Konen kunde hekse, saa dette i Forbindelse med den stadige Mumlen kunde nok virke skrækindjagende paa et Barn; og henne i Sengen laa Konens Mand og snakkede højt i Søvn om et Plaster paa Panden, hvilket ikke gjorde Stillingen hyggeligere. Foruden Læsningen blev Hanne Jørgensen ogsaa velsignet med et Baand om Halsen og et andet om Livet, og nogle Blaargarnstraade skulde sys ind i hendes Klæder. Da Behandlingen var til Ende, var hun næsten segnefærdig af Træthed og Skræk, og nu skulde saa Hjemturen begynde. Den blev om mulig endnu værre end noget af det andet. En forrygende Storm havde rejst sig, og overfor Uvejret maatte Faderen tilsidst give op og i Stedet for at søge hjem imod Hesnæs lægge til ved Kallehave. Færgegaarden ejedes da af en forhenværende Løjtnant, der tog sig meget venlig af den forkomne lille

Pige. Først Dagen efter kunde der fortsættes til Hjemmet, hvor Moderen igennem de mange Timer havde gaaet om i Angst for Mand og Barn. Forøvrigt maatte Hanne Jørgensen senere til Doktor for at blive sin Sygdom kvit, da den kloge Kones Læsen og Signen ikke virkede efter Forventning; men Erindringen baade om Kone og Tur er trods de mange Aar, der er svundet siden da endnu lyslevende, — og hun morer sig ofte ved at tænke derpaa.

Fra sin Barndom husker hun ogsaa, hvordan der fortaltes, at ved Lufhage mellem Moseby og Bønved kørte der ved Nattetide en Karét i susende Fart, og ved Munkeleddet vandrede en hvid Skikkelse om I Ørnehøj havde Faderen været med til at grave for Frederik den 7., da denne som Kronprins lod foretage forskellige Udgravninger rundt om i Landet. Man fandt ogsaa her nogle Knogler, men stort kom der ikke ud af Gravningen, og siden brugte Børnene Stedet som Legeplads. Omkring ved Konfirmationsalderen kom Hanne Jørgensen til Brægninge, hvor hun tjente, indtil hun blev gift. Hendes Mand fik en Hegnsplads ved Stubshage. Til hvert Hegnshus hørte $\frac{1}{2}$ Td. Land, Jord, og foruden frit Hus havde Hegnsmændene ogsaa frit Brændsel og maatte føde en Ko og et Faar i Skoven, saa det var efter de Tider forholdsvis gode Betingelser at gaa ind til. Selv skulde Hegnsmændene være paa Skovarbejde fra Kl. 6 om Morgenen til Sol gik ned. Betalingen var til at begynde med 1 Kr. om Dagen paa egen Kost, siden steg den til 1,10 Øre. Som Hegnsmænd skulde de ogsaa være med til at patrullere ved Hegnet for at holde Krybskytterne borte, og mange kolde Nattetimer maatte tilbringes ude paa Vagten. Alt gik dog lyst og godt, indtil Manden ret pludselig blev syg og døde, og Hustruen stod

ene tilbage med deres 4 smaa Drenge. For den kun 37aarige Enke kom der nu en streng Tid. I Hegnshuset kunde hun ikke længere blive, men maatte flytte ud paa Mosen. Afskeden fra Hjemmet, hvor hun havde tilbragt 11 lykkelige Aar sammen med Mand og Børn, var haard, men hun tog tappert fat paa det, der laa for. Havde Børnene nu ingen Fader skulde de vide, at de havde en Moder, og til det yderste fornægtede hun sig selv for at hjælpe dem. Og hvor lidt hun end havde at slaa fra sig med, var det hendes stadige Princip ikke at bruge eller købe mere, end der kunde betales, og mangen en Tændstik har hun flækket for at faa en Æske til at holde dobbelt saa længe.

Og arbejdet har hun som den bedste. I 25 Aar var hun Vaskerkone hos Skovfoged Sørensen og sled her i Vaskerhaljen fra Kl. 6 Morgentil 9 Aften for 66 Øre om Dagen. Hun besværede sig dog ikke over Sliddet, men var glad for Fortjenesten, og paa anden Vis huskede Fru Sørensen ogsaa altid paa sin dygtige Vaskerkone. I Skovridergaarden arbejdede Hanne Jørgensen saavel inde i Huset, hvor der bl. a. var 17 Kakkellovne at pudse, som ude i Haven, hvor hun næsten stod som Gartner. Endvidere var hun Køgekone rundt om hos Bønderne, naar der skulde være Gilde, og i Skov-Planteskolen arbejdede hun, til hun var fyldt de 74.

Som hun havde boet 11 Aar ved Stubshage, kom hun ogsaa til at bo 11 Aar paa Mosen, men flyttede derefter op i Byen, hvor hun stadig har sit Hjem. Let og spænstig som hun var og forresten er endnu, lærte hun at cykle, da hun var 56 og tog lange Cykkelture til hun naaede de 80. I de sidste Par Aar har Cyklen staaet urørt, men endnu kan hun selv passe sit Hus, og livlig og

aandsfrisk følger hun med i det, der foregaar hjemme og ude. Ikke mindst omfatter hun de radikale Blade med stor Interesse. Ved »Politiken« sidder ogsaa hendes ældste Søn, Red. R. V. Jørgensen, og ved

Lolland-Falsters Venstreblad er hendes Sønesøn. Journalist Kay Jørgensen -- intet Under, at det øver en særlig Indflydelse paa en gammelt interesseret Mor og Farmor

Niels Stryger, Kistofte.

Da Fællesskabet blev ophævet, og Udskiftning og Udflytning fandt Sted hændte det, at der hist og her opstod som Smaabyer af nogle enkelte udskiftede Avlinger. Saaledes f. Eks. med Kistofte. Byens tre Gaarde laa før Udskiftningen inde i Slemminge, men blev ved Udflytningen som noget for sig selv og sluttede sig tæt sammen.

Niels Stryger, der er født i Kistofte 1. April 1849, fortæller herom, at der i hans Barndom og Ungdom var et meget stærkt Sammenhold indenfor det lille Samfund, og paa mange Maader levede man her, som var det næsten en stor Familie. Havde man Gilde paa den ene Gaard, var det en selvfølgelig Regel, at de to andre Gaardes Beboere skulde med uden Persons Anseelse -- Tyende ligesaavel som Gaardmændene med deres Koner og Børn. Og alt delte man med hverandre baade af Glæde og Sorg. Noget af det bedste under de gammeldags Forhold kom her til rig Udfoldelse.

Der er ingen Tvivl om, at en hel Del af dette gode Sammenhold havde sin Rod i selve Udflytningen. De fleste Bønder, som boede paa de gamle Familiegaarde inde i Byerne, men trak sig til at blive Udflyttere, drog som Helhed med tungt Hjerte

ud paa de øde Marker, hvor de med de Tidens Forbindelse næsten var som afskaaret fra alt Samkvem med Omverdenen. Her var der saa tre, som i Flok og Følge kunde flytte ud og borte fra de andre danne deres eget Samfund -- intet Under, at her blev trofast Sammenhold.

Kistofte Jorder var til at begynde med Fæste under Hardenberg Til Niels Strygers Fødegaard hørte 43 Tdr. Land foruden Skov og Mosepart, og Faderen havde som de øvrige Fæstebønder gjort Hoveri paa Herregaarden. Hans Karle og Piger skulde selvfølgelig ogsaa med og det derhjemme maatte de saa se at faa li' Side, naar det bedst kunde falde, og meget af det om Natten.

Niels Strygers Fader havde været gift tre Gange og ialt haft 21 Børn! Der var ca. 40 Aars Forskel paa ældst og yngst. De 15 af dem levede og blev voksne, nu er der kun 2 tilbage.

Læreren, som Niels Stryger gik i Skole hos, hed Due. Den egentlige Tamp havde han lagt til Side, men han skulde nok vide at straffe alligevel, særlig hvis Børnene ikke om trent bogstavret kunde al den fordrede Udenadslektie, hvilket jo kneb for mange. Skolen var meget gammel med Bindingsværk og Straatag; senere blev der bygget en ny Skolegangen var regelmæssig og ordnet, saa ældste Klasse gik 4 Dage om Ugen i Vintertiden, men kun 2 om Sommeren. De yngste Børn gik saa omvendt -- 4 Dage om Sommeren og 2 om Vinteren. Hos Præsten

kunde Vinterholdet nøjes med et halvt Aars Forberedelse, medens Sommerholdet maatte gaa et helt Aar, med et lille »Hul« ind i — en lille Sommerferie.

Da Faderen døde, kunde Moderen blive siddende paa hans Livsfæste, men købte senere Gaarden for godt 17,000 Rigsdaler. I flere Aar bestyrede Niels Stryger Gaarden for hende og kom derved som ganske ungt Menneske med i de ældres Hold. Kistofte var selvfølgelig for lille til at have eget Bylav og hørte derfor ind under Slemminge. Her var saa 14 Gaarde ansat paa Bykæppen, og naar der skulde »klares Stok« maatte der betales 2 Skilling for hver »Skovre«. Bykæppen hørte gerne til i Store Slemminge, medens Byhornet opbevaredes i Lille Slemminge. Bymandsgilder holdtes Fastelavn og Mikkelsdag. De mødte da Kl. 2 og drak Kaffe for senere at faa Steg og alt, hvad dertil hørte, og Aftenen gled saa paa almindelig Bymandsgildevis. I Begyndelsen af Firserne holdt man op med at vælge Oldermann, og dermed faldt den sidste af de gamle faste Skanser i det før saa tætsluttende Bymandslav.

Indenfor de unges Kreds skulde Niels Stryger selvfølgelig ogsaa være med, og der holdtes i hans første Ungdom Midsommerfest 2 Gange. Man havde da en Midsommerstok med Midsommerkrone og en Skafferstok med Skafferkrone. De unge marcherede op 2 og 2 i en lang Række med 2 Musikanter i Spidsen. Marchen begyndte tidlig om Formiddagen, da det tog Tid at komme rundt paa alle Gaardene. Der var 4, som skulde synge en muligvis hjemmelavet Midsommervise, hvori det bl. a. hed:

»Naar Skafferen ind i Gaarden gaar,
vi andre følger efter —
med liflig Sang og muntert Spil
vi prise vil vor Sommer.

Saa godt som overalt blev de trakteret, og Karlene tog tit en Svingom med Konen og Pigerne paa Gaarden! De fleste af Bønderne gav gerne en Skærv til Gildet, som senere om Aftenen skulde holdes i en eller anden »Opstue«, hvor der var Plads til at røre sig. Desuden havde de ogsaa andre Ungdomsgilder, som var billige Fornøjelser, men hvor man alligevel morede sig udmærket.

Saalænge de var Fæstere, havde de kun 7—8 Køer paa Gaarden, men Besætningen var nogenlunde god, saa de kunde sælge en Del Smør, mest til Købmændene i Maribo. Efter Gaardkøbet drev de Kreaturholdet op, og sendte da Smør i Ottinger paa 30 Pund til København. Prisen laa omkring et Par Mark. Da Ørepenge kom, kneb det for Moderen som for mange andre af de ældre at følge med i Betalingen.

Af andre Træk fra tidligere Tider nævner Stryger ogsaa de mange Tiggere, som kom rundt omkring fra, særlig ved Jul og naar der var klipet Faar. Fattiglemmerne havde det da ogsaa meget uselt, og i Fattighuset laa de næsten dobbelt med 2—3 Familier til et Køkken. —

Da Niels Stryger blev gift, fik han 11 Tønder Land af Fædrengaarden at bygge paa og boede her gennem mange Aar, indtil han flyttede med sin Søn til Langgaarden. Som han i sin grønneste Ungdom havde taget Del i Bystyret, kom han ogsaa siden til at være med i Sognestyret og var i flere Aar Medlem af Sogneraadet. Politisk har han altid staaet paa Venstres yderste Fløj og stemt paa Sækkjøbingkredsens Venstre-Folketingskandidater lige fra Nielsen-Grøn og til A. M. Hansen.

Der siges ellers ofte, at Folk bliver konservative med Alderen. Niels Stryger viser, at man ogsaa op i den høje Alderdom kan staa som radikal.

Frederik Jensen, Vejleby.

I mere end et Aarhundrede har der staaet en egen Glans om Christianssæde, fordi den store Statsmand og Bondevelgører Grev Christian Ditlev Reventlows Navn har været knyttet dertil, og her skød de nye Landboreformer nogle af sine første Blomster, idet Bøndernes Vilkaar og hele Skolevæsenet forbedredes under Grevens kloge Vejledning og venlige Omsorg.

Christianssæde er fra først af kaldt Tostrup efter en nedlagt Landsby og skal være grundlagt 1353. Godset har tidligere tilhørt Slægterne Lunge, Brahe, Grubbe, Geersdorf, Juel og Gyldenkrone, indtil den ældste Grev Christian Ditlev Reventlow fra Krænkerup købte det i 1728. Aaret efter opretted han Grevskabet Christiansborg, men da det kongelige Slot i København havde faaet samme Navn, ændredes Grevskabets i 1741 til Christianssæde. En Sønsøn af den første Reventlow her var den navnkundige Statsminister, hvis Livsgerning blev til saa rig Velsignelse for det hele Land og i særlig Grad for de lollandske Bønder, som hørte ind under hans Godser.

Her paa Christianssæde har *Frederik Jensen* i flere Aar arbejdet som Huggehusmand og kan fortælle meget om Forholdene der. I hans Tid var det Kammerjunker, senere Hofjægermester Rosen, der som Forpagter stod for Styret paa det gamle Herresæde. Han var gift med en Komtesse Reventlow. I Ægteskabet var 5 Døtre, og af *Frederik Jensen* faar de det Skudsmaal, at de var nogle dejlige Smaapiger. Den gamle Enkegrevinde Reventlow tilbragte ogsaa en Del af Tiden paa Christianssæde, hvor hun »holdt Stab« og altid kørte med Kusk og Tjener og 4 Heste.

En Huggehusmand paa en stor

Gaard maa gerne være som en Altmuligmand, og *Frederik Jensen* kom ogsaa til at tage fat baade her og der. Naar Vogntøjet eller andet Tørværk gik i Stykker, skulde han selvfølgelig sætte det i Stand, men tillige maatte han ofte trække Smøreltemaskine i Mejerikælderen, hænge Billeder op inde i Værelserne, banke Tæpper, lave Gynger til Børnene og mere andet, saa han fik prøvet lidt af hvert og kom derved i Berøring saavel med Herskab som med Arbejderne. Paa anden Vis kom han ogsaa siden i nærmere Forbindelse med Hr. Rosen, idet han senere sad 10 Aar sammen med ham i Sogneraadet. Hofjægermesteren var forøvrigt Sogneraadsformand i 25 Aar, og ved Jubilæet blev han foræret en Lænestol.

Daglønnen som Huggehusmand var til at begynde med 120 Øre om Dagen paa egen Kost, siden steg den til 2 Kr. og Middagsmad, hvilket gav en betydelig Forskel. Desuden kunde der ogsaa købes billig Mælk og Smør paa Gaarden, saa Arbejdsforholdene var her bedre end saa mange andre Steder.

Frederik Jensen er født 20. August 1848 i Thorslunde, hvor Faderen var Arbejdsmand, for saa efter nogle Aars Forløb at flytte til Rødby. Allerede som Dreng havde *Frederik Lyst* til Tømmerhaandværket, men der var ikke Raad til at komme i Lære, saa han maatte ud at tjene. Det første Halvaar blev Lønnen et Par Sko og en Hue. Han havde ogsaa Plads paa Apoteket, og som han blev Altmuligmand paa Christianssæde, var han her som Altmuligdreng, men det hjalp ikke at beklage sig. Da han havde tjent nogle Aar og ved egen Hjælp faaet samlet sig lidt Skillinger, kunde han faa sit Ønske opfyldt om at komme i Tømrelære, og endnu kan han

haandtere baade Økse og Sav.

Mangt og meget i Rødby er stadig, som det var i Frederik Jensens Drengaar, men i Omgivelserne er der sket en Del Forandring. Den Gang var der f. Eks. intet Lystanlæg, men kun en nøgen Mark, hvor der stod to Stubmøller, saa her er megen Forskel paa før og nu. Adskillig andet er ogsaa kommet til, saa trods megen Stillestaen og forskellige forgæves Anstrengelser, saa er det dog ikke helt det samme Rødby, som da Frederik Jensen lærte det at kende. Af Fornøjelser fra Ungdomsaarene nævner han bl. a. Skovballeerne i de store Christianssæde Skove. Møder og Foredrag kom længere hen. Samlingspladserne var ved de mægtige Ege Adam og Eva samt Baggescens Eg. De to sidste er forlængst faldet, medens Adam, den gamle Kæmpe, stadig holder sig oprejst.

I 1871—72 aftjente Frederik Jensen sin Værnepligt i København. Rejsen til Hovedstaden foregik med Damper fra Bandholm og kostede 3 Rigsdaler. I Marchpenge fra Rødby til København vankede 16 Mark. Som noget af det første, den unge Soldat lagde Mærke til og undrede sig over, da han kom ind til den

store By, var, at der paa et Bævertningssskilt averteredes Rødgrød med Fløde. Det havde han aldrig tænkt sig kunde faldbydes. Prisen var 8 Skilling for den vidunderlige Ret. Hvor megen Lyst han end havde til at arbejde med Træ og Høvl, vilde han dog ogsaa gerne arbejde med Jord, naar han kunde faa noget for sig selv, og i Begyndelsen af Firserne købte han en Ejendom paa 9 Gdr. Land i Viet. Mens han boede her fik han mange forskellige Tillidshverv; foruden at være i Sogneraadet var han 9 Aar Formand for Hjælpekassen og 17 Aar i Bestyrelsen for Sygekassen, som Rasmus Jensen Vandman havde faaet stiftet. I det hele har han i sine yngre Aar arbejdet meget sammen med Vandman, mens denne boede i Skørringe, For 11 Aar siden solgte Frederik Jensen Ejendommen i Viet og flyttede til Vejleby, hvor han igen tog fat paa sin gamle Profession, endskønt han ellers var langt over den Alder, hvor de fleste plejer at lægge op, og stadig sysler han med forskellige Ting. Endnu bruger han ogsaa sin Cykle, saa det er godt klarat af den, der staar midtvejs mellem 80 og 90.

Christen Hansen, Skørringe.

Af de gamle Landsbyvævere, som paa god gammeldags Vis satte Væven i Bevægelse med Haand og Fod, er der kun saare faa tilbage. Der kan nok være en og anden, som i sine yngre Dage har

lært Væveriet og fra først af havde tænkt sig at faa et Levebrød derved, men grundet paa de skiftende Forhold, hvor Folk gik bort fra at dyrke Hør og holde Faar og helt satte Spinderokken i Krogen, saa slog de fleste unge Væverkarle sig fra Bestillingen og søgte over i andet. Nogle faa blev ved Haandværket, men fik indlagt moderne Hjælpemidler, og kun ganske enkelte fortsatte, som de havde lært det fra de gamle. Imellem disse var *Chri-*

sten Hansen. Fra sin Konfirmation og indtil han næsten var 82 holdt han trofast ved paa samme Vis — traadte Væven med Foden og lod Skytten glide ud og ind mellem Fingrene. Og altid havde han nok at arbejde med. Selv i de sidste Aar havde han fuldt op at bestille, saa da han lagde op, var det ikke paa Grund af Arbejdsløshed, men fordi Kræfterne ikke længere tillod ham at tumle med Væven. Naar man i ca. 65 Aar kan holde ud ved sit Fag, kan det heller ikke være for tidlig at sige Stop!

Christen Hansen er født 20. Januar 1851 i Skørtinge, den By, som han har været knyttet til i hele sit lange Liv. Hans Læretid var 3 Aar med Kost og Logi og Høsten fri. I første Halvaar derefter fik han halv Svendeløn, og som fuldbefaren Svend kunde der foruden Kost og Logi tjenes en Mark om Dagen fra 6 Morgen og til 8—9 Aften!

Da han nedsatte sig som Mester, begyndte han med en meget gammel-dags Væv, men senere købte han en ny og mere praktisk hos en Snekker, der boede paa Rødby Mark og var særlig dygtig til at lave Væve. Prisen var 50 Rigsdaler. Redskaberne til Væven købte Christen Hansen af omrejsende Svenskere, der solgte ferniserede Væverskeer, som var lavet i Sverige og meget udmærkede at arbejde med. I Aarenes Løb har Christen Hansen saa vævet haade Vadmel og Hvergarn, Drejl til Haandklæder og Duge, samt almindeligt Lærred, Buksetøj, Dynevaar o. m. a. Prisen var til at begynde med 6 Skilling for en Alen Lærred, senere steg det til 8 Skilling. Dynevaar var 20 Skilling pr. Alen, og Hvergarn stod til 1 Mark, men kom siden op paa 40 Øre.

Fra de ældste Tider har det været Skik, at Konerne selv bragte deres Spind til Væveren og blev indtil

Garnet var sat paa Væv. De var saa sikre paa, at det hele var taget med og havde tillige en halvhellig Dag ud deraf. Naar Konerne kom længere borte fra, kunde de jo ikke bære alt det tunge Garn, Mændene kørte da for dem og tilbragte ligeledes Dagen i Væverhuset. Boede de tæt ved, hentede de gerne Konerne om Aftenen for dog ogsaa at faa deres Part af Begivenheden. Da der ingen Rimelighed kunde være i, at Væveren skulde føde Bønderne en halv eller hel Dag, som det kunde være at faa Garnet sat paa, medbragte de altid en hel Del forskellige gode Fødevarer af Kage, Sul, Smør, Æg og Fløde og altid i rigelig Mængde, saa der var nok til Væverfamilien med. Væverkonen gav saa et Par Spølkummer Kaffe i Dagens Løb, da Kaffedrikning blev almindelig ude paa Landet. Alt kom derved til at staa i Festsighedens Tegn, og Sammenkomsten fik ogsaa Gildesnavn, idet den nogle Steder blev kaldt for Vævergilder, andre Steder for Snævvergilde. Det sidste hentydede selvfølgelig til, at det kun var et Gilde indenfor et snævert Omraade. For at gøre Garnet glat, og lettere at behandle, skulde det »slettes« med Sigtemel, og det var ogsaa en staaende Regel, at Konerne bragte »Slettemel« med. Naar Garnet var rendt paa Væv, skulde der gerne betales ca. 1 Mark, men disse »Rondepenge« var der nogle, som ikke holdt af at punge ud med, at de maatte saa paa anden Vis lægges paa Vævningen.

Efter at Tøjet var færdigt, tog Væveren Rullen paa Nakken og vandrede hen med det til Ejermanen. Og saa blev der Gilde igen! Som oftest med en Æggekage, Godtøl, nogle Snapse og en »Knægt« eller to! Solglans og Højtid var der over hver en lille Ting, som udefra gled ind i Hverdagslivets Trædemølle.

Igennem de mange Aar har Christen Hansen vævet mangfoldige Alen af forskellig Slags Stof. Til at begynde med var det omtrent udelukkende hjemmesundt Garn, han arbejdede med — og de fleste af de ældre spandt en nydelig Traad — men det sidste Hørgarn, som kom ind, var ikke altid spundet af øvede Hænder, saa meget af det var »Smøger« og voldte Væveren adskillig Besvær.

Sine fleste Kunder har Christen Hansen haft mellem Gaardmændene, men han har ogsaa vævet til flere udenfor Bondestanden. Særlig har han haft megen Søgning fra Herregaardene Christianssæde, Frihedsminde og Skelstofte, og de forskellige Fruer herfra har anbefalet ham til deres forskellige Bekendte rundt om i Landet, saa Tøjer fra hans Væv kom langt udenfor Lolland; bl. a. skaffede Fru Forpagter Aagesen ham megen Vævning af Viskestykker og Haandklæder til en Del Familier i København.

At Christen Hansen har været glad for sit Arbejde, er baade forstaaeligt og prisværdigt, og da han tog Væven ned, har han rimeligvis kunnet gjort nogle af den fynske Damaskvæver Lars Clausens Ord til sine, og hvori det i Digtet »Til min Væv« bl. a. hedder:

Farvel, min gamle Væv, Farvel,
nu kommer Afskedsstunden.
Vi var som Legeme og Sjæl,
saa inderlig forbunden,
og det gør ondt at skilles brat
men her er intet Vilkaar sat. —

Det bedste, jeg har følt og tænkt,
som jeg med Glæde samler
i Mindekrans, det var nedsænkt
imellem dine Skamler. —
Hvad i Forening jeg og du
har virket og har villet —
det vil vi iade ligge nu,
vort sidste »Kort« er spillet —
Farvel min Væv, for sidste Gang,
dig vier jeg min Sang! —

Mikkel Stang, Hasselø.

Hasselø bliver i Valdemar Sejrs Jordebog kaldt for »Halsø«, men de lærde mener, det skyldes en Skrivefejl, saa der i Stedet skulde staa »Haslø« — altsaa omtrent som det udtales i nordfalstersk

Dialekt, medens

»Landets« egne Børn siger »Hasle«. Som altid har kært Barn mange Navne.

Tidligere hørte der ca. 630 Tdr. Land til Hasselø. Ved det falsterske Krongodss Slag 1766 stod Øen med

62 Tdr. Hartkorn og blev da solgt sammen med Bøtø, der kun havde 48½ Td. Hrtk. til en Strandrider Lars Leegaard. Prisen for begge Øerne var 8133 Rigsdaler. Efter hans Død solgtes de til Agent Hincheldecy for 5200 Daler, saa i de Tider kunde der ogsaa temmelig hurtigt komme Prisfald.

Hasselø har været skilt fra det øvrige Falster ved »Hasselø Vig«, og heri laa den lille »Taageholm«. I 1870 blev Vigen inddæmmet af en Kaptajn Clausen, København, og der indvandt derved ca. 600 Tdr. Land. Den ene Dæmning kom fra Øens Sydspids til Væggerløse, den anden fra Nordspidsen til Lindeskoven. Senere er der ogsaa anlagt almindelige

gode Veje baade i Syd og Nord, saa nu kan Hasseløboerne i Lighed med de fleste andre Falstringer let komme fra og til deres By.

I forrige Tider var det mere besværligt. De saakaldte Veje over Nøret var ikke altid fremkommelige, og skulde de gamle Hasselører f. Eks. en Tur til Nykøbing, valgte de gerne at sejle, da de ikke var sikre paa Vejen over Landjorden. Laa den end nogenlunde skikkelig hen ved Udturen, kunde den godt staa under Vand til Hjemturen. — Om disse besværlige Ture fra og til Hasselø i gamle Dage kan Mikkel Stang tale med af Erfaring. Indfødt Hasselør som han er, har han fra sin Barndom og Ungdom været med til at tage mangen en Tørn for at komme frem og hjem. Og mangfoldige Gange har han befaret Vejene baade til Lands og til Vands, idet han allerede som Dreng kom til at følge sin Fader og Farbroder, naar de drog til Markeder rundt om paa Falster og Lolland for at sælge Rødder og Løg. Fra langt tilbage i Tiden har Hasselø jo været bekendt for sine udmærkede Havesager, og selve Øen har gennem Aarene staaet for Nykøbing paa samme Vis som Amager for København. Enkedronning Sophie, der indkaldte de indvandrede Høllændere fra Amager til Hasselø, vidste ogsaa nok her, hvad hun gjorde, og det har paa forskellig Vis tjent Falster til Gavn, at der paa et forholdsvis tidligt Tidspunkt kom Folk hertil som forstod sig paa Havebrug. Takket være de gamle dygtige Hasselører er Falstringer og Høllændere blevet forsynet med flere Køkkenurter end det ellers var Skik i de øvrige Landsdele. Særlig var det Gulerødder, Rødløg og Peberrod, som blev dyrket paa Hasselø og solgt paa Markederne. Mikkel Stang fortæller herom, at naar de skulde ud til de lollandske Købstæ-

der, sejlede de over Sundet til Prier-skov. Sejladsen foregik i et Slags ejendommelige Baade, de saakaldte »Eger«, der er udhulet af en eneste Bøgestamme. Arbejdet med at udhule disse Baade var meget besværligt, og naar en Ege var færdig, blev der i gamle Dage holdt »Hulegilder«. Egerne skulde ligge et Par Aar under Vand, inden de var tjenlige til at tage i Brug. Var de ikke vanddruknede nok, vilde de slaa Revner. Naar et Køretøj skulde sættes over Sundet med den Slags Fartøjer, bandtes der to Eger sammen, og Hestene stod saa med Forbenene i den ene Ege og Bagbenene i den anden. Vognene maatte altid skilles ad under Transporten for saa ved Landingsstedet at stilles sammen og læsses med de forskellige Sække, hvorefter Køreturen ad de daarlige Veje kunde begynde. Gjaldt Rejsen f. Eks. Nakskov, var man ude paa en Tredagesfart. Selvfølgelig var det en Oplevelse baade for ældre og yngre at foretage saadan en Udflugt i de Tider, hvor de fleste ikke kom stort længere end Gildeslavet strakte, men alligevel kunde det ogsaa være noget af en blandet Fornøjelse at sidde paa en stiv Vogn saa mange Timer i Træk, særlig naar det var Storm og Slud. . . . For hvad Klæder havde man vel den Gang, siger Mikkel Stang. Paa Henturen til Nakskov overnattede de altid paa en Gaard i Hellinge. Morgenen efter fortsattes ind til Nakskov og gik her i Lag med Tovvehandelen. Mad havde de med hjemmefra til alle Dagene, men en Flaske Hvidtøl købte de paa Stedet, hvor de spiste. Hestene stod og fodrede ved Vognen, og Trediedagen rullede de saa hjemad.

Mikkel Stang, der er født 12. September 1852 paa den samme Gaard, som han endnu beboer, har ogsaa meget andet at berette fra det lille Hasselø, som han kender ud og ind.

Her har altid været et godt Sammenhold, og endnu har man bevaret det gamle Oldermændslav, men selvfølgelig hører der ikke saa meget ind derunder som i forrige Tider. Et Stykke Fællesskab er ligeledes tilbage, idet Bymændene ejer den lille Kalvø som Fællesgræsning. Øen har aldrig været udskiftet, men hver Ejer sender om Sommeren et bestemt Antal Ungkreaturer derover, og hele den samlede Flok græsser saa sammen i skøn Endrægtighed. Sejlturen over til Øen tager ca. 10—15 Min. Hasselø har fra gammel Tid haft Skole og Smedie; derimod har der ikke været nogen Høker. Købmænds varer hentedes mest i Nykøbing, indtil Brugsforeningen kom. Brandsprøjte har man heller aldrig haft og omtrent ikke haft Brug derfor. I mere end Mands Minde har der aldrig været en Gaardbrand, og mens Mikkel Stang kan huske, er der kun brændt 2 Huse. Stod alle Byer med saa lav en Brandprocent, kunde Brandkontingentet nok sættes bety-

deligt ned.

I Mikkel Stangs Ungdom samledes Øens unge Bønderbørn og Tjenestefolk i et Lag til forskellige Gilder og Sammenkomster i Gaardene, hvor de morede sig med Leg og Dans. Musikanter havde de fra Væggerløse, han fik 9 Mark for at spille en hel Nat. Der var her som paa alle andre Omraader bedre Køb før end nu. Med Undtagelse af Soldatertiden har Mikkel Stang altid opholdt sig paa Hasselø. Sin Værnepligt aftjente han som Garder og fik her 9 Mark og et Brød hver 5. Dag, hvilket var 4 Skilling mere om Dagen end ved de andre Vaabenarter. Et Par gamle Portrætter viser ham saa flot som nogen Nutidsgarder, og paa et andet Billede ses han i den typiske sydfalsterske Nationaldragt. Mikkel Stangs høje, ranke Skikkelse har passet ind saavel i Kongens Klæder om i de overleverede Dragter fra de indvandrede Hollændere, der har været med til at præge det lille Hasselø helt op til vore Dage —.

Rasmus Poulsen, Taars.

Afladshandlen har jo ogsaa floureret herhjemme, men det er kun meget faa Landsby-Afladsbreve, som er bevarede. Til Taars blev der saaledes uddelt Aflad 1119 for at samle Penge ind til Kirken, og 1362 fik alle, som gav en Gave til samme Kirke, Syndsforladelse i 40 Dage. 1417 vankede der atter Aflad for at være med til at skaffe et nyt Alter. Sidste Gang, der høres om Aflad til Beboerne i Taars, stammer fra 1502, og flere af disse Afladsbreve findes endnu paa Orebygaard Menigheden i Taars har ogsaa en anden sjælden Erindring fra ældgammel Tid, nemlig et Par meget værdifulde Alterlysestager, som er lavet af en særegen Blanding af Messing og Køb-

ber, saa de ligner Guld. Stagerne er 1657 skænket af Kalø, Killerup og en lille senere nedlagt By Tuderød, eller Tuderup, der da stod med 4 Gaarde. Under Svenskekrigen forlangte de fremmede Krigsfolk, at Præsten Hans Madsen skulde udlevere Stagerne, og da han ikke vilde, pinte de ham til Døde. Hans Ligsten findes i Kirkens Kapel.

Selve Taars har tidligere hørt ind under Orebygaard. I *Rasmus Poulsens* Barndom var der 20 Gaarde i Byen, og hans Fader maatte sammen med de øvrige Bønder gøre Hoveriarbejde for Herskabet. Dette ophørte 1840, og hver Bonde skulde saa i Stedet svare 17 Rigsdaler om

Aaret. Alle Gaardene var omtrent lige store. Til Rasmus Poulsens Fødegård hørte 40 Tdr. Land, og heraf skulde i Fæste betales ca. 100 Rigsdaler til Maj og November. I 1876 købte Rasmus Poulsen Gaarden af den »gamle Ekselence« Rosenørn-Lehn, der her som fra mange andre Sider roses meget for sin rolige og retsindige Færd.

Rasmus Poulsen er født 19. Oktober 1840 paa den samme Gaard, hvor han endnu bor. Forøvrigt har han og hans Fader været Eneejere af den i over 100 Aar. I 1926 holdt han 50 Aars Jubilæum som Gaardmand; 3 Aar efter lod han en Søn overtage den gamle Fædrenegaard, men han kan stadig hjælpe til med et og andet.

Fra sit lange Liv husker Rasmus Poulsen mangt og meget om Forhold, der er vidt forskellige fra dem, vi kender nu til Dags. Saaledes havde Byen et Stykke Fællesgræsning, hvis Hegn Oldermændene skulde syne og holde Øje med var i Orden. Om Sommeren var det en fast Regel, at Bønderne hver Søndag Morgen Kl. 7 mødte ved Byens »Malkebænk« for at høre, om der var noget i Vejen med Hegn eller lignende, som der skulde gives Ordre om. Naar den fornødne Besked var givet, skiltes de igen, og ved disse Søndagsmorgen-Stævner blev der intet nyt; derimod blev der stukket adskillige Dramme under Vesten, naar der »klaredes Stok«.

Stokken var Bykæppen, som sammen med Byhornet opbevaredes hos Oldermændene. Udeblev nogen af Bymændene fra de tilsagte Stævner eller Møder, skar Oldermændene en »Skovre« for ham i Kæppen, og ved bestemte Lejligheder blev saa Stokken klaret — eftersat —. For hvert Mærke maatte der gives en Bøde, som gerne gik til drikkelige Varer. Naar Græsset paa Fællesstykket be-

gyndte at slippe op, saa Kreaturerne var mere urolige, maatte forøvrigt Gaardmændene 2 og 2 skiftes til at vogte hver en Nat og en Dag. Paa den Maade sparede de en fast Vogter eller Hyrde, som ellers var almindelig mange Steder.

Med Hensyn til Malkebænke fandtes der en i selve Byen og var dens faste Samlingsplads, medens enkelte andre Bænke var anbragt hist og her paa Vejen ud til Fællesgræsningen. Disse Malkebænke var dannet af Jord og Græstørv med Pileris om og meget galant lavet for at Malkepigerne her kunde hvile sig, naar de vandrede den lange Vej til Malkning med Malkekanderne paa Hovedet. Ved Pinsedagstider mødte Karlene en Eftermiddag op med et bestemt Antal Kæppe for at udbedre Malkebænkene. Efter endt Arbejde gik de hjem for at sysle til Aften for saa senere at samles til Dans i en af Byens Gaarde. Det var en af Fællesskabets lyse Sider, som her kaldtes frem.

Som alle andre Steder maatte Oldermændene tude paa Gade, naar Mændene skulde samles til et eller andet, og det gamle Byhorn findes endnu hos Brandfogden. Da Fællesgræsningen deltes, hørte Taars Bymænd op med at vælge Oldermænd, saa et Stykke af Byens Historie var dermed ude.

Af andre Ting fortæller Rasmus Poulsen ogsaa, at Faderen i sin Tid havde en gammel Nationaldragt bestaaende af gule Hjorteskins Knæbukser, hvid Sidtrøje og høj Uldhat. Det hele har han for flere Aar siden skænket til Mariibo Museum. I Faderens Tid havde de ogsaa haft Svin paa Skov, saa da kunde de glæde sig ved Oldenflæsket. For Oldensvin var der adskillige strenge Regler og i en gammel Forordning hedder det, at Gaardmændene maa sende visse Svin paa Olden, men før

de jages i Skovene skal de »indbrændes« med et Mærke, og hvis en Mand sender flere Svin til Skovs, end han har Ret til, skal han betale en Bøde til de andre Bymænd. Bøden var ikke lille, helt op til 3 Rigsdaler for et »fuldt« Svin. Til et fuldt Svin regnes en 3 Aar gammel Gris, 3, som er 2 Aar staar som 2 fulde, og 2 paa et Aar som et fuldt; mindre Grise heregnes efter deres Størrelse. Igenem disse Vedtægter og Bestemmelser faar man et lille Begreb om Datidens Svinebesætninger og Maade at drive Svin op paa, og ingen kan undre sig over om Sullet var lidt sejgt, naar et Svin skulde være sine 3—4 Aar, før det stod som »fuldt« — altsaa var slagteljently. Havde vi den Slags Bacon at byde Englænderne nu, vilde de

vist rynke slemt paa Næsen heraf, og selv vilde vi nok heller ikke interessere os ret meget derfor. — I Rasmus Poulsens Barndom var man dog gaaet ned til, at Slagtesvin kun skulde være 1—1½ Aar; de kunde da møde op med 20—22 Pund Flomme.

Om Vejene fortæller han, at Taars Bymænd tidligere havde hver deres Vejstykke at vedligeholde; disse laa gerne paa 3 forskellige Steder, og hver Mand skulde saa sørge for Grusning, »Slufning« og hvad andet der kunde være. At det hele blev meget mangelfuldt, siger sig selv, og i Rasmus Poulsens lange Liv er der foregaaet stor Forandring, ikke mindst paa Svineavl og Vejforbedring.

Margrethe Hansen, Grimstrup.

Grimstrup er kun en lille By med tre Gaarde og nogle faa Huse, men gamle *Margrethe Hansen*, som har levet her i ca. 50 Aar, erklærer, at der er ingen andre Byer, som kan maale sig med den. I sit lange Liv har hun opholdt sig flere andre Steder, men intet er hun knyttet til som Grimstrup. Her boede hun sammen med Mand og Børn i de mange Aar og har herfra de bedste Minder fra den Tid, da hun var rask og stærk og kunde virke for Hjemmet. Og særlig skönt var der, naar i de stille Sommeraftener Musikken fra Lysemoseskoven lød over Søen. Den Musik kan Margrethe Hansen ikke glemme. De festlige Toner bragte

som en Hilsen fra den glade Verden, og mange Erindringer fra Barndoms- og Ungdomstiden kaldtes derved til Live. Selv har hun altid haft en god Sangstemme og elsket Musik, derfor blev Lysemose-Musiken ogsaa mere for hende end for saa mange andre af Omegnens Beboere.

Men hvor dejligt der end var i Grimstrup, saa har det dog her som i de fleste andre Byer spøget lidt om Natten i gamle Dage, og ved en af Gaardene kunde der mødes »noget underligt noget«, som ikke var til at forklare. Ligeledes fortælles der flere Sagn, bl. a. om en Kong Høj, der tidligere skulde have regeret her. All dette tiltrods var der alligevel intet at frygte ved at færdes paa Vejene. Grimstrup var og blev et fredeligt og herligt Sted.

Margrethe Hansens Barndomshjem laa i Øster Ulslev, hvor Faderen var Arbejdsmand og gik som Pundtærsker paa Egholm. Da hun

kom i Skole hos en Lærer, der hed Knudsen, blev hun ligesom de øvrige Smaa børn i mindste Klasse bevæbnet med en stor Pegestok paa ca. en halv Alens Længde og stillet hen foran den sorte Tavle for der at lære at læse. Læsning og Sang gik det altid godt med, og hun blev flere Gange flyttet op for Sang; derimod kneb det mere med Regning. Af Fornøjelser var der det aarlige Skolebal. Det kostede 8 Skilling, og Degnen gav saa Kaffe til alle Børnene.

Som andre Husfolks Børn i de Tider maatte Margrethe Hansen tidlig ud at tjene. Det første Aar efter Konfirmationen var Lønnen 8 Rigsdaler, andet 10, tredje 12, og i den sidste Tjeneste, hun havde, naaede hun op til 28 Rigsdaler om Aaret. I hele sin Tjenestetid blev hun aldrig »sagt op«, saa det vidner om, at Husbondsfolkene har sat Pris paa hende, og f. Eks. var hun da ogsaa Mand for at kunne malke 22 Køer om Dagen. Fra sin Ungdom fortæller hun om, hvordan de unge Piger og Karle samledes paa Gaden de hellige Aftener og spadserede syngende frem og tilbage. Mest var det Julius Strandbergs Skillingsviser, som de sang; de fleste meget rørende og kærlighedsfulde. Ved 10—11 Tiden skiltes Flokken, og hver gik til sit, veltilfredse og glade over det fornøjelige og billige Samvær.

I Julen havde de Juleleg i en af Gaardene, og der blev da delt »Nyt-aarsgaver« ud til Pigerne. Gaven var en af de unge Karle, og som Regel var man saa hensynsfuld at sætte dem sammen, som havde et godt Øje til hinanden! Margrethe Hansen havde da ogsaa faaet sin senere Mand i »Nyt-aarsgave«. Pigerne skulde saa altid give sin Gave, et Tørklæde fuld af Nøder og Æbler. Karlene gav ikke noget igen straks, men siden skulde de holde Gilde i Fastelavnen. Der blev da ogsaa

slaaet Katten af Tønden. Til Gen-gæld maatte Pigerne betale et Paa-skegilde, saa helt gratis kom de ikke til deres Nytaarsgaver. Gilderne kostede dog kun et Par Mark for hver, saa store Summer skulde der ikke ofres, men der var heller ikke store Kapitaler at tage af. Ved disse Ungdomsgilder vankede der stuvede Kartofler og Flæsk samt Kaffe og Puns, hvad der baade fyldte og gav Humør.

Efter sit Giftermaal kom Margrethe Hansen til at bo i Grimstrup. Manden var Entreprenør og udførte forskelligt Digearbejde rundt omkring. Han døde for 12 Aar siden og Margrethe Hansen flyttede senere op paa Hunseby Alderdomshjem, hvor hun altid kaldes for Bedstemor. Hun er født 20. Maj 1843 og har altsaa passeret de 90. Paa Højtidsdagen blev medfølgende Billede taget, og hun sidder her med en stor Fødsels-dagsbuket i Haanden.

Grunden til Hunseby Alderdomshjem er lagt allerede i 1715, idet en af Knuthenborgs tidligere Fruer, Søster Lerche, da lod opføre et Hospital der i Byen. Det fik Navnet »Søster Lerches Minde« og skulde give Husly for 8 fattige Kvinder — med 2 og 2 sammen i hver Stue. Søster Lerches Fader hed Cornelius Lerche og ejede Knuthenborg, som den Gang kaldtes for »Aamarke«, hvilket antages at skulle betyde »Asernes Mark«. Ved Faderens Døds arvede og dels købte Søster Lerche Gaarden sammen med sin Mand, Geheimeraad Eggert Christopher Knuth. Som Enke oprettede hun senere Grevskabet Knuthenborg, og der skrives om hende, at hun var en meget udmærket Dame, om hvis fornøftige Husførelse, Gavnildhed og Gudsfrygt der kunde holdes store Lovtaler.

Det gamle Hospital nedbrændte 1905. Den dalevende Grev Eggert

Christopher Knuth lod Stammoderens Fribolig opføre paany, og flere ældre Kvinder har her tibragt deres sidste Aar. I 1926 byggedes det nuværende Alderdomshjem, og Hospitalet indlemmedes heri som vestre Fløj. Et Par Vægtavler i Forstuen fortæller herom, og over Indgangen staar »Søster Lerches Minde«, saa den dygtige og gavmilde Frues Navn lever videre iblandt Hunseby Be-

boere, ligesom hendes Gerning stadig fortsættes til Hjælp og Støtte for Sognets gamle og svagelige Mennesker.

Et godt Værk er her begyndt for de mange Aar siden, og med lidt Omdrejning kan der vel siges »At alle gode Tanker de kan slet ikke dø før endnu bedre Tanker er spiret frem af deres Skød«.

Mads Koch, Vesterborg.

I Kong Valdemars Jordebog nævnes »den vestre Borg« paa Lolland, og deraf udledes saa Navnet »Vesterborg«. Fra langt tilbage i Tiden omtales selve Vesterborg Sogn som et af de smukkeste paa

Øen, og de fleste Vesterborgere hævder stadig, at Partiet omkring Søen er noget af det skønneste i Landet. Et Stykke øst for Kirken har tidligere Herresædet Søgaard ligget, men det er forlængst sunket i Grus, og dets Jorder og Skove lagt ind under Skelstofte og Pederstrup. Om Pederstrup hedder det forøvrigt, at Gaarden har faaet sit Navn efter en nedlagt Landsby Pedersthorp, og Byen er »ædt« af Godset. Pederstrup hørte fra først af til Halsted Kloster, men fik siden kongelige Ejere, idet baade Valdemar Atterdag, Dronning Margrethe og Erik af Pommern har haft det i Besiddelse. Senere har det bl. a. tilhørt Slægterne Grim og Venstremand. Den udvalgte Prins Christians Gemalinde Magdalene Sibylle skal ligeledes have haft Haand og Halsret derover

og en Gang givet det i Faddergave til et Barn af en Stiftamtmand. Endelig havnede det 1725 hos Grev C. D. Reventlow, der indlemmede det i Grevskabet Christianssæde. De to lollandske Herresæders Navne er siden for steds knyttet til den store Statsministers, og Vesterborg kan med Rette føle sig stolt ved Tanken om, at indenfor dets Grænser har en af Danmarks ædleste og bedste Mænd levet og virket.

Et andet godt Navn er ogsaa knyttet til Vesterborg, nemlig Biskop Boiesens. Igennem hele sin Virksomhed og Oprettelsen af sit Seminarium har han ligeledes gjort Vesterborg kendt langt ud over Sognets Grænser, og nu i de senere Aar har Lærer Svend Jørgensen med sit lille Skuespil »Guldkorset« opfrisket Mindet om den gamle Biskops fortjenstfulde Gerning for hele det danske Skolevæsen.

I et af Vesterborgs Huse har Mads Koch levet i mere end Halvdelen af sit lange Liv. Han er født 4. Juni 1851 i Hellinge, hvor Faderen havde en Fæstegaard under Jullinge. Begge Forældrene døde, medens han var Barn, og han fik baade Stedfader og Stedmoder. Disse flyttede senere til Højfjelde og havde ogsaa der en Jullinge-Gaard i Fæste. Mads Koch opholdt sig hjemme

hos dem indtil sit Giftermaal, og Stedforældrenes Børn — bl. a. de to kendte Brødre, Peter Kaa i Nr. Ørsløv og Bernh. Kaa, Højfjelde — blev som hans Søkende. Senere giftede han sig med sin Stedfaders Søster, saa Slægtskabet blev lidt indviklet. Højfjelde bestod tidligere kun af 5 Gaarde og et Hus. Bønderne kørte mest til Smedie i Hellinge og til Mølle i Halsted. Købmandsvarer fik de i Naskov, men det var kun lidt, som blev købt, og en Tur derud var en hel Begivenhed. En Gaardmand kunde da godt køre til Købstaden i en Mergelkasse, og flere af de gamle sled udelukkende Faareskindstøj — Bukser, Vest og Pels — om Vinteren, saa her var ingen Flothed til Stede. Børnene maatte til Halsted Skole. Ved Skolegangens Begyndelse betaltes 3 Mark i Indskrivningspenge til Degnen for hvert Barn. I Konfirmationsoffer gav Bønderbørn gerne 1 Rigsdaler til Præsten og 3 Mark til Degnen. Højtidsopret fra Gaardene var almindeligvis 2 Mark til hver baade Jul, Paaske og Pinse. Nogle delte dog de skyldige 4 Mark saaledes at Præsten fik mest, fordi han var højest paa Straa, medens andre fandt, at Degnen havde den største Ulejlighed med Børnene, og derfor burde han have Broderparten.

Foruden forskellig Fourage skulde der ogsaa leveres baade »Præste- og Degnemælk«. Selvfølgelig stillede de med den om Sommeren. Om Vinteren var de fri for at give større Portioner væk, da de som oftest knap nok havde noget til sig selv. Mælken kom Byvis ind. Hverken i Præstegaarden eller hos Degnen kunde de tage den pligtige Mælk fra hele Pastoratet eller Skoledistriktet paa en Gang, derfor tilsagdes en By ad Gangen. Mælken hældtes sammen i et Kar, Dejgtrug eller en Balje, som det nu kunde falde,

og nogle Dage senere havde saa de respektive Præste- og Degnemadamer travlt med at kerne Smør og lave Ost. Det var jo en Part af Lønnen, som her skulde tages Vare paa.

Præsten hed Wegener og var en meget god Mand imod Smaafolk; for det meste fødte han alle i Fattighuset. Sognets Fattighus laa i Halsted, og til Lemmerne var ret ordentlig Stueplads, men de maatte være 2-3 Familier om et Køkken, hvilket voldte mange Ubehageligheder, da Køkkerne ikke altid kunde forliges om Skorstensarnen. Fra Gaardene skulde der leveres Fattigkorn, og Beboerne fik ogsaa lidt Brændsel af Sognet, men for mange af de gamle kneb det haardt at faa det hugget i Stykker, da det ofte var knudret og sejgt.

Som Højfjelde kun var lille, var Gildeslavene heller ikke store. En Gang imellem holdtes dog et Ungdomsgilde sammen med Meltofterne, der ligeledes var en mindre Flok. Med de unge i Halsted havde man derimod aldrig noget tilfælles. Mest morede man sig indenfor sin egen lille Kreds, og hvert Aar var der Julegilde paa en af Gaardene. Ingen tog Betaling herfor, saa Højfjelderne havde altid en billig Julefornejelse.

I Fæste for Mads Kochs Hjemgaard skulde der aarlig svares 5 Tdr. Havre, 10 Tdr. Hvede og 20 Tdr. Byg til Jullinge. Kornet leveredes ved Juletider. Nogle Gange blev det maalt efter, men som Regel de de det, som det kom. Fæsterne skulde ikke gaa til Hove, men som en Slags Afløsning maatte de give 2 Høns, en Snes Æg, 1 Gaas og et Lam. Høns og Æg mødte de med om Sommeren, Gaas og Lam om Efteraaret. Lammene var altid af de magreste og mindste, og Gaas og Høns af de ældste og sejgeste, saa der kunde nok være lidt at udsætte paa Leveringen.

I Jullinge Skovene afholdtes flere store Klapjagter, og Mads Koch har ogsaa været med som Klapper. De mødte da om Morgenen og holdt ud til Aften. Betalingen var en Mark om Dagen paa egen Kost. En Del Aar har han arbejdet under Sukkerfabriken i Vesterborg og faaet 16 Øre i Timen, saa han har hverken her eller der behovet at regne med den store Tabel; men han be-

klager sig ikke derover. En gammel Benskade har i den sidste Tid taget saa stærkt Overhaand hos ham, saa han nu maa krybe paa sine Knæ, naar han vil fra et Sted til et andet. Det er en streng Lod at blive til Del, men stille og resigneret fortæller han derom og er glad for de Lysstraaler, der falder ind over hans Vej.

Lise Rasmussen, Ullerslev.

Fra langt tilbage i Tiden — ja maaske omtrent saalænge Verden har staaet — har de unge ude paa Landet gaaet sammen i Gaardene og møret sig der med Leg og Dans De forskellige Egne har her som ved alt andet haft forskellige Skikke, Former og Navne for disse Sammenkomster, men fælles for dem alle er, at de ved Ungdomsgilderne har faaet god Mad og Drikke og Æret paa med alskens Morskab. Paa en Del af Lolland og særlig den vestlige har man haft de efter forrige Tidens Forhold meget fine og meget kostbare »Dameballer«. De varede i 2 Dage paa Rad og kostede almindeligvis 5 Rd. for Parret. Det var maalt med gamle Dages Pengeforhold og Lønninger en hel Kapital, og naar man kender lidt til andre Egnes Ungdomsgilder, hvor det kunde gaa løs for et Par Mark eller tre og sommetider mindre end det, saa bliver man i første Omgang næsten ganske »paf«, naar man hører, at der i et Ungdomslag er strøet ud med Femdalersedler. Men paa den anden Side maa man

indrømme, at efter alt det, der vankede, og efter den Længde. Gilderne havde, kunde 5 Daler slet ikke være for meget. Tværtimod. Der kan endda siges, det i og for sig var meget billigt, men det er bare selve Udgiftsposten, som imponerer. 5 Rigsdaler til et Ungdomsgilde — 24 Skilling a 2 Mark for et Pund Smør — 20—25 Daler i Halvaarsløn til en fuldbefaren Kar — 8—10 Daler for et helt Aar til en nykonfirmeret Pige — 24 Skilling a 2 Mark i Daghyre til en Arbejdsmand — og igen 5 Daler pr. Par til et Dameball! Det lyder hartad som noget af et Eventyr, og jeg maa indrømme, at her paa dette Omraade slaar Vestlollændere fuldstændig de gamle Nordfalstringer sønder og sammen. Igennem en længere Aarrække har jeg nu arbejdet med forrige Tidens Skikke og Levevis og om de forskellige Priser paa dette og hint, men et almindeligt 5 Rigsdalers Ungdomsgilde fra de Dage, har jeg ikke stødt paa herhjemme paa Falster. Her er det absolut Lolland, som sætter Rekorden Ære den, som æres bør!

Lise Rasmussen, der er født 17. August 1847, har været med til adskillige af disse lollandske Dameballer. Som nævnt strakte de sig altid over 2 Dage og holdtes som Regel Fredag og Lørdag. Første Dag mødte de

Klokken 2 om Eftermiddagen for at drikke Kaffe, hvorefter de tog fat paa Dansen. Der var 2 og somme-tider 3 Musikere, saa det var selvfølgelig ogsaa meget finere og større end hvor der kun sad en enlig Musikanter og gned paa en Fiol. Med Dansen, Spisen og Drikken svandt saa Dagen og Natten hen indtil Lørdag Morgen, da vaskede Deltagerne sig og tog andet Tøj paa — i hvert Fald skiftede de unge Piger altid Kjole — og fortsatte saa videre til om Aftenen Klokken 8. De drog saa hjem for at hvile sig ud efter de ca. 30 Timers Strabadser, og i Grunden var det meget praktisk, at der nu var en Søndag til at sove i og hente nye Kræfter til de kommende Hverdages Slid. Traktementet til Dameballerne bestod af Steg, stuvede Kartofler og Flæsk, skaaret Smørrebrød med dertilhørende Øl og Brændevin samt Kæffe og Puns. Nogle Steder fik de ogsaa Vin, saa man kan godt forstaa, at Værten ikke kunde have mindre end 5 Rigsdaler for al Udgift og Ulejlighed. — For de unge omsværmede Piger — naturligvis mest Gaardmandsdøtrene — var det en herlig Tid med disse Dameballer. Her skulde de intet betale, men have hele Fornøjelsen gratis, og nogle af dem, der var rigtig i Vælten, kunde blive inviteret med til flere forskellige Baller i Omegnen. Karlene bad jo dem med, som deres Hu mest stod til. De unge Piger skulde helst møde med 2 forskellige Kjoler til hvert Bal og des finere, de kunde blive, des bedre var det naturligvis. Jo, jo, den Gang var der ogsaa Piger til, og den ene vilde da ligesaa vel som nu hellere end gerne overgaa den anden! I den Henseende kan de gamle ikke lade de unge noget høre. Verden er i en vis Forstand ikke stort anderledes end den før har været.

De unge i Ullerslev havde ogsaa

andre Gilder. Disse blev kaldt for »Musik« og her fik de kun Kaffe og Puns og en enkelt Gang et Stykke skaaret Smørrebrød. Mødetiden var Klokken 7 om Aftenen, og der holdtes ud til 2—3 om Natten. Hvis Folkene i Gaarden, hvor »Musiken« holdtes, selv lige havde haft et Gilde, tog de intet for de unges Sammenkomst, men var det et bestilt Ungdomsgilde, maatte der betales. Dameballerne holdtes altid efter Jul og begyndte forøvrigt at gaa af Mode hen i 80; de sidste varede heller kun en Dag.

Lise Rasmussens Fødeby er Ullerslev, men hun kom senere til Ullerslev hos sin Mormoder og fik ogsaa her selv sit eget Hjem. I Mormoderens Gaard herskede den Jule-skik, at der bagtes nogle store Fladkager, som blev skaaret ud i »Brændevinsstykker« og givet til Tjenestefolkene. Ligeledes fik de hver et Stykke Søsterkage, nogle Æbleskiver samt et Stykke Flæsk. Denne Fødevare-Julegave kaldtes for »Almisse«. Naar der kom fremmede, blev de straks efter Ankomsten budt Tvækaker og Kanelkager med Syltetøj.

Lise Rasmussens Mand var Væver og Musiker, to Professioner, som igennem tre Led er dyrket af Familiens mandlige Medlemmer. Manden vævede ogsaa til adskillige udenfor Bondestanden, bl. a. til Pastor Wegner, Halsted Præsten brugte meget Snus, og Fruen vilde derfor ogsaa have hjemmenvævede Lommetørklæder til ham, da disse var gode at »putte Snusehornet« i.

Fra gammel Tid var det i Ullerslev som alle andre Steder Skik, at Bønderkonerne selv kom med deres Garn, naar det skulde sættes paa Væv, og da de blev der det meste af Dagen, havde de altid nogle Fødevarer med — Smør, Sul og Kage. Denne Vævermad hed her »Møve«.

Som Musiker spillede Lise Rasmussens Mand bl. a. til de store

Fugleskydninger i Nakskov; disse varede i 3 Dage og blev holdt Fredag, Lørdag og Søndag. De gamle Vestlollændere har vist at kunne

holde ud baade til Sommerens Forlystelser som til Vinterens Dameballer.

Rasmus Rysse, Højet.

Forsommeren i Aar har været tør, og man har hist og her hørt, at der skulde spares paa Vandet, men uogen egentlig Vandmangel har der dog ikke været Tale om.

Takket være de mange gode dy-

be Brønde og store Vandværker, som findes rundt om, kommer man heldigvis nutildags ikke saa let til at mangle Vand, selv om der indtræffer en Tørkeperiode. Værre var det i gamle Dage. Med de usle Vandsteder og faa Brønde, som da fandtes, kunde der snart løbes tør, hvis Himlens Sluser en Tid holdtes lukkede, og ad forskellige Veje maatte man saa med stort Besvær se at skaffe det nødtørftige Vand til Folk og Fæ. Rasmus Rysse fortæller bl. a. herom, at i Slutningen af Halvtredserne havde Sydfalster en 3aarig Tørkeperiode. 1858 var det værste Aar, og Højet og Radbjerg Bymænd besluttede da at fylde Højet »Gadestøvl« med Vand fra Bøtø Nor. Slinger til at lede Vandet frem med, kendtes ikke, men i en lang Række fra Noret og op til Byen stod 2 og 2 Mænd sammen ved en Rende og øste med Skuffer det dyrebare Vand ind i Gadekæret. Det var en saare primitiv og besværlig Vandledning, men de gamle, som i fuldt Maal var vant til at æde deres Brød i deres Ansigts Sved, var ogsaa Mænd for igennem deres Hænders

Slid næsten som at bære Vandet frem i en Sigle. Da Maalet var naaet, jagede Radbjergerne deres Kreaturer til Vands i Højet. Sligt skulde nu prøves. Baade Mennesker og Dyr skulde sikkert staa paa Tørstedødens Rand før de gik i Lag med noget lignende.

Rasmus Rysse er født 9. Oktober 1852 i Højet. Med Undtagesle af de Maaneder, han laa inde paa »Prøvestenen« som Fæstningskonstabel har han stadig opholdt sig paa sin Fødegaard og véd god Besked om sin lille Hjemby baade i Fortid og Nutid. Højet har kun haft 5 Gaarde, saa der var ikke meget at ordne ved Udskiftningen, men de to af dem blev dog flyttet ud. Bylavet var selvfølgelig heller kun lille, men fra Begyndelsen fulgtes alle de gamle Regler med Oldermænd, Byhorn, tude paa Gade og alt, hvad dertil hørte. Naar Mændene skulde samles til et eller andet Møde, kunde de dog nøjes med at blæse et Sted midt i Byen; i de fleste andre Byer maatte de gerne give Signal tre Steder »baade for og bag og midt i«. De fire af Højet Bymænd tudede altid i det alminelige Gadehorn, men naar det var Karen Toksværds Faders Tur, blæste han i Klarinet. Oldermændene var tillige Snefoged, men Oldermændsinstitutionen blev allerede ophævet i Slutningen af Firserne, saa her er man forholdsvis tidlig gledet fra det gamle. Som før omtalt staar en anden af Væggerløses Sognehver helt anderledes, idet f. Eks. Hasselø endnu har sit Oldermændslav. Man kan heraf se, hvor forskellig en og samme Egn kan

stille sig overfor gammelt og nyt.

I de første Brandsynstider gik alle 5 Bønder i samlet Flok rundt for at syne Skorstene og fik en hel Dag ud af det. Senere nøjedes de med at sende 3 Mand af Sted. og disse kunde saa gøre det færdigt paa en halv Dag.

Nogen Bysmedie har man ikke haft i Højet. Byens Samlingsplads blev derfor ved Gadebrønden; derimod har der ret tidlig været Høkerhandel. Den første Høker hed Lyngholm. En af hans Sønnedøtre er den kendte Fru Signe Bjørner, København. Fra ældre Tid har Højet haft Skole, og Børnene fra Radbjerg og Marrebæk gik da hertil, medens Bruserup-Børnene maatte til Staureby. Væggerløse Kommune betalte herfor en lille Afgift til Gedesby. I 1883 nedlagdes Højet Skole og en ny byggedes i Marrebæk, saa nu har de to Byers Skolebørn byttet Roller med Hensyn til at have kort og lang Skolevej.

Rasmus Rysse hørte til det sidste Hold, som gik til Konfirmationsforberedelse i den gamle Væggerløse Præstegaard, der var en meget lille og daarlig Bygning. Det meste af den blev revet ned, da den nye Præstegaard var bygget. Resterne brugtes som et Slags Forsamlingshus, der kaldtes Østergaards Sal, og her holdt de unge saa deres Gilder. Tidligere havde de ellers haft Leg og Dans i Byens Gaarde. Af Ungdomsgilder holdtes der flere forskellige. Et kom straks efter Høst og hed »Tidselgildet«, senere var der »Pigegilde« og »Julegilde«, og i Fastelavnen slog de to Gange Gækken løs. Desuden blev der 2. Paaskedag holdt et Paaskegilde, hvor haade unge og gamle var med. De havde da en Fællesspisning, medens man til de almindelige Ungdomsgilder klarede sig med Kaffe og Puns. Om Sommeren tog man sommetider

en Udflugt til Flatø — altsammen Fornøjelser, hvor man morede sig for smaa Penge.

Rasmus Rysse fortæller ligeledes om, hvordan Bønderne i hans Barndom maatte ud for at lave Veje. Meget Arbejde kunde der blive, men Resultatet var langtfra godt. For at faa lidt Sol og Luft ind over de opkørte Vejbaner paabød en gammel Forordning, at Poppel Pile ved offentlige Veje kun maatte have 4 Aars »Sty«, medens danske Pile maatte beholde deres Top i 5 Aar, men selv om Lovens Bogstav blev efterfulgt, hjalp det ikke stort paa de elendige Veje. I Rasmus Rysse's Tid har meget forandret sig paa Vejvæsenets Omraade. Det samme er Tilfældet i mange andre Henseender. Ikke mindst, naar han ser tilbage paa alt, hvad der vedrører Landbruget. Da han var Barn, havde de paa hans Hjemgaard kun 2 Heste og 5 Køer nu staar den med 4 Heste og 31 Kreaturer. De 5 Køer var til golde hele Vinteren, saa det kneb haade med Mæik og Smør paa Gaarden. Alene dette er et talende Vidnesbyrd om Landbrugets Stilling før i Tiden. Det hændte ogsaa, at de havde Mæik, men kunde ikke faa Smør. En gammel Kone blev da mistænkt for at have »taget Smørlykken«, og forøvrigt fik hun Skyld for mere end det.

Allerede da Rasmus Rysse gik til Præsten, maatte han begynde at svinge Plejlen paa Loen. Naar der tærskedes Ærter vankede der altid Pandekage, og det samme var Tilfældet, naar der blev lukket Havegærde. Ret før Krigen 64 kom den første Tærskemaskine til Byen, og inden Rasmus Rysse gav Styret fra sig, havde han paa sin egen Gaard naaet igennem Tærskning under flere forskellige Former. Fra Plejlen var han kommet frem til en lille Maskine, som kaldtes for en »Lan-

gelænder«, derefter fik han en stor Tre-Hestes Maskine, senere en Selvrensers, og endelig kom Dampen for saa at slutte med Elektricitet. Det er en stor Udvikling paa dette ene Arbejdsfelt i en Mands Levetid.

Rasmus Rysse selv løber endnu saa let som en Tyveaars Ungersvend. »Jeg kan ogsaa danse, hvis det skal være,« siger han gemytlig. Kun de færreste er saa rap paa Foden, naar de har passeret de 4 Snese.

Stine Borre, Tjennemarke.

De fleste Løændere har hørt om den frygtelige Handskemagerbande, som i sin Tid huserede paa Lolland og i stort Maal stjal og brændte Gaarde af, indtil den som Topunktet paa For-

brydervejen forøvede det grufulde Stibankemord.

Her myrdedes som bekendt en Gaardmand sammen med sin Kone, Karl og to Tjenestepiger Kun Gaardens Tjenestdreng fik Lov at beholde Livet. Men igennem Mordet paa de 5 Mennesker mødte Gerningsmændene dog deres Skæbne. Banden, der bestod af de 4 Forbrydere, Handskemageren, Mads Vignæs, Morten Baad og Mads Heden, blev paagrebet og sat i Arrest. Handskemageren tog her sig selv tilrette og hængte sig i sin Celle. Han var født paa Langeland, og der skrives om ham, at han var den dristigste, snæreste og skændigste Forbryder, som nogensinde har be- traadt den lollandske Jord. Mads Vignæs og Morten Baad blev henrettet paa det gamle Rettersted »Sølvbjerg« i Munkeby. Her var det ogsaa, at den sidste offentlige Henrettelse her i Landet fandt Sted, og hvor Skarpretteren maatte hugge flere Gange for Anders Niensens Hoved faldt for Øksen En Morderske,

som blev kaldt for Bjælkehoved-Konen og havde slaaet sin Mand ihjel, er ligeledes henrettet der. Før sin Henrettelse skal hun drastisk og raat have sagt: »Naar I har hugget Hovedet af mig, kan I bruge min Bagdel til et Tudehorn!«

Mads Heden, der var fjerde Mand i Handskemagerbanden, blev dømt til livsvarigt Fængsel, fordi han kun havde staaet Vagt ved Stibankemordet. *Stine Borre* fortæller om ham, at han var en meget mild og venlig gammel Mand, som ingen tiltænkte noget ondt. Han kom ofte i hendes Hjem, da hun var Barn, og som ganske lille Pige har hun endogsaa givet ham et Kys og derfor faaet en Mark. Det var i de Tider en uhyre Sum for et Barn at blive Ejer af, og at hun fik den af en senere Livsfange, som havde Lod og Del i den største Forbrydelse paa hendes Hjemegn, gjorde selvfølgelig sit til, at Mindet derom aldrig er gaaet hende af Glemme.

Stine Borre er født 7. November 1846. Hendes Fader hed ogsaa Borre, og da hun siden blev gift med en Fætter af samme Navn, har Borrenavnet altsaa fulgt hende hele Livet igennem. Selve Navnet menes fra langt tilbage i Tiden at stamme fra Borre paa Møn. Hendes Fødegård laa i Løjet, hvor der kun var 2 Gaarde og 2 Huse. Paa begge Gaarde løb Børnene ud og ind, som hørte de til begge Steder og havde som to Hjem. Gaardmændene var Fæstere under Øllingsø og svarede deres Fæstegæld til Justitsraad Wil-

hjelm. I Tiende maatte de levere et Lam, en Gaas og en Snes Æg. Hverken Lam eller Gæs var de største eller bedste.

»Løjerne« gik i Christiansminde Skole i Langet -- en af de Skoler, som Grev Reventlow havde oprettet. For at komme der skulde de igenem en stor Skovstrækning, hvor der hverken var ordentlig Vej eller Sti, og for at de ikke skulde fare vild, havde Stine Borres Moder bundet nogle Halmviske paa forskellige Træer, saa de her havde et Kendemærke angaaende Retningen, de skulde følge. En ondskabsfuld Person, der blev kaldet Løgne-Ib, rev imidlertid Halmviskene af, saa Børnene intet havde at rette sig efter, men Moderen fandt nu paa at give Træerne nogle Kalkstrøg, og disse fik saa Lov at sidde som Vejledning for hendes og de andres skolesøgende Smaabørn.

Læreren ved Christiansminde Skole var en gammel Kæptajn Rolfsen, gift med en adelig Dame. Han var en meget flink Mand overfor Børnene, men en stor Kujon i Tordenvejr. En Gang om Aaret blev Børnene ved de grevelige Skoler kaldt op paa Christianssæde, hvor de trakteredes med Chokolade og der uddeltes Præmier til de dygtigste Elever. Stine Borre har derigennem faaet en fin Salmebog.

I hendes Hjem var det Skik, at de som Juleaftensnadver først fik et Stykke kogt Flæsk med Brød til, derefter Svinerygssuppe, saa Sødgrød og tilsidst Æbleskiver. Sødgrøden blev der gjort mindst Indhug paa. Det meste levnedes til Julemorgen. Der trakteredes da med Øllegrød og Flæsk. Gaardens Tjenestepige, Karl, Dreng og Arbejdsmand fik til Jul hver en rund Kage, 20 Æbleskiver, $\frac{1}{4}$ Søsterkage og $\frac{1}{2}$ Kavring (dobbel Bolle). Pigen fik desuden et »Skrabebrød« af Dejgskrabet fra Dejgruget ved Julebag-

ningen, saa det var ikke ringe Portioner, som blev udleveret. Dertil kom alt det, der skulde holdes hjemme til eget Brug. Intet Under, at der var Travlhed og stod Festglands om Julebagningen i gamle Tider.

Dagen efter Høstgildet holdtes altid Brageilde med 4—5 Bragere. Ligeledes var der Kartegilde om Efteraaret. Her mødte 3—4 gamle Koner tidlig om Morgenen og holdt ud til Klokken 12 om Natten, saa det var en lang Tid at sidde ved Karterne, men de var vant til Turen og glade for at være med til Gildet.

Her vankede jo altid lidt ekstra god Mad og Drikke. Ved Kartegildet som ved de almindelige Aftensæder sattes Lyset i en »Lysemor« -- en lang Trælysestage, andre Steder kaldt for en »Lysekælling«, og herom tog saa alle Plads med deres Arbejde. Snakken gik gerne lystig, og ind imellem sang de Viser og fortalte Eventyr og Spøgelsehistorier.

Af Fornøjelser i Stine Borres Ungdom var der forskellige Gilder i Højtiderne. Ved Julegilderne betalte Karle og Piger lige meget, men i Fastelavnen betalte Karlene dobbelt, og i Paasken var det saa omvendt Forhold. Bønderbørn og Tjenestefolk gik sammen ved de fleste af disse Ungdomsgilder, men til Gaardmandsbørnene vankede der en ekstra Stæg hen paa Natten, medens Tjenestefolkene maatte nøjes med stuede Kartofler og Flæsk. Den forskellige Traktering hørte først op omkring 1890; derimod fortsattes et gammelt Bylavs-Mortensgilde endnu i Tjennemarke efter de først foreskrevne Regler, og her er det saa kun Mændene paa Gaardene med Hovedmatrikkelnummeret, der kan deltage.

Stine Borre er efter sin Alder usædvanlig rask og rørig, hvad der ligger til Slægten. Ud af Søkende-

flokken er der 5 i Live, som tilsammen tæller 414 Aar. Da Dilettant-komedierne holdt deres Indtog paa Tjennemarkegnen, var Stine Borre

en af de første, som spillede med og har optraadt i forskellige Roller. Dette er noget ganske enestaaende indenfor »Den ældste Generation«.

Claus Hovmand, Søllested.

Fra gammel Tid har Danne-marre været delt i Søndre- og Nordre-Distrikt. Tilsammen havde de en Sognefoged, men hver sin Brandfoged, saa det var Skorsten-Distrikterne, der dannede Skellinien. Om Sønder-Distriktet hed det, at de dér var de fineste og fornemste, i Nordre-Distrikt var de mere jævne og gammel-dags. Nordrefolkene ansaa ogsaa Sønderlænderne for at være en Del hovne og vigtige. Til Gengæld hævdedes der syd fra, at nord paa var de noget »tilbage«. Men saa' end Syd-Distriktet i forskellig Retning »ned paa« Nord-Distriktet, var det dog alligevel ikke altid givet, at disse saa »op« til Sydboerne. Meget Smaalighed kan der endnu i vore Dage trives indenfor et lille Samfund, men i visse Hensender var det mere fremtrædende i ældre Tider, da Grænserne i alle Retninger var længt snævrere og skarpere afstukket. Den enkeltes Verden var da saa lille, og en nok saa ringe Forskel i Væremaade og Optræden hos Omgivelserne skulde nok blive bemærket og være med til at dragé en Skillelinie.

Claus Hovmand, der er født 27. Januar 1845, kan fortælle en hel Del om dette og mere andet fra Danne-marre og nærmeste Omegn. Hans Fader havde en Gaard i Amalieager; denne var paa ca. 70 Tdr.

Land og kaldtes for Vester Amalie. En anden Gaard af samme Størrelse var Øster Amalie. Begge dannede tilsammen som en lille Stat i Staten. Forøvrigt er Amalieager igesom det nærliggende Charlottenlund udskiftet fra Danne-marre. Deres Navne har de faaet efter Christian den 5.s Dronning Charlotte Amalie, der har haft Højhedsret over Jorden.

I Charlottenlund var Skole, og hertil søgte Børnene fra Amalieager, men der var ikke mange Skolebørn i Claus Hovmands Barn-dom. Skolen var meget gammel og med Stenflisegulv. Forstuen kaldtes for »Sandkrogen«, fordi en stor Bunke Gulvsand altid havde sin Plads der. Langfredag helligholdtes den Gang ikke dér paa Egnen. Man arbejdede den Dag som alle andre Hverdage, og der var heller ingen Gudstjenester; men Drengene skulde om Formiddagen møde i Kirken, og Degnen læste saa et Stykke for dem af Lidelseshistorien. Da Claus Hovmand skulde konfirmeres, var der to Pastoraters Konfirmander sammen, saa de blev 56 ialt. De havde Nummer, som de var »skrappest« til, og Claus Hovmand stod øverst af dem alle. Præsten, der konfirmerede de mange Børn, hed Tobiasen. Han var Provst og en meget anset Mand. — Om en af de gamle Præstekoner, Ane Madsdatter, fortælles der, at hun «i Rad» var Kone til fire af de Danne-marre Præster. Den fjerde og sidste, som hun lyksaliggjorde, var Hr. Jørgen Christensen, antagelig død omkring 1636. I sin Præstetid forærede han Kirken baade en

Klokke, to Alterklæder, to Duge, et Varmebækken, en Tinkande og en Lysekrone.

En af Ane Madsdatters Forgængerske var ikke saa heldig som denne med Hensyn til Giftermaal. Hun var Enke efter Hr. Mikkel Sørensen og blev derpaa trolovet med Capellanen i Gloslunde, Hr. Rasmus Pedersen, men ved et Landemode »tilintetgjordes« Trolovelsen, da Fæstemanden i Forvejen havde stillet den Betingelse, at han fik Embedet i Dannemarre, og da dette glippede, ønskede han ikke at slaa Følge med Madam Kristine, som derpaa saa vidt vides maatte vandre den trange Enkevej Resten af sine Livsens Dage.

Paa Vester Amalie plejede de at holde Kartegilde, saa snart der var klippet Faar om Efteråret. Der kom da baade Koner og Piger fra Omgangskredsen for at karte. Om Aftenen tog Mandfolkene nogle Hyldegrene ind og lavede saa Skeer, imens alle nød godt af hverandres Selskab. De gik rundt i Gaardene og holdt der »Musik«; nogle af Sammenkomsterne var Karlegilder, andre Pigelegilder. Ligeledes havde Nordre Distrikt »Dameballer« i Forening med Hobyerne, men aldrig med Sønder-Distrikt. Til Dameballerne mødte Deltagerne Klokken 2 Fredag Eftermiddag for at drikke Kaffe og holdt saa ud med Dans og Leg og alskens Morskab til Lørdag Aften Klokken 8. Det var et »ordentligt Kvarter«, og for at kunne udholde alle Strabadserne, skulde der spises 3 Gange ved sluttet Bord. Vin og mere andet hørte ogsaa med til Gildet; det hele kostede 5 Rigsdaler Parret, saa det var ikke Hvermands Sag at kunne være med til de fine Dameballer.

I de Dage plagedes man ogsaa der paa Egnen af den lollandske Feber. Den optraadte paa tre forskellige Maader og kaldtes for Første-, An-

den- og Trediedagsfeber. Den første gik ogsaa under Navnet Hverdagsfeber, og for denne og Andendagsfeberen kunde en Farbroderkone til Claus Hovmand skrive i sin Skorsten, saa Sygen gik sin Vej; men overfor Trediedagsfeberen stod hun magtesløs. Her kunde Skorstensskrivningen ikke bringe nogen Lindring.

Efter at Claus Hovmand havde været Soldat og var gift, fik han en Gaard i Magleskov og kom herude til at opleve den grufulde Stormflodsdag. Selv slap han og alle hans lykkelig og vel derfra, men rundt omkring dem var der Død og Ødelæggelse. I Humminge var der en Familie bestaaende af Mand og Kone og 9 Børn, som alle druknede. Claus Hovmand fandt senere et af Børnene ude paa den første Sandrevle i Vandet. Hele den ulykkelige Familie blev begravet paa Gloslunde Kirkegaard. I et andet Hjem, hvor Mand og Kone ikke ret godt kunde forliges, søgte Konen under Uvejret op paa Loftet, medens Manden holdt til paa Høstængel. Ud paa Natten skiltes Huset ad, og Konen drev til Søs; derimod reddedes Manden i Høet, og siden fandt han hende død i en Brakgrøft. Mange andre Tragedier udspillede der paa Egnen, og alene af det Claus Hovmand oplevede, kunde der skrives adskillige Artikler.

Efter nogle Aars Forløb flyttede han til Gurreby, men ramtes der af en sørgelig Skæbne, idet han kom til at hugge sig i det ene Ben, og dette i Forbindelse med en Blodforgiftning førte til, at Benet maatte amputeres bort. Han solgte derfor Gaarden og har siden 1911 boet i Søllested. Som rimeligt er kan han kun bevæge sig med stort Besvær, men han er stadig aandsfrisk og fortæller livligt op om Livet i gamle Dage, særlig fra Dannemarre og Amalieager.

Rasmine Hansen, Stokkemark.

»Naar du, o Gud, mig straffe vil
for mine mange Synder,
da fri mig dog, for alle Ting,
for Stokkemark Bønder.«

Saaledes skrev en af Thoreby's gamle Præster for mange Herrens Aar siden paa en Rude i Halsted Kro. Han hed Hans Nordrup, og en Tid, da han var uden Præstekald, virkede han som Auditor og skulde bl. a. udvise Brænde i nogle af de lollandske Skove. Her blev han Uvenner med en Del Bønder fra Stokkemark, som bagefter vilde banke ham, og da han var stiv i at skrive bidende Rim, leverede han altsaa ovenstaaende Vers. Hvordan det ellers senere gik med hans og Stokkemarkernes Mellemværende, melder Historien intet om. Hr. Nordrup døde 1750.

Gamle *Rasmine Hansen* ser ikke paa sine Sognefolk med de samme Øjne som den nævnte Præstemand, og der er mange baade af dem, der er gaaet bort og de, der endnu er i Live, som hun omfatter med stor Venlighed. Selv er hun en Gaardmandsdatter fra Stokkemark og har ned igennem Aarene kendt Bønderne dér uden at bede om at blive friet fra dem. Tværtimod. I det hele hører hun til den Slags Mennesker, der giver sine Kendinge et godt Skudsmaal, og særlig priser hun baade Bestyrerinde og Sygeplejerske paa Alderdomshjemmet, hvor hun nu opholder sig. Ligeledes er hun meget glad for Pastor Holmstrup, og Proprietær Sunke, Surholdtgaard, der har skænket Grun-

den til Alderdomshjemmet, sender hun mange venlige Tanker.

Iblandt de, der ikke er mere, staar, naar undtages nære Paarørende, hendes gamle Lærer, nuværende Lærer Christensens Farfader, højt. Ned gennem Tiderne er der som blevet et helt Lærer-Dynasti-Christensen i Stokkemark, idet ikke mindre end 3 Slægtled — Farfader, Fader og Søn — i Rækkefølge har siddet inde med Byens Lærerembede. Den ældste i Rækken gik saa Rasmine Hansen i Skole hos. Ved sin Konfirmation skulde hun ofre 1 Specie (4 Kr.) til Præsten, men kun 1 Daler til Degnen, hvilket hun var meget ked af, da hun syntes, at han skulde haft det meste. Men Præsten var jo øverst paa Toppen og blev derfor tilkendt det største Offer. Forøvrigt kunde hun ogsaa godt lide Præsten, der hed Galskøt, men staa Maal med hendes gamle Degn kunde han ikke.

I sin første Skoletid skrev Rasmine Hansen med Fjerpenne, senere fik de Staalpenne. Børnene maatte selv levere Pennefjerene, hvorefter Degnen skar dem til. Heri var han en Mester og kunde skære dem paa forskellig Vis, saa de passede efter de forskellige Børns Skrive-Haandlæg, nogle fik dem bløde, andre stive. Gæssenes tabte Fjer samlede Skolebørnene ogsaa op til deres Degn, og han bandt saa disse sammen til Støvekoste. Ligeledes sankede de »Hundeurter«; deraf bandtes Koste til at feje Skole med. Alt kunde udnyttes i de Tider, og man var vant til at klare sig paa mange Omraader uden at give Penge ud. Plukke Hundeurter var ellers en lidt blandet Fornøjelse, da de rev i Næsen og godt kunde tage Huden af, men der hjalp ingen Kærmor

De store Piger maatte skiftevis feje Skole. I ældste Klasse var der

en Tid ca. 70 Børn, saa der var en Del til at skifte som Fejepiger. Tjenemarkerne gik den Gang ogsaa til Skole i Stokkemarke.

Rasmine Hansen er født 21. Januar 1852. I Hjemmet var Alkover med en lang Skammelrække hen foran, og paa Træværket over Sengstederne var malet Bedsteforældrenes Navne og Aarstallet for deres Fødsel. Bedstemoderen maatte i 6 Aar holde Sengen, og som Barn laa Rasmine Hansen tit paa Knæ paa Sengeskamlerne og hørte paa den gamles Historier; bl. a. om, hvordan det havde spøget i Trøstemosen.

Pinsedag tog Forældrene altid i Kirke, og Børnene gik da i Skoven og samlede »Korsurter«, som de strøede paa Gulvet til Faderen og Moderen kom hjem. Stuegulvet var af Brædder, men i Køkken og Forstue havde de kun Ler. for senere at få Kampestensgulv. Om Vinteren gik Faderen altid med Skindbukser og Skindpels, og mange andre af de ældre Mænd brugte ogsaa Skindtøj til Hverdag. Naar de skulde i Stadsen, havde de Vadmel og Hvergarn. Nogle af de gamle Koner gik i Nationaldragt med Kyser af Fløjl.

Livet i Gaarden levedes paa god gammeldags Vis, med Mælken i Bøtter paa Hylderne inde i Stuen, og hvor alle søb af et Lerfad. Naar der vankede Kartofler, tog Børnene dem med Fingrene og dyppede hen i Panden, som stod paa Bordet. Hele Anstillingen var i de Tider let at komme om ved.

Før Rasmine Hansen skulde kon-

firmeres, maatte hun gaa et helt Aar til Præsten. I første Halvaar mødte Konfirmanderne en Gang om Ugen, i sidste to Gange. Sin Ungdom tilbragte hun i Havlykke og deltog der i de unges almindelige Fornøjelser. Siden kom hun tilbage til Stokkemarke igen og har nu i 8 Aar opholdt sig paa Alderdomshjemmet. Her fejrede hun og hendes Mand, som senere er død, ogsaa deres Guldbryllup, og Mindet om den store Højtidsdag staar stadig i Guldglass for hende. Megen Opmærksomhed blev da de to gamle til Del. Om det saa var selve Biskoppen over Sjællands Stift sendte han en Lykønskning. Biskop Ostenfeldt havde været deres Præst, mens de boede i Havlykke og glemte dem ikke ved Guldbrylluppet. Naturligvis glædede Biskoppens Hilsen dem meget; men noget af det bedste fra Festen var vel nok en Søns Hjemkomst fra Amerika. Han medbragte en Guldbrudekrans til Moderen og en Guld-Knaphulsblomst til Faderen. Begge Dele opbevares nu i en forgyldt Æske. Desuden havde Sønnen et Palmefrø med i sin Lomme. Rasmine Hansen lagde Frøet i en Urtepotte, og et Aarstid efter spirede det frem og voksede op til en smuk Plante. Billedet, vi bringer af hende, er taget ude i Haven, hvor hun sidder ved Siden af Palmen, der altid mindede om ham, der førte Spiren til den over Atlanterhavet.

Før en gammel Moder er der mange Minder at tænke paa.

Anton Flechner, Majbølle.

Adskillige af vore gamle Veteraner og andre almindelige Soldater har prøvet at trække i Trøjen mere end én Gang, men det er dog sjældent, de er kommet op paa fem Det har gamle Anton

Flechner været med til. Da Krigen udbrød 1864, opholdt han sig i København, og grebet af en stærk Fædrelandskærlighed meldte han sig som frivillig. Han havde da ikke været Soldat, saa han fik derpaa en 6 Ugers Læretid, inden han sendtes til Als. Noget Slag kom han ikke til at deltage i, men havde mange strenge Vagttjenester. Efter at Als var rømmet, kom hans Regiment til Svendborg og senere til Middelfart, hvor de blev til Krigens Ophør. I 1868 maatte han aftjene sin almindelige Værnepligt og laa da 5 Maaneder i Nyborg, og 1868 var han paa 6 Ugers Manøvre i Lejren ved Hald. Under den tysk-franske Krig 1870, da man frygtede for, at Danmark skulde blive blandet ind i Stridighederne, indkaldtes Anton Flechner til 20 Dages Tjeneste i Nyborg, og endelig maatte han 1871 staa 30 Dage i Reserven. Lagt sammen bliver alle disse Uger ikke til saa helt kort et Tidsrum, og den gamle Veteran har ogsaa herigennem faaet lært, hvad det vil sige at blive revet ud af sit Erhverv for Militærlivets Skyld; og har han end ikke været ude i de store Kugleregne, hvor det har gaaet paa Livet løs, saa har der været Strabadser nok, som der skulde et godt Helbred til for at komme igennem. Alene i Lejren kunde det være

yderst anstrengende, naar det i læn-gere Tid skulde gaa i Trav over Lyngtoppene, men for en Øbo var det ogsaa interessant at se Lyng, siger Flechner. En Tid var han Kok og kunde ogsaa helt godt finde sig tilrette med selve Madlavningen, men da Kokkene tillige skulde deltage i alle Øvelserne tilligemed de øvrige Soldater, søgte de selvfølgelig at blive Husvæsenet kvit, saa hurtigt det kunde lade sig gøre, da det kun gav ekstra Arbejde. Foruden forskellig andet ubehageligt og trykkende kom ogsaa den stærke Hede, som særlig i 1868 plagede Soldaterne, saa de led meget af Tørst. Flere af de gamle Befalingsmænd lærte deres Folk, at de paa Marchturene skulde gaa med en lille Graasten i Munden, da de derved bedre kunde holde Vædske paa Tungen, men det kendte Anton Flechner ikke, saa han hjalp sig mest med en Skraa. Noget af det, der var med til at live op i de graa Hverdages Ensformighed under Manøvre, var den store Kongerevu, der blev afholdt ved Hald, og hvor baade Kristian den 9 og Kronprins Frederik var til Stede. Her blev adskilligt at høre og se og tale om bagefter.

Anton Flechner er født 27. Juli 1843 i Maribo, hvor Faderen var Snedkermester. Selve Slægten og Navnet stammer fra Mecklenborg. Oldefaderen var som ung indvandret her til Danmark og bosatte sig i Nysted. Af Profession var han Murer, og da det i de Tider var ret almindeligt at større Murerarbejder helst skulde udføres af tyske Murersvende, havde han og flere andre Kolleger forholdsvis let ved at faa Beskæftigelse. Nogle af dem drog efter en Tids Forløb tilbage til Tyskland, medens andre tog fast Ophold her i Landet. og adskillige

Familier nedstammer saaledes fra indvandrede tyske Murersvende.

Anton Flechner gik som Barn i Maribo Børgerskole, men kom efter sin Konfirmation i Bagerlære i Svendborg. Læretiden var 4 Aar for Kost og Logi og lidt Hverdagstøj. Senere arbejdede han som Bagersvend flere forskellige Steder, indtil han 1873 selv fik et Bageri i Mariibo. Hans Svigerfader, der var pensioneret Underofficer fra 1848, havde imidlertid begyndt et Bryggeri i Bandholm, og her arbejdede Flech-

ner saa i 18 Aar, hvorefter han kom til Majbølle 1901. Sin Kone mistede han 1917. I Ægteskabet var 5 Børn, hvoraf de 4 er døde, saa han bor nu sammen med sin eneste Datter i det gamle Hjem. For 8 Aar siden gennemgik han en stor Operation, og forskellige Svagheder er i Tidens Løb stødt til, saa der har været adskilligt at komme igennem.

Som de fleste andre gamle Veteraner er Anton Flechner blevet Dannebrogsmænd, og Billedet her er taget, da han var overrakt Korset.

Jørgen Raae, Vester Kippinge.

Ved mangfoldige af vore Kyster æder Vandet sig inere og mere ind i Landjorden.

Nogle Steder foregaar det voldsomt og i store Stød, andre Steder slikker det langsomt og

halvvejs umærkeligt, men alligevel sikkert frem, og i det lange Løb kommer det ikke til at dreje sig om saa faa Tønder Land, som en By eller Egn har maattet afgive, naar den har Stranden til Nabo.

Saaledes fortæller *Jørgen Raae*, at det lille smilende Guldborgsund har gjort hans Hjemgaard's Jorder, der grænser til Kippinge Strand, ca. 25 Alen kortere i den Tid, han kan huske tilbage; og paa lignende Vis er det gaaet hans Naboer baade imod Syd og Nord. Alle har de mærket Sundets spillende Tunge, som ustandselig glider frem og tilbage for i smaa Sug her og der at trække en Lerklæt og en Græstot til sig for saa tilsidst at faa undermineret et større Stykke. Og Menne-

skene har ned gennem Tiderne været Vandet særdeles behjælpelig med at komme frem paa visse Steder. Herom kan de gamle Kippinge-Lodsejere for Alvor tale med. Vel fra Arrilds Tid har der ved Vester Strand været udmærket Sand og Grus, og i stort Maal har ikke alene den nærmeste Omegns Befolkning, men ogsaa andre langvejs fra søgt dertil, naar de havde Brug for den Slags Bygningsmateriale, eller hvis der skulde laves lidt ved Vejene. Det samme var Tilfældet med Tangen. Her var god, flad Strand, saa der var nemt at køre ud, og var der ikke frisk grøn Tang at faa, saa nappedes af den tørre, der hørte «Tangdynerne» til.

Vel kun faa Steder er der forholdsvist stjaalet — og stjæles den Dag i Dag — saa mange Læs af Havets Produkter som ved Kippinge Strand.

Jørgen Raae har sammen med de øvrige Lodsejere paa flere forskellige Maader forsøgt at faa sat Bom for den utilbørlige og ulovlige Bortkørsel af det, som Stranden har givet. Man begyndte for langt tilbage med at tage Strandsyn. Sognefogden og to Strandsynsmænd satte

Grænsen omtrent helt oppe ved Engene, der var privat Ejendom, saa dermed vilde Kippingerne ikke lade sig nøje, men gik videre til Landvæsenskommissionen, der med Herredsfoged Platau i Spidsen kendte Strandsynets Bestemmelse ugyldig. Nogen helt tilfredsstillende Ordning kom dog ikke i Stand, og senere har Spørgsmaalet været behandlet saavel af Overlandvæsenskommissionen som af Kystfredningsnævnet, saa nu ligger de lovformelige Rammer fast. For lovlig at kunne fjerne det eftertragtede Strandgods skal man 35 m ud fra Flodmaalet. Under stærkt Lavvande kan der køres ca. 200 m ud, saa der kan være et godt Stykke at rumstere paa, men dette tilltrods respekterer adskillige alligevel ikke Strandretten, men tager, hvad de ønsker indenfor det forbudte Omraade.

Da Vester Kippinge i 1797 blev udskiftet, fik de fleste af Gaardene tillagt hver en Strandengspart paa 6 Tdr. Land. Disse Enge er paa godt nordvestfalstersk kaldt for »Majerne«. Stykket ud imod Stranden, hvor Tangen lagde til, blev saa »Tangdynerne«. I Jørgen Raæes Barndom græssede de forskellige Ejermænds Kreaturer i Fællesskab paa Majerne. Før Høst blev de vogtet, men om Efteraaret drev de om, hvor de bedst lystede, saa det kunde ofte være ret besværligt at faa dem fat.

Jørgen Raæe er født 25. Juli 1850 paa Strandvejsgaard, hvor han endnu har sit Hjem, og hvor han med Undtagelse af sin Soldatertid altid har opholdt sig. Ved Udskiftningen havde Gaarden som en af de længst bortliggende Avlinger faaet et af de største Jordarealer - 54 Tdr. l. and. »Indliggergaardene« fik kun hver 35. Strandvejsgaard skiftede i Løbet af nogle Aar et Par Gange Ejermænd, og 1836 købte Jørgen Raæes

Fader den, saa den har nu snart været et Aarhundrede i Familiens Eje. Raænavnet fulge forøvrigt med ved Gaardkøbet. Bygningerne havde lerklinede Vægge, og Lægterne var slaæet sammen med Træpinde. I Stuelængen var 3 Stuer, 2 Forstuer samt Køkken, Bryggers og Spisekammer eller Ølkammer, som det ogsaa kaldtes; Kælder fandtes ikke. At der var 3 Stuer viser, at de gamle Udflyttere har fundet det for lidt med Stadsstue og Hverdagsstue, som ellers var mest almindeligt i de Tidters Bøndergaarde; og de 2 Forstuer synes næsten at være en utidig Flothed, da man den Gang mangfoldige Steder brugte Køkkenet som Indgang.

Besætningen var paa 4 Heste, 7--8 Køer, 10--12 Faar og et Par Grisse, der blev fedet op til Hjemmeslagting. Der var ingen Søer i Byen, saa de maatte til Øster Kippinge for at faa Pattegrise. Jorderne var inddelt i 7 Marker, alle indhegnede med Pil og Tjørn og store Grøftevolde. Det havde kostet de gamle meget Slid at faa udført alt dette Jordarbejde med de daarligere Redskaber, som de da maatte nøjes med. Senere Slægter har haft travlt med at rydde og sløjfe de opsatte Hegn. Avlsredskaberne bestod af et Par Jernplove med Træstel og ligeledes Jernpindsharver med Træbulle. Vognene var med Træaksler, men senere købtes en Holstener- og tilsidst en Fjedervogn.

Kun 20 Aar gammel fik Jørgen Raæ Skøde paa sin Fødegaard og sad her som Gaardmand i 47 Aar. Før han blev konfirmeret, havde Faderen lagt en Dræning af Sten og Tang, men den kunde ikke meget trække, saa de første 7 Aar, Jørgen Raæ stod for Styret, drænede og merglede han hele Avlingen. Desuden byggede han Gaarden op, saa der har været nok at holde Hæn-

der i.

Byens Tørvemose, der var beholdt i Fællesskab efter Avlingernes Udskiftning, blev udstykket 1862. Hver Parts Størrelse skulde rette sig efter Tørvedybden, og Justitsraad Blangstrup, der forestod Ordningen, nævnede ved Mosesynet et Maal paa Pærterne. »Det passer ikke!« var der saa en af Bønderne, som sagde. »Det bliver saadan —«, og nu nævnede han et Tal. Justitsraaden vendte sig forarget om imod Manden, der var i Skindpels og i hele sin Paaklædning endnu mere gammeltdags end de andre; men efter at Hr. Blangstrup havde regnet det hele om, maatte han alligevel give den gamle Regnemester Ret. Denne hed Hans Væver, og en af hans Sønner var den senere saa bekendte Dansk-Amerikaner Rasmus Hansen. Sønnen havde altsaa ikke sin Færdighed i at kunne tumle med Tal efter fremmede, men faaet den i Arv fra Faderen.

En Bystævne eller anden Mødeplads paa Gaden har Vester Kippingerne ikke haft i Jørgen Raaes Tid; derimod fik Byen temmelig tidlig en Høker, som havde indrettet sig i den forhenværende Ritmestergaard, og

her samledes saa Bønderne, naar de havde noget at drøfte. Et Oldermandslav med dertil hørende Oldermandsgilde har der selvfølgelig været, men alt det er forlængst hørt op; derimod holdt man temnelig længe ud med at skrive »Gadesædler« angaaende forskellige Sogneanliggender. Af Fornøjelser holdtes der i Jørgen Raaes Ungdom et Julegilde og et Fastelavnsgilde skiftevis i Byens Gaarde. Ved Gilderne vankede der Kaffe og Puns. Prisen var 3 Mark. Senere blev der Gammelgilder for de ældre. Her spistes 2 Gange, og alt var efter Forholdene stort og fint.

Jørgen Raae har haft flere offentlige Hverv og bl. a. siddet i Sogneraadet og i 53 Aar været Tillidsmand i Landbostandens Sparekasse. I 1924 fejrede han sit Guldbryllup. Ikke længe efter døde hans Kone, og 1927 rejste han til Amerika for at besøge to af sine Børn. Denne Amerikatur, han som 77aarig Mand foretog ganske alene, er selvfølgelig hans Alderdoms største Oplevelse og vidner tillige om, at de gamle Følstringer ogsaa kan klare Pynten udenfor Falsters Grænser.

Birthe Marie Ditlevsen, Thoreby.

3 Gange og havde 11 Børn, Datter

ren her, hørte til i det midterste Kuld. Gaarden var fra først af en Fæstegaard under Aalholm, og Faderen havde gaaet til Hove der. Saavel i Høsten som ved forskelligt andet Arbejde havde Bønderne deres visse »Hovmaal« at udføre. Hvornaar de saa kunde faa deres eget til Side, blev naturligvis deres egen Sag. Af andet Pligtarbejde, som skulde udrettes, var et Vejstykke, de maatte sørge for, og ligeledes var der en Stump Skolegårde at lukke.

Iblandt Fæstet, som skulde svares til Herregaarden, var der ogsaa 4 Kyllinger. Naar disse leveredes, blev der altid spurgt, om det var Høner, men som Regel var det Haner. Senere kunde Stubberupperne købe deres Fæstegaarde. Birthe Marie Ditlevsens Fader var den sidste af Gaardmændene, der gik fra Fæstet til Selvejer. En af Sønerne mageskiftede siden Fødegaarden med en anden af Byens Gaarde, og det gamle Hjem var altsaa med til at danne den lille Herregaard. I Stubberup har fra ældre Tid været Skole. Mens Birthe Marie Ditlevsen gik der, skulde Pigerne feje Gulvet 2 Gange om Ugen, medens Drengene maatte hjælpe Degnen med Landbruget. De store Børn skulde ogsaa læse med de mindre, men Læreren hørte selv meget bestemt dem alle med deres Lektier. »Gregorius« -- den 12. Marts og den Dag, da alt Kryb faar Liv -- havde de »Skole-Musik«. Til dette Skolegilde medbragte de deres skaarne Smørrebrød, men fik Kaffe med Kage til hos Degnen. For Gildet betalte Børnene i ældste Klasse hver 8 Skilling, medens de yngste slap med 4.

De unge havde »Ungdoms-Musik« skiftevis rundt om i Gaardene. De faste Gilder holdtes 2. Juledag, Fæstelavns Mandag og 2. Paaskedag, Pigerne betalte her 1 Mark., Karlene 1 Rigsdaler. Traktementet bestod af 2 Gange Kaffe og Puns. Siden begyndte man med »Danceballer«, som dog kun varede en Dag. De mødte da Klokkeren 2 om Eftermiddagen og holdt ud til Dags! Der spistes 2 Gange, og desuden vankøde den behørig Puns og Kaffe. Her var 2 Musikere til at spille, og det hele kostede 3 Rigsdaler. I Stubberup var intet Midsommertræ, men man havde en »Midsommersten«, hvor Oldermændene »satte til Møde«,

og her samledes de unge ogsaa ved forskellige Lejligheder.

Som i alle andre Gaarde var der meget for Kvinderne at gøre med Bagning, Slagtning, Brygning, Lysestøbning og mere andet. Almindelig bagtes der 16—18 store Brød ad Gangen, og særlig travlt var der jo ved Julebagningen. Det gamle Øl skulde brygges paa Marts Maanedes Nejer, da det saa bedst kunde holde sig. Forøvrigt bryggede man her kun to Slags Øl. Det bedste var »Urten« eller »Sødt Øl«. Paa andre Egne har man pint Kraften mere ud baade af Malt og Humle, og ofte haft 4—5 Slags af forskellig Godhed. — Til Indslagtning havde de 2 store Fedesvin, 4—5 Lam og 20 Gæs. Gæssene skulde slagtes til Mortensdag og paa Fuldmaane. Gaasegæslinger og de graa Gæs var mest stive og blev derfor gerne stukket hen til Mandfolkene, der var med som Plukkere. Lammene maatte lade deres Liv i Oktober; et fik dog Lov at gaa til Gaaseslagtingen, saa de kunde faa Nyretællen til at komme i Gaasefedtet. Heraf havde de altid flere store Krukkerfulde, og da Stormfloden kom 13. November 1872 og Vandet truede med at gaa ind i Stuehuset, saa de skulde flytte op paa Loftet, da var Gaasefedtet ogsaa i Moderens Tanker. Krukkerne var taget frem for at komme med ovenpaa, hvis det blev nødvendigt at retirere, men heldigvis laa Stuehuset temmelig højt, saa de slap med Skrækken.

Naar Lammene var slagtet, skulde der til at tænkes paa Lysestøbningen. Fornyls støbtes ikke. Her holdt man sig til Spiddelys og Praase. Den hvide Tælle var til Lysene, Graatællen til Praasene. Paa hver Spid var Plads til 7 Lys, og som Regel støbtes der ca. halvtredie Hundrede, saa der skulde snoes mange Væger og dypes mange

Gange, før det hele kom i Orden. Til Julelys støbtes nogle af ekstra Tykkelse. Juleaften skulde der brænde et paa hver Ende af Bordet, og disse maatte ikke tages ud. Hvis der blev nogle »Snutter« tilovers, gemtes de for at tændes, naar det var Tordenvejrr. Ligeledes støbtes der trearmede Helligtrekongerlys, som ogsaa kunde lyse udover det almindelige. I 1867 fik de den første Petroleumslampe paa Gaarden, men endnu en Tid fortsatte de med at støbe Lys, særlig til Køkkenbrug og til at »rende med«.

Der var gerne 1½ Lispund Uld at karte, og Kartningen skulde være til Ende inden Jul. Hvert Aar saae de en Hovmaal Skæppe Hørfør og kunde deraf faa ca. 20 Pund renheglet Hør. Desuden var der baade fine Blaar og Mellemblaar, saa der var en ordentlig Bunke at spinde. Og saavel det linnede Garn som det senere Lærred skulde koges og bleges. Garnet blev først kogt i »Æsker«, d. v. s. i Vand og Aske sammen. Lærredet kogtes derimod kun i Askelud. Her var Asken hældt fra Vandet. Da man ikke brugte udelukkende Bøgebrænde i Hjemmet, plejede de at købe Vaskeaske hos en Havemand ved

Aalholm; her gav de 1 Mark for Skæppen af ren Bøgeaske. Efter Kogningen blev Garn og Lærred skyllet i Stranden, da der skulde meget Vand til for at faa Aske og »Sletten« ud. Til allersidst bankede man det hele med en Tværtærskel paa en flad Sten eller et Tvættebord. I Hjemmet havde de ofte 50 Alen Lærred paa Bleg. Det blev taget ind og lagt i Vand hver Nat. Om Morgenen trillede de det vaade Lærred ud paa en Hjulbør for igen at spænde det ud paa dets Kroge paa Blegen. Alt det tog megen Tid.

Da Birthe Marie Ditlevsen senere blev gift og kom til at bo i Kettinge, førte hun mange af de gamle Skikke med sig og har selv baade lavet Lærred og Vadmel, støbt Lys og forskellig andet, der hørte forrige Tidens Kvindearbejde til. Hun er nu Enke og har siden 1917 boet i Thoreby. Som en lille Erindring om sin Ungdoms Husflid gemmer hun f. Eks. et Nøgle hjemmespundet Sygarn. Den Søm, der blev syet med den Slags Traad, løb ikke hastig op, men der skulde ogsaa lægges Fingre i for at trække den igennem det grove, hjemmelavede Lærred. Men de gamle forstod at haandtere baade Naal og Traad.

Karen Jørgensen, Gedser.

I det sidste halve Aarhundrede er der sket store Forandringer mange Steder Landet over, og blandt disse kommer Gedser ind.

Da *Karen Jørgensen*, i daglig Tale mest kaldet Karen Slægt, den 19. Marts 1850 blev født i Nærheden af det nuværende Gedser Fyr, bestod al Bebyggelsen derude kun af 3 Smaahuse og en Faarehytte. Og hele det nubegygede Terræn med Huse og Gader, Havn og Jernbane og alt, hvad dertil hører, kaldtes da

for »Lyngen« og laa øde og udyrket hen. Hver af Omegnens Lodsøgere havde her hver en Part, men det benyttedes dog som Fællesgræsning for deres Kreaturer. Men var det øde i Halvtredserne, blev det dog endnu mere i Halvfjerterne. Under Stormoden blev alle tre Huse revet væk og kun Faarehytten blev tilbage for saa i lang Tid at holde Stillingen i ensom Majestæt.

Karen Jørgensen kom allerede som Barn bort fra Fødehjemmet,

idet hendes Forældre døde, da hun kun var en halv Snæs Aar, og hun fik saa Ophold paa det senere »Vesterhave«. Her blev hun til sit Giftermaal. Hun kom da ogsaa til at bo paa Gedser, og skønt Huset, som hun og hendes Mand fik bygget, til at begynde med, laa et Stykke fra »Lyngen«, saa har den voksende By dog nu stærkt nærmet sig det. Ikke underligt, om Karen Jørgensen knap nok kan følge med i det hele, selv om hun har set det altsammen skyde op. —

I Begyndelsen var det bedst at holde Rede paa det. Det var Havn og Bane, som kom 1887. Under Arbejdet blev der opført nogle vældige Træbarakker til Ophold for de 2—300 Mand, som var beskæftigede derude. Nogle Funktionærboliger, en Købmandshandel og Kroen skød omtrent samtidig op, ligesom et Par Fiskere ogsaa bosatte sig der. Kroen kunde dog ikke straks klare sig, men stod en Tid tom og benyttedes senere til Opholdssted for en hel Del Fattiglemmer fra Nykøbing, da Byens Fattiggaard var brændt. Kroen levede dog siden op igen og staar nu som Gedser Hotel. Dens Bevilling siges at stamme fra den gamle forlængst nedlagte Gedesby Kro, som Enkedronning Sophie havde bevist stor og kongelig Naade, saa endogsaa Gedsergaard for en Tid var som underlagt de Gedesby-Kromænd.

I 1901 begyndte saa Arbejdet paa Færgelejerne med den store Færgeindvielse i 1903. Den fine kongelige Frokost ved Indvielsen er heller ikke glemt, og endnu huskes, hvordan Fiskene den følgende Dag kunde godte sig med de kolossale Rester af alle mulige lækre Fødevarer, som blev kastet i Stranden, da Frokosten var til Ende. Mange Smaaafolds Tænder løb da i Vand alene ved Tanken om alt det, der

blev Havets Underverden til Del!

Anlægget har Karen Jørgensen ogsaa set blive plantet og vokse op; noget kom langsomt, andet lidt bedre, men mange Krøblinger har der været ind i det hele, og meget Besvær har det voldet at faa det til at ligne en anstændig Plantage.

Paa Skolevæsenets Omraade er der i Tidens Løb foregaaet stor Forandring. I Karen Jørgensens Barndom maatte alle Gedserboerne gaa til Gedesby Skole og til Præsten i Skelby. De, der boede længst ude, kunde faa omtrent et Par Mils Præstevej. En Skole blev saa bygget i det opvoksende Gedser. Siden blev den lavet om til Præstebolig, og nu har Gedser saa for sig alene en Skole, hvortil er knyttet to Lærere og en Lærerinde. Det er vel nok en Forskel, der kan klodse og vidner om den Udvikling, der er foregaaet ude paa Danmarks sydligste Spids. Kirken har Karen Jørgensen selvfølgelig ogsaa set rejse sig. Om den gik jo Sagnet, at hvis der nogensinde kom en Kirke ved Gedser, vilde der komme en Verdenskrig. Og Kirke og Krig fulgtes saa ad i 1914, men den lille hyggelige Gedserkirke er dog sikkert uskyldig i den store Verdensbrand.

Hvad der ligger i Gedser Nærhed har Karen Jørgensen ogsaa Rede paa. Her er bl. a. store Skanse og lille Skanse, Svinehavssøen, Slotspladsen og Slotsgravene. Til det nedsunkne Slot knyttes Peder Øxes Navn; herude skal ogsaa en Gang være brændt en Heks. Overleveringen fortæller, at hun beskyldtes for at have staaet i Forhold til en Hund og født Hundehvalpe.

I tidligere Tid holdt adskillige daarlige Personer til paa Sydspidsen, og Tyveri og Sørøveri var ikke ukendte Begivenheder. Forøvrigt er ogsaa en hel Del af de sydfalsterske Gaarde og Huse i sin Tid opført af

Strandingsgods. Hvad Havet kastede fra sig, fandt man her som saa mange andre Steder hørte Lølsejeren eller Finderen til. Ved Sydfalsters Kyster har man ogsaa fanget en Mængde Sælhundede, og tidligere gravedes der dybe Huller ude paa Markerne til Trankogningen i store Gryder.

Stormfloden ramte ogsaa Karen Jørgensens Hjem, saa de maatte flytte derfra om Vinteren, men selv slap de lykkelig over Uvejrsdøgnene. Hendes Mand blev paa en Hest sendt af Sted til Nykøbing for at

melde om Ulykken, der var sket. Ved Marrebæk Kanal maatte han gøre et længere Holdt, da Vandet havde revet Broen væk, men cun-sider kom han dog over og naaede Nykøbing. Det var nu henimod Aften, og han maatte blive der til næste Dag og fulgtes saa hjem med Øvrigheden. I vore Dage gaar det lettere at faa en Melding fra og til vor sydlige Spids; men Tiden er nu ogsaa en anden, og der er meget at berette om Forandringerne ved Gedser, naar man kan huske ca. 80 Aar tilbage.

Maren Madsen, Maribo.

Maribo's ældste Indbygger er *Maren Madsen*, som nu opholder sig paa Allderdomshjemmet. Hun er født 17. April 1840 i Østofte, men kom 2 Aar gammel til Sørup og gik siden i Haulykke Skole. Faderen var Arbejdsmand og Moderen Syerske. Der var 8 Børn i Hjemmet, og da Maren Madsen blev konfirmeret, kom et Par Tvillinger, saa hun maatte en Tid efter Konfirmationen være hjemme for at hjælpe Moderen med Børnene og Syningen. Da de smaa saa nogenlunde kunde klare sig selv, sendtes store Søster ud at tjene og var 4½ Aar i Paarup Mølle. Hendes Løn, der til at begynde med kun var 8 Rigsdaler om Aaret, steg senere til 16 og derefter til 20 Rigsdaler samt et Pund Uld og et Pund Laa. Fra Maribo tilbød der sig nu en Plads hos en Værtshusholderske, der hed Jomfru Rasmussen. Hos hende blev Maren Madsen i

9½ Aar; en anden Pige, som hun tjente sammen med, var der i 17, saa den gamle Værtshusholderske, der ellers i mange Retninger var en stiv og bestemt Dame, kunde nok holde sine Piger. Som alle andre Steder i de Tider var der meget Arbejde, som skulde til Side, men naar Tingene blev passet, som Jomfruen fordrede, kunde de alligevel have det godt hos hende. Værtshuset havde 6 Gæsteværelser, men det var kun pænere Rejsende, der blev indladt. Adskillige jyske Uldhandlere havde her deres faste Stamkvarter, og ligeledes plejede mange af Folkene fra Øerne i Smaalands-havet at overnatte der, naar de havde Ærinde i Maribo. Betalingen for Nattelogi var 8 Skilling, og Kaffe med et Skillingsbrød eller en Skillingskringle var til samme Pris. Uden Brød kostede Kaffen kun 6 Skilling. For fuld Kost og Logi betalttes 4 Mark om Dagen, saa her kunde regnes med den lille Tabel

Som Jomfruen holdt strengt paa kun at have pænere Indkvartering, holdt hun ogsaa striks Justits i selve Skænkestuen. En Gang var et Selskab, derimellem en Mand, som

blev kaldt Fjer-Mikkel, fordi han havde stjaalet Gæs, ved at lave Tumult, men Jomfruen slog straks i Bordet for dem, saa det dundrede »Jeg vil«, saa bandte hun, »ingen Spektakler have her!« Mændene blev noget forfjamskede og faldt derpaa hurtig til Ro. En hel Del af Byens gode jævne Borgere kom ogsaa ofte der om Aftenen for at spille et Slag Kort, og sommetider spillede Jomfru Rasmussen med. Pigerne skulde have 14 Rigsdaler i fast Løn om Aaret foruden Drikkepenge, og hvis disse ikke gik op, saa Lønnen kunde blive paa 22 Rigsdaler, skulde Jomfruen lægge det manglende Beløb til; men dette kom hun aldrig til, idet Pigerne kunde komme op paa ca. 40 Daler hver, saa det var langt mere end Størsteparten af Jeres Jævnliges fik. Med den store Fortjeneste kunde de baade lægge noget til Side og være fine og fikse i Tøjet, og da de tillige kun søgte godt Selskab, blev de kaldt for »Jomfruens stolte Piger«. Uver Sommer havde de sammen med Doktorens og andre af de største Borgeres Tjenestepiger en Udflugt over til Borgø. Mad og Kaffe bønner havde de med, og Borgømanden lavede saa Kaffe til dem. Alt i alt

en stor Begivenhed for Datidens nøjsomme Tjenestetyende.

Maren Madsen blev siden gift med en Skrædersvend, der havde stadigt Arbejde hos en af Byens Mestre. De fik selv et lille Hjem og havde det lunt og godt inden Døre, men Lykken varede kun saa kort, idet Manden efter 7 Aars Ægteskab døde. Mens han levede, havde Maren Madsen hjulpet til med at sy Veste, og som Enke fortsatte hun dermed for at skaffe Føden til sig og sin lille Pige. I 26 Aar tjente hun saa sit Ophold ved Syning, men da hun altid led meget af Hovedpine, saa hun sig nu om efter andet Erhverv og begyndte derpaa at passe Barselpatienter. Her holdt hun ud i andre 26 Aar og har i Tidens Løb været med til at tage imod en stor Skare Maribonitter. Da hun var 80 Aar, ramtes hun af et uopplektisk Slag, og dermed gattes Bom for hendes Arbejde hos andre.

Som Maren Madsen er Maribo's ældste Indbygger, er hun maaske ogsaa Byens ældste Tilflytter, idet hun har boet der i 72 Aar og deraf været Enke i snart 54. I alle Henseender strækker Maren Madsens Tidemaal sig over et langt Spand.

Stine Hansen, Nakskov

sin 65aarige Datter, der er Enke li-

Det er vistnok ret enestaaende, at Moder og Datter samtidig har Ophold paa et Alderdomshjem. Dette er dog Tilfældet i Nakskov. Her opholder sig for Tiden den 91-aarige *Stine Hansen* tilligemed

gesom Moderen; men der er her det omvendte Forhold, at det er den gamle Moder, der er rask og rørig, som kun faa i hendes Alder, medens Datteren er syg og værkbruden og ude af Stand til at hjælpe sig selv. Saa forskellig kan Livet tage paa Mennesker, som har nøje Forbindelse med hinanden.

Stine Hansen er født 17. Maj 1842 i Maribo, men kun 2 Aar gammel kom hun til Bandholm, hvor Faderen, der var Former, fik Arbejde paa Jernstøberiet. Som alle

andre Bandholmbørn maatte hun gaa i Reersnæs Skole og blev konfirmeret i Østofte Kirke. Efter Konfirmationen kom hun ud at tjene, og som fuldvoksen Pige fik hun Plads hos en Slagtermester Plambech der i Byen. Pladsen var meget streng, og bl. a. havde hun om Sommeren en hel Fjerdingvej at gaa, naar hun skulde ud at malke. Mælken maattet hun bære »i Dragt« over Skuldrene, saa det var ikke lige at løbe til. Alligevel blev hun der i 4 Aar, da hun trods det strenge Arbejde satte stor Pris paa sit Herskab, og Madam Plambech var meget dygtig og kunde lære sine Piger at blive det samme. Og komme under en skrap Madmoders Vejledning var noget enhver Tjenestepige, som gerne vilde dygtiggøre sig, forstod at værdsætte og fik dem til at se bort fra det haarde Slid. Til alt dette kom ogsaa, at Slagtermesteren gav langt større Løn end de fleste andre, saa det ene med det andet kunde nok holde en rask Pige fast.

Da Stine Hansen holdt Bryllup, blev hun viet i Østofte Kirke og kørte dertil i Grevinde Karen Knuths Karet. Hendes Mand var nemlig Herskabskusk paa Knuthenborg, derfor kom det unge Brudepar saa fint frem.

Grevinden, der var meget daarlig af Gigt, boede den Gang paa Knuthenborg om Sommeren og i København om Vinteren. Naar hun opholdt sig paa Lolland, var hun hver Søndag i Kirke, skiftevis i Østofte og Hunseby. Stine Hansens Mand holdt sin Plads hos Grevinden, indtil denne ikke længere vilde holde særskilt Kusk og Familien flyttede saa senere til Nakskov Mens de boede i Bandholm, passede Stine Hansen en syg Kone, der blev kaldt »Gamle Maren« og i sin Tid havde været Barne pige for de grevelige Børn. Da disse ikke mere havde

Brug for hende, kom hun til at bo i et lille Hus, men alt, hvad hun havde behov, fik hun fra Herskabet, og overfor dem alle førte hun et stærkt Frisprog. — Hvad skal jeg nu sige — De, I eller Han? spurgte hun en Gang Grev Eggert, da han som voksen kom for at besøge hende. — Du skal sige Du, som du altid har gjort, Maren, svarede Greeven, og derved blev det. Da hun var død, blev hun begravet paa Knuthernes Lejested paa Hunseby Kirkegaard, saa Grevfamilien viste den gamle Barne pige Ære til det sidste.

Efter at Stine Hansen og hendes Mand var flyttet til Nakskov, kom de til at passe Badeanstalten og blev her i 21 Aar Anstalten ejedes af et Aktieselskab, og Betalingen for Arbejdet var 200 Kr. om Aaret foruden fri Lejlighed, Brændsel og Lys. I de sidste Aar fik de et Løntillæg paa 1 Øre pr Bad; men da var Kræfterne heller ikke saa gode som tidligere, saa de maatte holde en Pige til Hjælp. Lidt Drikkepenge kunde der sommetider falde af, men derfor blev det dog alligevel kun en kneben Betaling for alt det strenge Arbejde. Mange Gange har Stine Hansen staaet i Damp 6 Timer i Træk. Anstalten var aaben fra 8 Morgen til 9 Aften alle Hverdage, og om Søndagen fra 9 til 12. Et Karbad kostede 50 Øre, en halv Russer 1 Kr. og en hel Russer 1½ Kr. Til sidst kunde Stine Hansen ikke mere og fik saa en lettere Plads paa Handelsskolen, som hun passede i 10 Aar. Her kom hun til at fejre sit Guldbryllup. Diamantbryllupsdagen har hun ogsaa passeret, men hendes Mand var da død kort i Forvejen. I 1925 fik hun Ophold paa Alderdomshjemmet, og flittig som altid hjælper hun her til med flere forskellige Ting. Naar der ikke er andet, syer og strikker hun og har et helt Lager af smaa fikse Julegaver

liggende til Slægt og Venner. Hun har haft 11 Børn; deraf er 6 døde, og kun den syge Datter er i Nærheden. En anden Datter bor paa Bornholm; for 4 Aar siden besøgte Stine Hansen hende, og ved en Udflugt,

der sidste Sommer blev afholdt for Hjemmets Beboere, aabnede hun Ballet og svang sig nok saa let i Dansen. Alt det er stolt klareret af den, der har set Dagens Lys siden 1842

Rasmus Baltzersen, Branderslev.

Hvad Merglen har betydet for det danske Landbrug, er ikke til at maale, og hvad det har kostet af Sved og »Armfedt« at faa den op af Gravene og spredt rundt paa Markerne, lader

sig heller ikke bedømme, men at det hele har givet et Utal af Tønder Korn til Jorddyrkerne og mangfoldige stive, værkende Lemmer til mange af de gamle, der sled den værdifulde, klæge Masse frem, er der ingen Tvivl om.

Rasmus Baltzersen er en af dem, der tidlig fik lært, hvad det vilde sige, at der skulde merges. Hans Fader, der var Tømrer, døde som ung Mand, og Moderen kom da til at sidde ene med 5 ukonfirmerede Børn. De to ældste Drengene, henholdsvis 10 og 12 Aar, fik Arbejde paa Skælstofte og maatte her i lange Tider køre Mergel. Selve Kørslen kunde nok gaa an, men det kneb for de to Smaaafyre at vippe Mergelkasserne, og Rasmus Baltzersens ene Arm tog ogsaa varig Skade deraf. Arbejdstiden var fra 6 Morgen til 7 Aften, og Betalingen 1 Mark paa egen Kost. Mælk til Maden kunde de faa paa Gaarden, og undertiden blev de ogsaa budt en Snaps. Flere af Arbejdsfællerne var gamle, haarde Mænd, der havde

været med i Trearskrigen og ikke altid tog blødt paa de smaa Kammerater. Livet blev derfor ingen Dans paa Roser for de faderløse Drengene.

Skælstofte var da forpagtet ud til en Spanier, der hed Wibel. Han var ikke gift, men havde sin Moder og 3 ugifte Søstre hos sig. Moderen var kun 15 Aar ældre end Sønnen. Forpagteren havde i sine unge Dage drevet Kaperkørsel fra Hamborg til Kiel og Rendsborg, og her tjent sig en Formue, inden han rejste til Danmark. Familien talte indbyrdes spansk, men naar Wibel henvendte Ordet til Folkene, var det paa gebrokkent tysk-dansk. Skulde han en Tur til Nakskov, tog han gerne en Dreng med for at lukke Vejledene op, og adskillige Gange faldt det i Rasmus Baltzersens Lod. Fra Skælstofte til Nakskov var paa de Tider ca. en halv Snes Led, saa der var mange Spring af og paa Vogn undervejs, men det gjorde intet Skaar i Fornøjelsen. Faa en Købstadstur var i de Dage en stor Begivenhed for en Skoledreng, og 8 Skilling i Ducør vankede der foruden et Par Stykker Mellemmad og en Kop Kaffe paa »Harmonien«. Da Krigen udbrød 64, skænkede Wibel en Hest udstyret med Hovedtøj, ungarsk Sadel, Dækken og Mantelsæk til Hæren for at vise sit danske Sindelag. Ved hans Død havde Rasmus Baltzersen faaet eget Hjem, og der blev da betalt ham 10 Kr. for at bespise de faa Mænd, der fulgte ham til Graven. Saa mærkeligt kan det

gaa her i Verden, at en fattig Arbejder, som paa en Maade kan komme til at gøre sin rige Husbonds Begravelse.

Rasmus Baltzersen er født 5. Februar 1849 i Langesø og har i det hele opholdt sig 44 Aar i Vesterborg Sogn. Efter sin Konfirmation tjente han paa forskellige Gaarde, og Lønnen gik her fra 16 Rigsdaler op til 32 om Aaret. Som alle andre Karle maatte han tage et haardt Tag, og særlig i Høstens Tid kunde Arbejdsdagene blive mere end dobbelt saa lange som nu. Ikke sjældent kørtes der Korn ind til Midnat, og i enkelte Tilfælde gik det løs hele Natten for saa at begynde at slaa Ærter Kl. 6 om Morgen. Alt dette til trods var Høsten dog fuld af Liv og Glæde.

Da Rasmus Baltzersen havde af-tjent sin Værnepligt som Fæstningsartillerist og var gift, tog han forskelligt Arbejde, mest paa Akkord, dels som Drængraver og Murerhaandlanger om Sommeren og dels som Pundtærsker om Vinteren. En stor Del af sit Arbejde havde han hos Grev Ludvig Reventlow. Her havde han ogsaa Akkord paa at

læsse Gødning og skulde læsse 96 Læs for 3 Rigsdaler. Da Mønten gik over til Kroner og Øre, blev der 100 Læs for 6 Kr., saa »Møgbryderne« tabte ved Møntforandringen. I Udstillingsaaret 1888 gav Grev Reventlow alle sine Arbejdere samt deres Koner en Fribillet til København og ekstra 3 Kr. til at more sig for. Friheden gjaldt fra Fredag Morgen til Mandag Aften. At en saadan Tur kastede en straalende Festglans ind over en Herregaardsarbejders Tilværelse, siger sig selv.

Mens Rasmus Baltzersen arbejdede hos Greven, havde han et Hus med 3 Tdr. Land i Vedby, men købte senere en Ejendom paa 9 Tdr. Land i Branderslev. Her blev han i næsten 30 Aar, og selv om han nu har taget Ophold i Nakskov, føler han sig dog mest knyttet til Branderslev, hvor han for det meste kunde virke med sit eget. Hans Kone døde for 6 Aar siden, og i Fjor havde han den Sorg at miste en gift Datter, der boede ved Korselitze og blev slaaet ihjel ved sin Radio. Heldigvis kan han med Alderdommens stille Ro tage imod det, der tilskikkes ham.

Trine Frederiksen, Gedesby

De gamle Sydfalstringers Tanker vender atter og atter tilbage til Stormfloden, og 13. November 1872 er som med Ildskrift brændt fast i deres Sind. Er der end svundet mere end et halvt Aarhundrede, staar det dog lyslevende for alle, der som voksne var med i Rædselsdøgnen; og hver

har sit at berette, større eller mindre, som de nu var udsatte for.

Trine Frederiksen, der er født i Gedesby 20. Juni 1853, har ogsaa sine uhyggelige Minder derfra. Hendes Fader var Væver og boede paa den samme Gaardsplads, hvor hun stadig selv har sit Hjem og har haft i alle de mange Aar, hun har levet, først som Barn, siden som gift og nu som Enke. Farfaderen havde ogsaa været Væver og boet paa det samme Sted, men han var død inden Stormfloden; derimod levede Farmoderen og var til Huse

hos Trine Frederiksens Forældre. Da Ulykkesdagen oprandt med Højvande og Orkan, syntes den gamle jo nok, det var haardt Vejr, men som flere andre, særlig af de ældre, tog hun til at begynde med dog ikke større Notits af Vandet, der stadig steg og kom nærmere. Det havde hun set saa tit, og selv om hun ikke var glad for det, frygtede hun det heller ikke i nogen nævneværdig Grad. Naar det tidligere havde været noget nærgaaende, var det altid saa temmelig skikkeligt gledet sin Vej igen. At Østersøen kunde være en ubehagelig Nabo vilde hverken hun eller andre benægte, men Død og den rene Fordærvelse kunde de i al Almindelighed ikke beskyldte den for.

Forholdsvis ubekymret saa hun derfor ogsaa nu Havet vise Tænder, og da en Nabo kom farende ind i Stuen og meldte, at Vandet snart vilde skylle ind i Huset, saa de var nødt til øjeblikkelig at forlade det, satte hun sig bestemt til Modværge, da han vilde hjælpe hende af Sted. Til sidst maatte hun føres bort med Magt hen til Naboens højtliggende Hus. Her var de i Sikkerhed, medens Døden havde været dem vis, dersom de var blevet i det gamle Hjem, der laa meget lavt.

Da Vandet endelig gled tilbage og lod Byen fri, var der kun 5 beboelige Lejligheder. De øvrige Gaarde og Huse var splittet og ødelagt, mange helt forsvundet. Skolen var den, der havde holdt sig bedst. Det var en af Frederik den 4.s gamle Rytterskoler, og her var bedre Tømmer og Sten i den end i de almindelige lerklinede Bønderbygninger. Derfor blev den staaende, og her fandt adskillige Mennesker deres Redning. Den gamle Lærer Petersen fra Gedesby, som har skrevet en længere Beretning om Stormflooden, kalder ogsaa Skolen for »Ar-

ken«.

Hvilke Kvaler, de ulykkelige Mennesker har lidt under Uvejret og hvilket grufuldt Syn, der mødte de overlevende, da de begyndte at se sig om efter Slægt og Venner, Hus og Hjem, Ejendele og Kreaturer, er der slet ikke her Plads til at beskrive. Skulde den store Katastrophe udredes i alle sine Enkeltheder, vilde den kræve et helt Værk. Kun skal her nævnes, at i de følgende Dage fandtes 22 døde Mennesker i Gedesby Nærhed, og alle Ligene lagdes i en lang Række inde paa Kirkegulvet. De 15 blev begravet i en stor Fællesgrav. Man lod lave Ligkister til alle de savnede, men et Barn blev ikke fundet og endnu staar den lille Barnekiste oppe paa Kirkens Loft som et Minde om Ulykkesdagen.

Den første Fremmede, der kom til Byen efter at Vind og Vejr var stilnet, var Pastor Friis fra Skelby. Han kom kørende med to store Tønder fersk Vand, som blev modtaget med megen Taknemlighed. Alle Brønde var jo fulde af Saltvandet, saa man trængte haardt til det ferske. Levnedsmidler og Klæder begynde nu ogsaa at komme ind, saa den værste Nød blev lindret. De husvilde Mennesker indkvarteredes rundt omkring hos gode Folk, og fra forskellige Sider vistes der megen Hjælpsomhed. Købmanden fik en lille Handel i Gang oppe paa sit Loft, men Skolen stod lukket hele Vinteren.

Saa snart det lod sig gøre, kom der Gang i Byggeriet, og et Stykke af Byen blev kaldt for Nyby. Forskellige andre Navne knytter sig ogsaa til Gedesby. Den toppede Sten brovej, der skærer Byen hedder »Gammel Gade«; desuden findes baade »Sønder og Nørrebro«. Og man har »Vængemaar«, »Gaargangen« og »Stunning«, og en Vanning

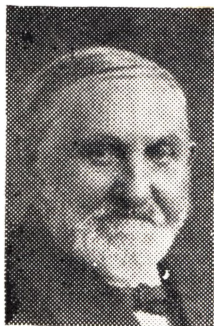
oenævnes »Lunge«. Jeg skal senere forespørge, om Stednavneudvalget har rede paa alle disse ejendommelige Landsby-Benævnelser.

Trine Frederiksens Hjem blev ogsaa bygget op igen, men kom til at ligge paa Gaardspladsens højeste Punkt. I sin Ungdom var hun Sy-pige, og da hun kun 32 Aar gammel blev Enke og sad ene tilbage med 7 smaa Piger og sin gamle Moder, maatte hun ogsaa søge ind i sit tidligere Erhverv igen og begynde Vandringen med Symaskinen rundt om hos Egnens Beboere. Betalingen var 65 Øre for en lang Dags Syarbejde, saa det blev en haard Kamp for Tilværelsen, men det gik, og trods det, at hun i sine yngre Aar har anstrengt baade Hænder og Øjne, kan

hun dog endnu lade Fingrene løbe og endogsaa se at læse uden Briller.

Fra langt tilbage stammer Trine Frederiksen fra en af de gamle Gedesby Kromænd, Mathias Jensen Holst, der havde 18 Børn. Gedser Kro, som den kaldtes, var jo særlig begunstiget af Frederik den 2.s Enke, den kendte Sophie af Mecklenborg, og de, der var Kromænd i Dronningens Tid, havde et stort Magtomraade og var mægtige Folk. Mathias Holst har da ogsaa skænket Gedesby Kirke et større Maleri af sig selv og sin Kone, der hed Anna. Billedet hænger der endnu. Kun de færreste gamle Husmandskoner kan pege paa et saadant Stamtræ. Men det kan altsaa Trine Frederiksen. —

Lars Mortensen, Aastrup.

Efter at Mændene igennem Aarhundreder havde svunget Plejlen paa Loen for at faa Kornet banket ud af Halmen, begyndte de her i Danmark hen i 60—70 at blive ked deraf, og paa de lidt større Gaarde gik de over til at faa en Tærskemaskine. Men de mindre Jordbrugere kunde ikke tillade sig en saadan Udgift — ligesom Parcellister og Husmænd endnu ikke har Plads eller Raad til at anskaffe sig en Maskine til Elektricitet, saaledes som de i Grunden helst vilde, dersom de havde »Magt samt Agt« Rundt om i Landet var der saa nogle foretagsomme Mænd, der saa, at ved Maskintærskning for Smaabrugere kunde der nok aabne sig en lille Indtægtskilde; og heri

tog de ikke fejl. Efterhaanden som Jorden blev bedre dyrket og gav mere, vilde de fleste helst have Tærskningen til Side, saa snart det lod sig gøre, og hellere vilde de i Lag med andet Arbejde end være bundet til Plejlen det meste af Vinteren.

Lars Mortensen var en af de første her paa Falster, som begyndte at tage ud med Tærskemaskine, og da han tillige kunde medbringe en Hest til at trække Maskinen, Jik han snart mange Smaasteder at tærskes for. Inden han sluttede, strakte hans Kundekreds sig langt om. De fleste Tærskninger var hos Folk med 3 Tdr. Land, hvor de kunde tærskes færdig paa en Dag. Betalingen var 6 Kr. om Dagen, heri indbefattet Leje af Maskinen, Hest til at trække den og Lars Mortensen som Ilægger. Hesten blev efterhaanden saa vant til at ga» rundt med Maskinbommen, at der ikke behøvedes nogen Kusk, hvad der selv-

følgelig ogsaa var en Fordel for dem, der skulde skaffe det nødvendige Mandskab til at betjene Maskinen. Som Regel var der gerne 4 — 5 Stykker til Hjælp ved Tærskningen. Lars Mortensen havde forøvrigt købt den stadige Maskinhest, da den var 12 Aar og holdt den, til den var 32, saa det var godt klaret af begge Parter. Maskinen havde kostet 200 Kr. og blev brugt i 17 Aar, saa den tjente sig af adskillige Gange, inden den maatte vige for Dampen.

Foruden Tærskningen forstod Lars Mortensen ogsaa at skaffe forskellige andre Biindtægter ind til den lille Landejendom, han havde paa Rode Mark Bl. a. opkøbte han Smør til en sjællandsk Smørpranger. I Begyndelsen leverede Prangeren selv en Hest, og Lars Mortensen skulde saa bruge den til Smørkørsel de 4 Dage om Ugen; de tre andre Dage havde han Lov at benytte den til andet Arbejde. Mandag, Tirsdag og Onsdag var afsat til at samle Smørret sammen, og hver Torsdag stillede han med det i Sortsø. Her blev det hentet og i en Jolle sejlet til Bakkebølle for saa senere at gaa videre til Smørhandleren, der boede i Allerslev ved Præstø. Hos ham var dermed færdigt til at serveres. Nutildags vilde vist de fleste rynke paa Næsen af den Slags Bønder-smør, men før Mejeriernes Tid var der ingen anden Vej ud. Og for Smørprangere og Smørkøbere var der jo en Fortjeneste at hente. For Lars Mortensen blev der 2 Kr. om Dagen, naar han tog ud med det sjællandske Køretøj, senere fik han egen Befordring og kom derved op paa 8 Kr. pr. Dag.

Men saa kom Mejerierne — først Tolderlunds i Moseby og siden Andersmejeriet, og dermed var det

private Smørkøb forbi. Folk kunde ogsaa i forrige Tider blive slaæet ud af deres Erhverv.

Lars Mortensen er født 18. Oktober 1850 i Grænge, hvor Faderen havde en Gaard. Drengen havde gode Anlæg for Musik og fik Undervisning af en stedlig Spillemand fra han var 11 til 14 Aar. Som voksen kom han meget ud at spille til Gilder og var bl. a. med sin Lærimester paa Korselitze til Høstgilde. Baade frem og hjem vandrede de paa deres Fod — hver Tur paa 2½ Mil og tog 3 Timer. Lars Mortensen drak her paa Herregaarden sin første Snaps. Der blev nemlig ved Høstgildet serveret en Bøtte skaaret Mad; Øl stod i et Kar, hvori der svømmede en Pøs til at drikke af. Det hele forekom Spillemanden noget uappetitligt, og han valgte saa at tage en Dram til Maden.

Store Udflugter var der ikke mange af i hans Ungdom, men han stod i Egnens Skytteforening, hvor han var Fanebærer og kom som saadan med til en Del Festligheder i forskellige Købstæder — noget, der ikke den Gang var ganske almindeligt. Ved sit Giftermaal købte han et Parcelliststed i Rode Mark og boede her i 45 Aar. I Tidens Løb fik han flere Tillidshverv og var bl. a. Medlem af Skolekommissionen, Taksationsmand og Stævningsmand. Det sidste gav i de Dage en Indtægt paa 8 Øre for et Stævnemaal.

Hans Kone døde for 41 Aar siden. I den første Tid derefter styrede hans Døtre Huset for ham, senere fik han en Husholderske, som nu har fejret 25 Aars Jubilæum. Da Kræfterne begyndte at svinde, solgte Lars Mortensen det gamle Hjem og flyttede op ved Aastrup Station og nyder her sin Alderdom i Ly af Stangerup Skov —.

Niels Kruse, Ulslev.

Ikke sjældent er der slaæet til Lyd for, at vi herhjemme igennem Silkeormene skulde kunne forsyne os med noget af det herlige Silkestof. og Niels Kruse har ogsaa et Par Aar forsøgt sig dermed. Larverne

fik han fra Vridsløse, som da indførte dem fra Frankrig. De tilsendte Larver var kun som smaa Myrer, men voksede i Løbet af forholdsvis kort Tid op til at blive af Længde som en Mandsfinger, for derefter at spinde sig ind og skabe Silketraaden. I Voksetiden skulde de jo fodres med Morbærblade, og det var her, det kneb for Niels Kruse. Ganske vist havde han med Silkeormenes Dyrkning for Øje plantet hvide Morbærtræer, men som de Grovædere Larverne var, forslog de hjemlige Blade ikke. Niels Kruse maatte derfor ofte langvejs omkring for at skaffe Foderet til de graadige Smaadyr, saa hele Dyrkningen blev ret besværlig. Adskillig anden Ulejlighed var der ogsaa forbunden med det hele. Selv om det var Sommer, maatte der tit fyres i Kakkelovnen for at holde den nødvendige Varmegrad, og naar Larverne var fuldt indspundet, skulde de i et Sold dampes til Døde over kogende Vand og derefter tørres i Luften, inden de igen sendtes tilbage til Vridsløse. Herfra gik de forøvrigt til Italien for at faa Traaden afhaspet. hvorpaa den blev vævet i Danmark, og Niels Kruse fik da ogsaa saa meget Silketøj, at han kunde forære et Par kvindelige Paarørende til hver en Bluse. No-

gen stor Fortjeneste blev der ikke ud af Foretagendet, men Niels Kruse fortryder dog ikke, at han gjorde et Forsøg dermed, da det var interessant at følge med i de smaa Larvers Udviklingsproces.

Niels Kruse er født 28. Maj 1846 i Ulslev og overtog senere den gamle Fødegaard. Som Barn gik han til Skole i Sdr. Alslev, da der den Gang ingen Skole var i Ulslev. Fra sin tidligste Ungdom var han en ivrig Skytte, og ved den første Præmieskydning, der afholdtes 1868 af Stiftets Skytteforeninger i Maribo, blev han Nr. 1 ud af næsten 700 Skytter, Aaret efter kom han ind som Nr. 2. Den hjemlige Skytteforening holdt mest sine Øvelser ved Ulslev Strand, men Skytterne samledes ogsaa en Tid i Idestrup. Som han var Skytte, var han ogsaa Jæger og var en Gang med til at skyde 600 Havlitter. I Begyndelsen af Niels Kruses Jagttid regnede man ikke Kødet af disse Fugle og nøjedes derfor med at plukke Fjerene af dem. Senere blev de en Salgsvare og solgtes for 30—50 Øre Stykket. Adskillige Sælhundede har han ligeledes givet deres Bekomst og derefter smeltet Tranen af dem i en stor Kedel ude paa Marken. Af en almindelig Sæl kunde der blive ca. 80 Potter Tran. I ældre Tid betaltes den mest med 24 Skilling pr. Pot.

Selve Søen har ogsaa draget ham, og i flere Aar fiskede han meget. Naar Helbredet har tilladt det, har han helt op i sin høje Alderdom taget en Tur til Stranden hver eneste Dag. Østersøen har dog ellers ikke altid været ham nogen blid Nabo. Over 2 Tdr. Land har den revet bort af hans Avling, og ikke alene i 1872, men ogsaa baade i 1905 og 1913 har den vist den vrede Side ud. Et lille Trehjørne paa ca. et halvt

Td. Land beplantede Niels Kruse straks efter den store Stormflod med Gran og senere med Bøg, og i det hele har Plantning som saa meget andet haft hans Interesse. Foruden de almindelige Frugtsorter har han hjemme i Haven plantet Figentræer og japanske Vinbær, og af Kerner af et amerikansk Æble har han opelsket flere store Træer. I Prydhave- nerne havde han en Gang Forbogsta- verne til sit og sin Kones Navn for- met af Krocus, og saa gammel han end er, har han nu podet en Jule- kaktus paa en almindelig højstam- met Kaktus. Bier har i stort Tal summet i hans Have, og Skovens og Markens vilde Fugle og Dyr har han klækket op og faaet til at gaa tamme omkring. Det er som om den gamle Gaardmand har kunnet spæn- de over de Snesevis af Felter.

Fra forrige Tider har der været 17 Gaarde og 16 Strandhuse i Uls- lev. De 16 af Gaardene hørte ind under Nykøbing Hospital, den 17. var under Ourupgaard. Denne Gaard havde i Fællesskabets Tid alle Forpløjningerne, men efter en be- stemt Dato maatte der ikke vendes paa Forpløjningen, saa skulde hver Mand vende paa sin egen Ager. Ved Udskiftnings-Lodtrækningen fandt

der straks et Bytte Sted, saaledes at en af Udflytterne handlede sig til- bage til Byen, hvor han som de fleste andre helst vilde være.

I Niels Kruses Ungdom samledes de unge der ligesom andre Steder rundt om i Gaardene til forskellige Gilder. Der var altid to i Julen og to i Fastelavnen; desuden drev man paa med flere Fastelavnsløjer — havde Baks paa Tønden — trak med Bjørnen, sang for Æg og mere andet. Naar man fik samlet til- strækkelig mange Æg, trakteredes Pigerne med Æggeøl. Mellem Jul og Fastelavn plejede de at have Musikantergilde, hvor Spillemanden spillede gratis, og Midfaste Søndag holdtes Pigegilde. Et Slaagilde faldt mellem Pinse og Høst, og om Efter- aaret kom et Sessionsgilde. Folkene i Gildesgaarden gav 6 Kander Øl; hvad derudover blev drukket, skul- de betales. Brændevin og Kaffe maatte de unge ligeledes købe, men to Nætters Gilde kunde almindeligvis gøres for 3 Mark!

Ungdomsgilderne er jo forlængst forbi i Ulslev, men endnu har man beholdt det gamle Oldermansgilde, og her har Niels Kruse hidtil ikke svigtet Lavet.

Maren Jensen, Sdr. Vedby.

Da de store Landboreformer kom med Fæl- lesskabets Op- hævelse, Udskift- ning og Udflyt- ning og mere andet, drejede det hele sig kun om Ophjælpning af Gaardmands- standen Husmændene blev der ik- ke tænkt paa, og i de følgende Aar

fik de det daarligere, end de før havde haft det Og som Gaard- mandshoveriet blev afskaffet, ind- førtes Husmandshoveriet. Ved Bøn- dernes Frigørelse kom Herremænde- ne til at mangle Arbejdskraft og oprettede saa paa deres daarligste og længstbortliggende Jorder hele Kolonier af »Tre-Tønder-Lands-Hu- se«, hvor Fæstere og Lejere her maatte forpligte sig at udføre for- skellige Arbejder for Herremanden.

De fleste Steder skulde de i Slet

og Høst holde deres »Hovmaal« eller »høste Lodder«, som det ogsaa kaldtes. Det var visse Arealer gerne paa et Tønde Lands Størrelse, og heraf tildeltes Husmændene 2—3—4 Stykker at besørge Arbejdet paa i Hovmarken. For de flestes Vedkommende gik det saadan, at de fik mere Hovarbejde, end de kunde overkomme eller i hvert Fald maatte bruge hele Dagen dertil, saa de kun havde Natten til at passe deres eget i. Som Følge deraf blev det meste forsømt, og Jorden var dem mange Gange mere til Besvær end til Gavn. Ourupgaard fik jo ogsaa i forrige Tider sin Koloni af smaa Arbejderhjem med en lille Jordlod til.

Maren Jensen er en af de gamle Beboere derude fra Hun er født i Sdr. Alslev 11. Marts 1845 og kom ved sit Giftermaal 1868 til at bo i Sdr. Vedby Koloni, hvor hun fik sit Hjem i 57 Aar. Huset havde hun og hendes Mand faaet paa Livsfæste, saa selv efter hans Død kunde hun blive boende der. Og det gjorde hun ogsaa. Igennem Aarene var hun groet saa fast til det lille gamle Hjem, at hun ikke vilde skilles derfra, saalænge det var hende muligt at klare Arbejdet; men omsider gjorde Alderen sin Ret gældende, og hun har nu Ophold paa de gamles Hjem. I de sidste 3 Aar har hun været helt blind, saa hun maa nu lade Hænderne ligge uvirksomme i Skødet, noget, hun ellers ikke tidligere plejede, saa Dagene kan derved ogsaa af og til falde noget lange.

Mens hendes Mand levede og var rask, arbejdede han ved Brændehugningen paa Ourupgaard og fik derigennem Tilnavnet Brændehugger. Sammen med en anden Arbejdsmand havde han for det meste sin Beskæftigelse i »Brændegaarden«, hvor de savede og flækkede de mange Tusinde Favne af forskelligt Brændsel. I de første Aar gik alt

ved Haandkraft, men senere fik de Rundsav og Maskiner, saa det hele blev lagt om paa en anden Bøve. Men derfor maatte Brændehuggerne alligevel hænge i. Ikke alene de almindelige Tjenestefolk og Daglejere, men ogsaa Akkordarbejderne havde gamle Tesdorpf's vaagende Øje over sig. En vældig Morgenmand var han, og i sine Velmagtsdage kunde han mange Timer i Træk vandre om ude paa Markerne for at se efter med Folkene. Enhver maatte derfor gaa paa af alle Livsens Kræfter.

Maren Jensens Mand høstede i flere Aar paa Gaarden og kom naturligvis saa ogsaa med til Høstgilde. I Begyndelsen kom der til Medaften nogle Bøtter Smørrebrød ud paa Loen, hvor de dansede. Hollænderen fik Opstilling ved Bøtterne, og Folkene henvendte sig saa til ham for at faa udleveret et Par Stykker Mad, som de derefter kunde gnave, hvor de vilde. Senere hen kom de til at spise ved dækkede Børde, men til sidst gled Høstgilderne helt bort. Særskilt Avresgilde holdtes ikke, men naar der var indhøstet, samlede alle Høstfolkene fra Ourupgaard og Kringelborg; begge Forkarlene bar hver en Høstkrone, og med disse i Spidsen marcherede hele Flokken ind i »den grønne Gaard«, hvor Tesdorpf saa kom frem og talte til dem fra Trappen.

Af særlige Festligheder paa Herregaarden mindes Maren Jensen ogsaa de to store Brylluper, som med mange Aars Mellemrum er fejret der. Det første var da Fru Ida Brun blev gift, det andet var Grevinde Ahlefeldt-Laurvigens. Som der var Fest paa Hovedbygningen for de høje Herskaber, var der ogsaa Fest i Udbygningen for Folkene. Det sidste Bryllup var jo det mest storlaeade, og her udfoldedes den største Pragt, men for Arbejderne stod det første alligevel som i det mest

straalende Lys. En Fridag og et Gilde lyste da mere op i en Herregaardsarbejders Tilværelse end det senere var Tilfældet. Og Frøken Ida var »Fars Pige«, saa hendes Bryllup skulde der nok blive lagt Mærke til.

Maren Jensen har ogsaa mange andre Minder at tænke paa, men enten de springer fra det ene eller det andet Væld, har de dog som Tilknytning til Livet og Aarene, der svandt ude i Sønder Vedby Koloni.

Peder Koch, Nr. Grimmelstrup.

Som bekendt har flere af vore Landsbyer faaet Navn efter en eller anden Mand. Saaledes Nr. Grimmelstrup, der tidligere blev skrevet for »Grimulfsthorp« og er opkaldt efter Grimulv,

som har grundlagt Torpet d. v. Byen. Alle Byer, hvis Endelse er paa -torp, senere lavet om til -rup eller -strup, betyder jo, at det er en ny By, som er flyttet ud fra den gamle oprindelige Boplads eller Landsby. Nr. Grimmelstrup hører derfor til de forholdsvis nyere Byer, og paa Valdemar Sejrs Tid, da den berømte Falsterliste blev nedskrevet, ejes omtrent al Jorden af en anden Grimulv, der muligvis har været en Efterkommer af Torpets Grundlægger. Forøvrigt har der indtil for ca. 100 Aar tilbage levet Folk i Nr. Grimmelstrup, der bar Navnet Ulv.

I Grimulfsthorp skal have ligget en Hovedgaard, som i 1351 blev skænket til Sorø Kloster af en Hr. Oluf Jensen Saltensee. Det er maaske ikke urimeligt at antage, at det sidste Navn har Forbindelse med det nær Grimmelstrup liggende »Salthæk«.

Klosteret maatte imidlertid pantsætte Godset og havde siden en lang Proces derom, men 1517 solgtes det

til Hr. Mogens Gøje. Knap et halvt Hundrede Aar derefter var Hovedgaarden kun som en almindelig Bondegaard, og de gamle Grimmelstruppere har ogsaa efter Beretninger, som er gaaet igen fra Slægt til Slægt, hævdet, at der aldrig har været nogen rigtig Herreborg der.

Forhenværende Gaardejer *Peder Koch*, hvis Familie langt tilbage i Tiden har været knyttet til Nr. Grimmelstrup, fortæller ogsaa herom, at Byens Gaardmænd i forrige Tider kun skulde svare halv Kongetiende og halv Kirketiende, fordi deres Avlinger tidligere havde været under en Hovedgaard, hvis Jorder ikke havde haft særlig Bebyggelse.

Peder Koch er født 2. Maj 1845 i Nr. Grimmelstrup. Fædrenegaarden, som han senere overtog, var en af de gamle typiske falsterske Bøndergaarde med kun 2 Stuer, 1 Spisekammer og Køkken, der tillige tjente til Indgang. Til Karlene havde man et Kæmmer, men Husbond og Madmoder, Aftægtsfolk, Børn og Tjenestepiger maatte om Natten holde til i Hverdagsstuens Alkover og Slagbænk. Udenomspladsen var heller ikke stor, kun en Tærskelo og Hestestald og Kostald, blot adskilt ved en Fodergang. Efter at *Peder Koch* var kommet til at staa for Styret, byggede han sig en ny og mere tidssvarende Gaard ude paa Avlingen og fik derved nærmere til Jorderne end hans Far og Farfar og øvrige Ejere havde haft, da de drev det hele ind fra Byen.

Fra længere tilbage i Tiden har der været 8 Gaarde i Nr. Grimmelstrup, men de 2 gik siden ind under de andre, saa der omkring Udskiftningstiden kun blev 6. Hver af disse skulde afgive Jord til et »Tre Tønde Land Hus«. Som saa godt alle andre Steder blev de lagt »udenom Byen«, altsaa paa den længstbortliggende Jord ude ved Byskelene. En af Lodderne kom til at høre sammen med en anden af lignende Størrelse fra Nr. Vedby, og her kom en statsansat Dyr læge til at bo. Han hed Groth og var Tysker af Fødsel. Hans Kone overlevede ham og blev altid kaldt for Mutter Groth.

Ved Udskiftningen fik hver af Grimmelstrupgaardene en »Græslød« paa 6 Tdr. Land af Fællesgræsnin-gen eller Overdrevet, som det ogsaa kaldtes. I mange Aar laa det stadig hen med Græs, og her vogtedes Kreaturerne saa om Sommeren. Paa et af Stykkerne var en Stump gammelt Tjørnehegn, der stod som Samlingssted for alle Vogterne. Peder Kochs Fader var den første, der pløjede sit Græsstykke op og saaede Korn deri, siden fulgte de andre Bymænd efter.

Nr. Grimmelstrup har som saa mange andre Torper kun været en mindre By og ført en ret ubemærket Tilværelse, ligesom gemt lidt for sig selv. Forretninger har den ikke haft og heller ikke nogen By-smedie. For mange Aar tilbage ned-satte en Smed sig lidt udenfor Byen. Han blev kaldt for »Gulerods-Smeden«, fordi han kom fra Hasselø-Gulerøddernes Land. En Udflytter-Mølle har der været, men den blev mærkelig nok kaldt for Riserup-Møllen. Falsters anseligste Lands-bykirke ligger ligeledes paa Nr. Grimmelstrup Jord, men gaar under Navnet Nr. Vedby Kirke, saa det er som om det største og noget af det

vigtigste ligesom har villet fornægte Forbindelsen med sit Staasted.

Fra Barnsben af var Peder Koch med i Arbejdet hjemme paa Gaarden, og som ganske ungt Menneske har han prøvet at saa Korn sammen med sin Far og Farfar. Det er sikkert ikke hændt ret mange Steder, at 3 Generationer har vandret Side om Side med en Saasæk paa Nakken. Farfaderen havde forøvrigt i Syvaarskrigen staaet i Reserven alle Aarene igennem og været indkaldt 7 Gange; og alle 7 Gange havde han vandret paa sin Fod baade frem og tilbage mellem Falster og København. Den enc Gang var hans Moder, en gammel Kone fra Ravnse, med. De havde nemlig hørt, at Enkesønner ligesom Gammelmandssønner kunde blive fritaget for Soldatertjeneste, og Moderen vilde saa med ind til Hovedstaden for at fri sin Søn. Da de var kommet til Sjælland, fik han hende op at køre med en Vogn, der skulde ind imod København; der blev aftalt et bestemt Sted paa Vejen, hvor hun skulde sættes af, saa de atter kunde mødes, men Aftalen blev ikke overholdt, saa han havde nær ikke fundet den gamle igen. Ud af alle Turene blev denne derfor den værste — og saa slap han endda ikke fri for Reserven. Peder Koch har ikke været Soldat og har i det hele altid opholdt sig i Nr. Grimmelstrup, indtil han nu efter sin Kones Død har taget Ophold hos sin Datter og Svigersøn, Sognefoged Hугe i Egelev.

I det offentlige Liv har han ikke taget meget Del, men har dog en Periode siddet i Sogneraadet, ligesom han ogsaa har været med til at oprette Andelsmejeriet Fremtidshaab. Ved Siden af Arbejdet i Gaard og paa Mark har han bl. a. drevet meget paa med Sadelmageriet. Ikke alene har han repareret

alt sit gamle Seletøj, men han har ogsaa syet adskillige nye Sæt, og skønt han nu er i Slutningen af de 80, kan han dog stadig haand-

tere Sadelmagersylen. Der er vist ikke mange, der kan gøre ham det efter.

Marie Knudsen, Torrig.

I nogle af de forskellige Landsbyer har de forskellige Hjem skiftet Ejere og Beboere mangfoldige Gange, særlig i de senere Aar, men en Del af Gaardene har dog ogsaa gaaet i Arv fra Fader og til Søn eller fra Moder og til Datter, saaledes at de gamle Ejendomme er blevet bevarede for Familien.

Marie Knudsen, der er født 14 September 1847, hører til i saadan en gammel Slægtsgaard, og hendes Forfædre har været knyttet til denne igennem flere Hundrede Aar. Fra længere tilbage har Familienavnet været Hovmand, men er senere gledet over til at blive Knudsen, om end Medlemmerne ved Daaben fik andel Efternavn. Selve Gaarden ligger inde i Byen, hvor den maaske har haft sin Plads fra Arrilds Tid. En Part af den staar endnu, som den blev opført længe før Marie Knudsens Fødsel. Som alle andre Bøndergaarde fra de Dage var den lav og firbygget, straatækket og lerklinet. Stuelængen har dog været større og haft flere Rum, end det ellers var Tilfældet saa mange andre Steder. I Stadsstuen havde man Himmelseng og Alkover i Hverdagstuen. Her hjalp man sig ogsaa med Lergulv indtil Slutningen af Tresserne. I de andre Stuer var der tidligere kommet Bræddegulv. Bryggerset havde toppede Brosten, som holder endnu.

Torrighønderne har før været Fæstere under Juellinge og maatte selvfølgelig gaa til Høve dér. I Fæste skulde der svares forskellige Naturalier, bl. a. et Lam, en Gaas og en

Snes Æg; dette skulde leveres paa Slottet, medens Tiendekornet kørtes ind til Nakskov.

Tid efter anden købte Torriggerne deres Gaarde af Herskabet, og 1873 blev Marie Knudsens Hjemgaard Selvejendom. Hvor der sad gamle Slægter paa Gaardene, vankede der biligt Køb. Ved en Afløsning holdtes der stor Fest paa Slottet, og Marie Knudsens Moder og 3 andre Gaardmandsenker paa Godset var bedt med. Der spistes da i Haven, og alt gik saare fint og fornøjeligt til. Ikke mindst glædede det Konerne, at Grevinde Friis viste dem sine Brudegaver.

Til Marie Knudsens Fødegaard hørte 47 Tdr. Land, og i hendes Barndom havde man gerne 4 Heste, 6—7 Køer, et Par Grise og nogle Smaakreaturer. Svinene var til egen Indslagning og skulde op paa 3—400 Pund, inden de fik Kniven i sig. Desuden slagtedes der hvert Efteraar 3 Lam og 13—14 Gæs. I Februar bryggedes der Gæsmøl af 11 Skæpper Malt og 6 Pund fynsk Humle. Gammeltølstønden var forsynet med 2 Tappe, en noget oppe, den anden længere nede for at Øllet ikke skulde røres for meget under Tapningen. Ved Brygningen lavede man kun to Slags Øl; nogle Steder, som f. Eks. paa Falster, har man været oppe baade paa 4 og 5 forskellige Sorter, saa her er de lollandske Kvinder sluppet nemmere over Arbejdet end de falsterske. Det var ogsaa lettere at huske Reglerne for, hvordan der skulde tappes. Her var blot Gam-

meltølet, der stod som Høst- og Stadsdrikken og kun skulde frem ved særlige Lejligheder. Resten tog man stadig af til alle Maaltiderne i det daglige. Sværere var det, naar man havde 4—5 forskellige Ankre at holde rede paa.

Arbejdsdagene var naturligvis lange, og Maaltiderne ikke faa. Om Sommeren begyndte man Klokken 4 og indviede Dagen med Davren — mest kogt Sild og Mælkegrød. Midt paa Formiddagen fik de Mellemmad, Middag Klokken 12, Medaften Kl. 4 og Nadver ved 7—8 Tiden; Kaffe vankede der ikke ret meget af aabenlyst, men i al Hemmelighed saa Kvinderne nok deres Snit til at varme Kedlen en Gang imellem! Belysningen fik de til først i Firserne igennem Tællelys, og ved deres Skin blev der under Aftensædet kartet og spundet til Kl. 10. Om Efteraaret, naar der var klippet Faar, holdtes Kartegilde, og her var det de gamle Koner, som mødte frem. Paa andre Egne var det de unge Piger, som fik Fornøjelsen. Naar Høsten var til Ende havde man »Indhøstningsgilde« med lidt ekstra god Mad og Drikke til Høstfolkene. Siden kom det store Høstgilde, hvor Slægt og Venner og ofte det hele Gildeslav kom for at danse og more sig sammen med Folkene og deres Familier. Ved Høstgildet vankede der »Trillebollesuppe« — Suppe med Boller af revet Kage — samt Puns

og siden Frokost.

Fra Høsten hed det, at naar det sidste Læs var kørt ind i Gaarden, skulde Porten lukkes. Hvorfor, husker Marie Knudsen ikke.

Af andre Fornøjelser i Ungdomstiden var der ogsaa »Dameballerne«, som holdtes rundt om i Gaardene. Man begyndte her Klokken 3 om Eftermiddagen og holdt ud til næste Dag Klokken 3. Det var et langt Kvarter, men andre har dog taget det endnu længere.

I 1878 fik de Tærskemaskine paa Gaarden, og selvfølgelig var de gamle Pundtærskere meget forargede over Indførelsen af denne ny-modens Indretning, som tog Arbejdet fra Folk og i et Øjeblik kunde udføre mere, end de kunde komme igennem paa en hel Dag. Hvis de evnede at stige op af deres Grave nu, vilde de faa at se, at igennem Maskiner er Arbejdet taget fra flere end Pundtærskere. Om det saa er en Malkemaskine har den holdt sit Indtog paa den gamle Gaard. Men andre har med den at gøre. For nogle Aar siden kom Gaarden i en yngre Slægtninges Hænder, men Marie Knudsen og hendes Broder bor stadig i de samme Stuer, hvor deres Vugge har gynet. Den gamle Slægtsgaard vil de ikke skilles fra. Den har deres Kærlighed, og begge er tro som Guld imod Slægten og det fra Fædrene nedarvede.

Rasmus Hvid, Østofte.

Langt tilbage i Tiden skal Østofte have hørt til Sønder Herred og laa da som »østlige Tofter«, hvorefter det antages, at Byen har faaet sit Navn. Ellers skal den før være betegnet som »Skovbyen«. Skov har der jo ogsaa været rigelig af i Sognet, ikke mindst tidligere, og adskil-

lige Skovstrækninger er nu forsvundne. En Underskov, kaldet Tyrehaven, er efter Sigende i sin Tid givet til en af Præsterne, for at han skulde holde Sognet med Tyre. Et andet Skovstykke »Sibberud« antages at være opkaldt efter en Jomfru Sibylle Rud. Der fortælles, at hun

vilde bygge et Kapel i Skoven, men naaede kun at faa samlet Materialerne inden sin Død og blev derefter begravet i Sibbes- eller Sibillehøj.

Om en af de gamle Præster gaar Sagnet, at han ikke kunde være i Fred for en af sine Forgængere, der altid forfulgte ham, hvor han gik og stod. Tilsidst fik han heldigvis Hjælp af en Kapellan, der havde Magt til at mane Fredsforstyrren ned. Nogle mener, han er sunket i Jorden lige indenfor Kirkegaardsmuren, andre siger, han maatte ned ude paa Marken; men i hvert Fald sank han i sorten Muld et eller andet Sted, og den arme Præstemand fik Ro for sin Plageaand.

Rasmus Hvid, der er født i Østofto 22. Decbr. 1849, har som Barn hørt en hel Del om Spøgeri og deslige, men selv har han ikke set noget dertil. Forældrene havde en lille Ejendom, som han senere overtog, men efter Konfirmationen kom han dog først i Bødkerlære og drev derpaa Haandværket ved Siden af Landbruget. Hans Læremester boede i Holeby, og Rasmus Hvid var her i 3 Aar. Betingelserne var Kost og Logi, men en fri Høstmaaned, som ellers blev givet de fleste Læredrenge, var der ikke noget af. Det meste Bødkerarbejde faldt jo ind under Suleolden, Kar, Baljer, Spande, Bøtter, Tønder, Ankre, Fjerdinger, Ottinger, Ostekar og Ostepresser, Øllejler og Ølkander samt forskellige Slags Kerner. I de ældste Tider var det jo mest Stavkerner, som benyttedes, senere gik man paa Gaardene over til Svingkerner og allersidst kom der Hestekerner. Af disse var Rasmus Hvid dog kun med til at lave 3, da de var som noget for sig selv og blot brugtes paa de større Gaarde; og her blev de jo saa snart slaaget ud af Centrifugerne. Meget af Trætøjets Pris blev beregnet efter de Potter eller Pund, det

kunde rumme. Saaledes kostede en Kerne til 6 Pund Smør 9 Mark, og en Øllejl 3 Mark pr. Pots Størrelse. Lejlerne var forøvrigt forholdsvis dyre at bekomme. Gansk vist skulde der ikke ret meget Materiale til dem, men de var særdeles sene og vanskelige at lave og kom derfor godt op i Prisen. Selv om Timelønnen den Gang ikke var som nu, skulde der dog betales noget for Arbejdet.

I Lighed med Lejlerne stod Trækruusene eller Ølkanderne, som de mest kaldtes. De tog ogsaa megen Tid at forfærdige, og de forskellige Dele skulde nøje passes sammen, saa det var ikke Hvermands Sag at være Mester for et saadant Drikkebæger. — Mælkebøtter gik der mange af. Det var jo noget, der brugtes i alle Hjem, og paa Gaardene havde man tit en 30—40 Stykker. Nogle af dem var hvidskurede og med Baandkæp om, andre var grønmaalede og forsynet med Jernbaand. Prisen var 2—3 Mark, som de vær store til. De fleste Baand til Trætøjet var enten Grønpilebaand eller Hasselkæppe. Begge Dele skaffede Bødkerne mest sig selv fra Hegn og Skov. Der var dog ogsaa Folk, som lavede sig en Forretning med at levere Træbaand. Kornmaal gik ligeledes ud fra Bødernes Værksteder; for at konstatere, at de havde den fornødne Størrelse, blev de maalt af med Vand. En Skæppe skulde kunne tage 18 Potter og en Tønde 144. Mens Rasmus Hvid stod i Lære blev der ogsaa lavet en Del Smørottinger til Herregaardene, som sendte deres Smør ind til Byerne. Imellem Mesterens Kunder var den kendte Erhard Frederiksen. Han leverede selv Træet til Ottingerne, og Arbejdet udførtes saa oppe paa Gaarden af Læredrengen. I en hel Del Aar gik det godt med Bødkerbestillingen, men lidt efter lidt fik Haandværket den ny Tid at mærke.

Med Mejeriernes Fremkomst gled Mælkebøtter, Flødepotter, Kerner, Ostekar og alt hvad dertil hørte, bort; og hvem vilde vel nu drikke af et Træølkrus hjemme, knap nok af en Lejl i Marken. Og Decimalvægten skød Kornmaalene ud, og ingen vilde slæbe af med de tunge Træspande, naar de lette Zinkspande var ved Haanden. Det samme var Tilfældet med Kar og Baljer og selv om der er en temmelig stor Indslagning kan en Sulolden undværes, idet adskillige har faaet Cementkummer til Saltningen. Og kun de færreste brygger Øl, i hvert Fald ikke i større Maader, men blot lidt, der kan tappes paa Flasker; derfor er der heller ikk Brug hverken for Øltønder eller Ølankre i Hjemmene. Og saaledes saa god! som overalt. Bødkeren, der fra at være en til-

dels uundværlig Haandværker, er næsten sat helt ud af Spillet. Det eneste Omraade, hvor der er større Afsætning for Bødkerartikler end før, er ved Smørret, idet Dritelernes Antal i Løbet af de sidste Aartier er steget med mange Hundrede Procent. Men her har jo Fabrikerne grebet ind, saa der for Bødkerne blot er at slaa Stavene sammen.

For Rasmus Hvid har det hele ikke staaet og faldet alene med Bødkeriet, da han fra først af har haft sit eget Landbrug at beskæftig sig med og i de senere Aar haft forskelligt Arbejde baade i Præstegaarden og paa Sognevejene; men derfor interesserer han sig dog ligefuldt for Haandværket, og man mærker ogsaa endnu, at han er gammel Bødker.

Morten Humle, Eged.

Horsemor er Navnet paa et Jordareal, der hører ind under Systofte. Om det fra først af har faaet Benævnelsen efter Hest og Mose, vides ikke, men antagelig har det paa en eller anden Maade haft Forbindelse dermed.

Fra gammel Tid har Horsemor været Overdrev, hvor Byens Bønder havde stedsevarende Græsning, og hvor deres forskellige Kreaturer græssede sammen og gnavede løs i mer eller mindre skøn Endrægtighed. Ved Udskiftningen skulde Gaardmændene her som andre Steder afgive Jord til nogle Tre-Tøndelands Huse, og som det saa godt som alle Vegne var Tilfældet, blev

disse nye Smaabrug udlagt paa den daarligste og allerlængst bortliggende Byjord. Saaledes ogsaa her, og Horsemor-Husene var fra Begyndelsen af ikke Førsteklasses Ejendomme, men de blev i Aarenes Løb Hjem for adskillige Familier. Herude kom ogsaa Morten Humle til Verden 18. Marts 1848. Hans Faders Tilnavn var Hvid, og fra først af var Sønnen altsaa Hvids Morten, men stod skrevet som Morten Pedersen. Da han siden overtog sin Svigerfaders Hus i Eged, kom han til at hedde Morten Humle. Saadan har det mangfoldige Aar vekslet med de forskellige falsterske Tilnavne, og en stor Skare Falstringer har hentet deres Kendingsnavne igennem de Gaarde og Huse, som Slægtens gamle har faaet i Besiddelse.

Morten Humle gik som Barn i Systofte Skole. Han var en af de første, der kom til at gaa hos Læ-

rer Boisen og mindes endnu denne med megen Taknemlighed. Boisen var en herlig Mand, siger han, og det var noget andet at gaa til Skole hos ham end hos Formanden, der hed Møller. Han var grusom til at prygle Børnene, og en Dag gav han en Dreng 14 Slag paa Ryggen med en Stok, saa der viste sig 14 Streger paa Brystet. Der blev ogsaa indgivet Klage herover, og dette i Forbindelse med adskillig andet, der heller ikke var af det gode, førte til Degnens Afskedigelse. For Systofte-Børnene var det en Glæde at slippe bort fra Møller og ind til Boiesen, der var Sønderjyde. Forøvrigt er det i Aar 100 Aaret for hans Fødsel.

Morten Humles Fader var Væver, og Hjemmet et Fæstehus under Ourupgaard. I Fæsteafgift maatte de svare 8 Rigsdaler, en halv Snes Æg og en Kylling. Æg og Kylling leveredes om Efteraaret, men der var ingen Forpligtelser om enten Kyllingen skulde være Hane eller Høne, kun hed det, at den maatte være »Spisestor«. Som Regel blev der givet en Hanekylling. Hønnekerne vilde man helst beholde selv.

Mens Morten Humle gik til Præsten i Nykøbing, var han tillige Postbud mellem sin Lærer og Præst, — en lille Tillidspost, som han var glad for. I de Dage var selve Postforbindelsen jo meget mangelfuld, og de fleste af Systofternes Brevsager blev ellers gerne afleverede hos Købmand Onsbæk i Nykøbing, hvor de saa siden ved Lejlighed kunde afhentes.

Som voksen tjente Morten Humle i Systofte, men kom senere til at bo i et af Lynghusene, der hører ind under Eged. Disse Lynghuse var ligesom Horsemor-Husene udlagte ved Udskiftningen og havde et Jordtiliggende af 3 Tdr. Land. Efter Siggende skal den ene af Eged-Gaar-

dene alene have afgivet Jord til 4 af Husene, en anden til 2 og en tredje til et, medens der ikke er taget noget fra Byens andre 4 Gaarde. Almindeligvis blev der ellers afstaaet en Huslod fra hver Gaard, men Delingen og Udskiftningen foregik jo lidt forskellig de forskellige Steder, saa alt var ikke ganske ens som »Svineben«. Men 7 Lynghuse blev der i Eged, og Folkene der fik saa godt som nogen af mærke, at de var kommet ud paa de bagerste Marker. En næsten ufremkommelig Vej var der ogsaa ud dertil, og desuden var den lagt saa meningsløst som vel mulig, saa flere af Beboerne var som tvunget til at drage en hel Omvej, naar de skulde fra deres Hjem og op til Byen. Det maatte ofte betales dyrt at slaa sig ned paa Udmarkerne. I Begyndelsen lærte Lynghusene ind under Korselitse, men Tid efter anden er de gaaet over til Selveje. Mens Morten Humle boede derude, gik han en stor Del af Tiden paa Arbejde hos Gaardmændene i Eged og havde da nær lavet hel Revolution ved at forlange 75 Øre om Dagen. Den almindelige Daghyre var ellers kun 2 Mark, saa den 9 Øres Forhøjelse blev adskillige en slem Torn i Øjet. Hans Kone havde i sine yngre Aar faaet 12 Skilling for en Dags Arbejde i Hus og Hjem, men ved Tørveskær paa Lyngen vankede der 1 Mark. Der skulde ogsaa begyndes Kl. 4 om Morgenen. Men selv om Dagene var lange og Sliddet haardt paa Tørvelyngen, var der alligevel Liv og Festgans over Arbejdet, og ikke sjældent tog de sig en lille Svingom efter Fyraften.

Fra ældre Tid har der været skaaret Treparktstørv paa Lyngen. Fideikommisset skulde saa have $\frac{2}{3}$ af de skaarne Tørv, medens Skærerne fik den sidste $\frac{1}{3}$ til Deling.

For ca. 80 Aar siden var der en

Gang 143 Mennesker med til at skære disse Treparktstørv. De blev stillet i Stakke paa 1400 i hver, saa det var ret anseelige Tørvepyramider, som knejsede derude.

Da Morten Humle overtog Svigerfaderens Lynghus, var det en lerklinet Rønne med en Stue, et Køkken og Plads til en Ko. Det var knap, at Jorden kunde give Føden til Koen, men Morten Humle fik det hele forbedret og drevet op, saa han tilsidst havde 3 Køer foruden Grise og en hel Del Smaakreaturer, men ved sin Kones Død maatte han give op og bor nu hos sin Plejesøn, Karetmager Carlsen. Ved Siden af det andet Arbejde, han tidligere har haft, gravede han adskillige Grave oppe paa Kirkegaarden, og en gammel Kone bad ham om, at naar han skulde kaste hendes Grav, om han saa vilde sjokke Jorden godt til over hende, saa hun ikke skulde kunne komme til at gaa igen!

I Eged har man holdt stærkt paa det gamle og nedarvede, og i flere af Bøndergaardene hjalp man sig f. Eks. med Lergulv længe efter at man paa andre Egne havde faaet Fjælgulv. I ældre Tid bestod Byen kun af 7 Gaarde og nogle faa Huse. Mølle, Smedie eller lignende fandtes ikke, saa man maatte søge andre Steder hen med Korn og Redskaber o. s. v. Mest kom man til Horreby, der var som Hovedbyen for dem. Men selv om man saaledes i nogle Henseender var undergivet Skole- og Kirkebyen, vilde Egederne dog ikke helt lade sig sige af de andre. De vidste nok, at de sad med stort Hartkorn og forlangte derfor ogsaa at faa hver $1\frac{1}{2}$ Lejested paa Horreby Kirkegaard! Deres eget Bymandslav med Oldermann havde de, og her gjaldt den Regel, at der ved Møderne skulde drikkes en Snaps for hver Gaardmand. Mindre end 7 Snapse kunde altsaa ikke gøre det.

DEN ÆLDSTE GENERATION I LOLLAND-FALSTERS STIFT

I SAMLING — INDHOLD:

	Side
Kirsten Møller, Horbelev	5
Rasmus Andersen, Corselitze	6
Karen Petersen, Stubbekøbing	8
Hans Petersen, Nysted	9
Hans Jørgen Nielsen, Særslev	10
Hans Mortensen Skov, Fejø	12
Margrethe Larsen, Sdr. Ørslev	13
Peder Jensen, Nr. Alslev	14
Marie Pedersen, Eskildstrup	16
Hans Larsen, Maglebrænde	17
Emma Bramsen, Stubbekøbing	19
Ane Olsen, Karlsfeldt	21
Marie Rasmussen, Nr. Alslev	23
Maren Olsen, Vignæs	24
Hans Pedersen, Meelse	25
Peder Jensen, Moseby	26
Signe Paamejer, Nykøbing F.	28
Marie Andersen, Byskov	29
Peter Hansen, »Svanen«	30
Maren Nielsen, Nysted	31
Ane Katrine Jørgensen, Torkildstrup	33
Peter Bødker, Vestermark	34
Jens Rasmussen, Stubberup	35
Ole Olsen, Horbelev	37
Christian Andersen, Nykøbing F.	38
Grete Pedersen, Boderup	39
Jens Rasmussen, Vignæs	41
Niels Olsen, Særslev	42
Johannes Høffer, Maribo	44
Julie Marie Pedersen, Ejegød	45
Petra Hansen, Ourupgaard	46
Birthe Skytte, Lommelev	47
Christian Pedersen, Bruntofte	48
Julie Nielsen, Stubbekøbing	49

	Side
Mathilde Christoffersen, Nykøbing F.	50
Marie Holm, Rødemark	51
Trine Brusén, Askø	53
Karoline Sørensen, Fejø	54
Niels Hansen, Femø	56
Rasmus Pedersen Kofoed, Haulykke	57
Karen Petersen, Vignæs	59
Stine Nielsen, Sundby	60
Peder Jensen, Fejø	62
Christen Larsen, Østerby, Fejø	64
Marie Gertsen, Fejø	65
Marie Pedersen, Reersnæs	67
Peter Bruun, Søllested	68
Ane Marie Petersen, Askø	70
Johan Jakobsen, Nebbelunde	72
Jørgen Frederiksen, Sønderby	73
Ane Kappe, Brarup	75

II SAMLING — INDHOLD:

Lars Abrahamsen, Fejø	5
Laurits Møller, Paarup	6
Kirsten Christiansen, Nykøbing F.	8
Jakob Hansen, Nr. Alslev	10
Jens Pedersen Brusén, Askø	11
Jørgen Rasmussen, Fejø	13
Vilhelmine Hjorth, Rødby	14
Line Johansen, Femø	16
Maren Jørgensen, Sønderby	17
Bodil Jessen, Rørbæk	19
Hans Petersen, Saxkjøbing	21
Ole Clausen, Femø	22
Laura Gliese, Andemose	24
Christen Rasmussen, Saxkjøbing	26
Stine Pedersen, Rørbæk	28
Maren Stine Nielson, Nørreby	29
Peder Rasmussen Møller, Ørehoved	31
Frøderik Jessen, Rørbæk	33
Ole Rasmussen, Nr. Ørslev	35
Amanda Petersen, Østofte	36
Rasmus Peder Andersen, Skovby	38
Rasmus Kristensen Knude, Fuglsang	40
Hanne Jørgensen, Moseby	42
Niels Stryger, Kistofte	44
Frøderik Jensen, Vejleby	46
Christen Hansen, Skørringe	47
Mikkel Stang, Hasselø	49
Rasmus Poulsen, Taars	51
Margrethe Hansen, Grimstrup	53

	Side
Mads Koch, Vesterborg	55
Lise Rasmussen, Ullerslev	57
Rasmus Rysse, Højet	59
Stine Borre, Tjennemarke	61
Claus Hovmand, Søllested	63
Rasmine Hansen, Stokkemarke	65
Anton Flechner, Majbølle	67
Jørgen Raa, Vester Kippinge	68
Birthe Marie Ditlevsen, Thoreby	70
Karen Jørgensen, Gedser	72
Maren Madsen, Maribo	74
Stine Hansen, Nakskov	75
Rasmus Baltzersen, Branderslev	77
Trine Frederiksen, Gedesby	78
Lars Mortensen, Aastrup	80
Niels Kruse, Ulslev	82
Maren Jensen, Sdr. Vedby	83
Peder Koch, Nr. Grimmelstrup	85
Marie Knudsen, Torrig	87
Rasmus Hviid, Østofte	88
Morten Humle, Eged	90